

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Aikuissosiaalityö

2017

Camilla Tenhunen

SOSIAALINEN KUNTOUTUS OSANA AIKUISSOSIAALITYÖTÄ

– työllistymisen ja sosiaalisen toimintakyvyn
edistäminen ryhmämuotoisen sosiaalisen
kuntoutuksen keinoin

Camilla Tenhunen

SOSIAALINEN KUNTOUTUS OSANA AIKUISSOSIAALITYÖTÄ

- työllistymisen ja sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen keinoin

Vuonna 2015 sosiaalinen kuntoutus sai sosiaalihuoltolaissa lainmukaisen määritelmän osana kunnallisesti järjestettäviä sosiaalipalveluita. Sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistamista sekä työelämäosallisuuden tukemista ja edistämistä. Lain antama määritelmä sosiaaliselle kuntoutukselle on laaja, eikä se vastaa suoraan kysymykseen siitä, millaista palvelun pitäisi olla.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia sosiaalisen kuntoutuksen roolia Turun kaupungin avohuollon aikuis- ja lapsiperhesosiaalityössä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Kelkka-hankkeen toiminnan pohjalta, millaisin edellytyksin ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus voisi muodostua pysyväksi työkäytänteeksi osaksi aikuissosiaalityötä ja millaisia vaikutuksia ryhmämuotoisella sosiaalisella kuntoutuksella on asiakkaan subjektiiviseen kokemukseen sosiaalisesta toimintakyvystään ja mahdollisuuksistaan työllistymiseen.

Opinnäytetyön tietoperusta kiinnittyy aikuissosiaalityön ja sen lähtökohtien ympärille, jossa sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä osana kuntouttavaa sosiaalityötä. Tutkimusaineisto koostuu Kelkka-hankkeen kehittämistoiminnan havainnoista ja dokumentoinnista sekä ryhmätoiminnan lopussa tehdystä lomakekyselystä ja kolmesta ryhmähaastattelusta. Aineiston analyysin menetelmänä on käytetty sisällönanalyysia, joka on tehty aineistolähtöisesti.

Kelkka-hankkeessa toteutetun ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena oli tukea osallistujan elämänhallintaa ja edistää mahdollisuuksia työllistymiseen. Kerätyn aineiston perusteella ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus vaikutti positiivisesti ryhmään osallistuvien arkeen. Usea osallistujista koki oman motivaationsa kasvaneen ryhmätoiminnan aikana ja oli valmis miettimään uutta suuntaa elämälleen.

Sosiaalinen kuntoutus tulisi mieltää tavoitteellisena työskentelyprosessina, jonka aikana asiakkaalle tarjotaan tehostetusti räätälöityjä tukitoimenpiteitä. Pelkästään sosiaalityön työmuotoja monipuolistamalla ei pystytä vastaamaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeeseen Turussa vaan työhön kaivataan myös lisää resursseja, jotta sosiaalihuoltolain asettamat velvoitteet sosiaalisen kuntoutuksen osalta voidaan täyttää. Kehittämistarvetta sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön kentällä on Turussa edelleen. Kelkka-hankkeessa on tehty kuitenkin jo hyvää pohjatyötä ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelulle, järjestämiselle ja kehittämiselle sosiaalityössä.

ASIASANAT:

sosiaalinen kuntoutus, ryhmätoiminta, sosiaalinen syrjäytyminen, työttömyys, sosiaalityö, sosiaalipalvelut

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social Services' Degree programme | Bachelor of Social Services

2017 | 71 + 9

Camilla Tenhunen

SOCIAL REHABILITATION AS A PART OF ADULT SOCIAL WORK

- improving employment and social functioning by the means of group formed social rehabilitation

In 2015, social rehabilitation received a lawful definition in Social Welfare Act as a part of municipal social services. Social rehabilitation aims to improve social functioning and life-management and to support and promote clients' ability to maintain their part in working life. The definition of social rehabilitation given by the law is wide. Therefore, the law does not define distinctly how social rehabilitation should be organized and which services it contains.

The purpose of this thesis is to investigate the role of social rehabilitation in social work of the City of Turku. The aim of thesis is to examine based on the Kelkka-project's experiences, if group formed social rehabilitation can become as a permanent procedure in social work. Aim of this thesis is also to find out how group formed social rehabilitation effects on the clients' subjective experiences about their social functioning and opportunities for employment.

The theoretical layout of the thesis focuses on social work and its basis, where the social rehabilitation can be comprehended as a part of rehabilitative social work. The research data is consisted of the development project Kelkka's observations and documentation, as well as a questionnaire survey and three group interviews which were carried out in the end of the groupwork's process. Material has been analyzed by using content analyze.

The aim of group related social rehabilitation by the Kelkka-project was to support its participants' life-management and to improve employment opportunities. On the grounds of the findings of the thesis, group formed social rehabilitation had a positive impact on the participants' activities of daily living. Several participants felt that their own motivation grew during groupwork process and they were ready to make plans for future by choosing a new path for ones' lives.

Social rehabilitation should be conceived as goal-directed process whilst customized and custom-tailored services and intensified support are served for the client. Merely by diversifying the methods of social work the necessity of social rehabilitation cannot be responded. In the City of Turku social work needs more resources to respond to de jure commitments. In Turku, there is still a need for development of social rehabilitation and social work. However, Kelkka-project has made major preliminary work in the field of planning, organizing and improving group formed social rehabilitation within social work.

KEYWORDS:

social rehabilitation, groupwork, social exclusion, unemployment, social work, social services

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT	9
2.1 Kelkka-hanke, Turun kaupunki	9
2.2 Aiheen ajankohtaisuus ja aiemmat tutkimukset aiheesta	11
3 OPINNÄYTETYÖN ASETELMA	14
3.1 Opinnäytetyön metodologiset lähtökohdat	15
3.2 Opinnäytetyön toteutus	17
3.2.1 Tutkimusmenetelmät	17
3.2.2 Aineistonkeruu	18
3.2.3 Aineiston analyysi	20
4 KOHTI KUNTOUTTAVAA AIKUISSOSIAALITYÖTÄ	21
4.1 Aikuissosiaalityö	21
4.1.1 Sosiaalityön perustehtävät	21
4.1.2 Aikuissosiaalityö käsitteenä	22
4.1.3 Aikuissosiaalityön sisältämät rajapinnat ja jännitteet	23
4.1.4 Sosiopedagoginen ja sosiokulttuurinen orientaatio	25
4.2 Kansalaisten tarpeet sosiaalityön lähtökohtana	26
4.2.1 Kansalaisten tarpeiden muutossuunnat ja sosiaalipalveluiden kehitys	26
4.2.2 Tarkemmassa tarkastelussa sosiaalinen syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys	30
4.2.3 Huono-osaisuus ja eriarvoisuus tämän päivän Suomessa	35
4.2.4 Kansalaisten sosiaaliset ongelmat ja hyvinvoinnin haasteet	39
4.3 Sosiaalinen kuntoutus	40
4.3.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja lain määrittelemänä	41
4.3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista	42
4.4 Ryhmätoiminta osana sosiaalista kuntoutusta	44
4.4.1 Ryhmätoiminta osallisuuden ja sosiaalisen toimintakyvyn edistäjänä	44
4.4.2 Ryhmätoiminnan ohjaaminen	45
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA LUOTETTAVUUS	49

5.1 Kelkka-hankkeen toiminnan aikataulu ja asiakkaiden ohjautuminen ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen	49
5.2 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät	51
5.2.1 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa ostopalveluna	52
5.3 Palauteanalyysi	53
5.3.1 Ryhmähaastattelu	53
5.3.2 Palautekysely	58
5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja käyttökelpoisuus	62
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
6.1 Asiakkaiden kokemuksia ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta osana sosiaalityön kokonaisuutta	65
6.2 Miten kehittämistyössä onnistuttiin ja saatiinko aikaan muutosta?	66
6.3 Toiminta- ja kehittämis ehdotuksia Turun kaupungille	67
LÄHTEET	70

LIITTEET

- Liite 1. Turun kaupunki. Kaupunginhallitus 25.5.2016 – Pöytäkirja – 013/2016. §216 Kaupunginvaltuuston 11.4.2015 hyväksymän työllisyyspalvelukeskuksen lisämäärärahan käyttöesitys.
- Liite 2. Kelkka-hankkeen verkostokaavio.
- Liite 3. Palautekyselylomake.
- Liite 4. Palaute nelikenttään –malli.
- Liite 5. Kelkka-hankkeen tiedote sosiaalityöntekijöille.
- Liite 6. Esite Kelkka-hankkeen ryhmätoiminnasta.
- Liite 7. Ryhmätoiminnan teemat ja sisällöt.

KUVAT

Kuva 1. Yksilöohjauksen ja ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen sisällölliset tavoitteet.	11
Kuva 2. Kehityssuunnat ja niiden haasteet (Toikko 2012, 130).	28
Kuva 3. Sosiaalipalveluiden sisältöä kuvaavat kehät (Toikko 2012, 173).	29
Kuva 4. Sosiaalisen kuntoutuksen naisten ryhmän (ryhmä 1) nelikenttä.	54
Kuva 5. Sosiaalisen kuntoutuksen miesten ryhmän (ryhmä 2) nelikenttä.	55
Kuva 6. Sosiaalisen kuntoutuksen "sekaryhmän" (ryhmä 3) nelikenttä.	56

KUVIOT

Kuvio 1. Rakennetyöttömyys vuodesta 2006 vuoteen 2017 (Työ- ja elinkeinoministeriö, 21.3.2017).	31
Kuvio 2. Suomen työttömyysaste kuukausittain vuosina 1989–2017 (Tilastokeskus 21.3.2017).	32
Kuvio 3. Turun työttömyysaste kuukausittain vuosina 2015–2017. (Turun kaupungin konsernihallinto, 2017).	33
Kuvio 4. Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista. (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.)	36
Kuvio 5. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "koen hyötyneni palvelusta / ryhmätoiminnasta".	57
Kuvio 6. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "palvelu / ryhmätoiminta on vaikuttanut positiivisesti arkeeni".	58
Kuvio 7. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "oma motivaationi on kasvanut palvelun / ryhmätoiminnan aikana".	59
Kuvio 8. Palautekyselyn tuloksia: "Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit palveluista / ryhmätoiminnasta kokonaisuutena?"	60

1 JOHDANTO

Kuntoutuksen rooli on täydentää muita yhteiskunnan toimintamuotoja. Kuntoutusjärjestelmämme on monialainen ja se koostuu useista eri osajärjestelmistä. Kuntoutuspalvelut voidaan luokitella neljään kuntoutuksen toiminta-alueeseen, joista yksi on sosiaalinen kuntoutus. Sosiaalinen kuntoutus muodostaa yhden tämän opinnäytetyön keskeisimmistä käsitteistä. (STM 2015; Kettunen ym. 2009, 203–218.)

Vuonna 2015 voimaan tulleessa uudessa sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus sai lainmukaisen määritelmän, jonka mukaan sillä tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lain mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on selvittää asiakkaan sosiaalista toimintakykyä sekä kuntoutustarvetta, antaa neuvontaa ja ohjausta sekä tarvittaessa yhteen sovitaa kuntoutuspalveluja. Lakisääteisesti sosiaalinen kuntoutus tulee järjestää kunnallisena sosiaalipalveluna sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin laissa säädetään. Vaikka sosiaalinen kuntoutus on määritelty lakisääteiseksi kunnalliseksi sosiaalipalveluksi, jää sen käytännön suunnittelu ja toteutus kuitenkin kuntien sosiaalipalveluiden vastuulle. Yleisimmin kehittämistyötä sosiaaliseen kuntoutukseen liittyen tehdään kunnissa sosiaali- ja työllisyyspalveluissa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; THL: Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2017.)

Turussa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä on aiemmin pilotoitu Työllisyyden kuntakokeilun aikana vuosina 2013–2015. Ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta saatiin hyviä tuloksia jo silloin, mutta hankkeen kohderyhmä oli rajattu ja hankkeen toimiessa työllisyyspalvelukeskuksen alaisuudessa haasteeksi nousi sosiaalisen kuntoutuksen jalkauttaminen sosiaalityöhön. Turun kaupunginvaltuusto hyväksyi 11.4.2016 lisämäärärahan työllisyyspalvelukeskukselle, joka suunnattiin suoraan sosiaalipalveluihin työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien sosiaalityön asiakkaiden palveluohjaukseen ja sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen. Kelkaksi nimetyn hankkeen hallinnoinnista otti vastuun Turun kaupungin Läntinen sosiaalitoimisto. Koska ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta toteutettiin Kelkka-hankkeessa hyvin lähellä sosiaalityön perustyötä ja tiiviissä yhteistyössä aluetoimistojen sosiaalityöntekijöiden kanssa, oli hankkeessa mahdollisuus kehittää sellaisia menetelmiä ja työkäytäntöjä, jotka olisivat lähes suoraan siirrettävissä erilaisiin toimintaympäristöihin niin sosiaalityössä kuin yleisesti sosiaalialallakin.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen kehittämistehtävä, jonka tarkoituksena on tutkia sosiaalisen kuntoutuksen roolia Turun kaupungin avohuollon sosiaalityössä. Opinnäytetyöni asetelmassa on havaittavissa monia yhtäläisyyksiä sekä toiminnalliseen opinnäytetyötyyppiin että tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Opinnäytetyöni tuottaman tiedon luonne koostuu sekä näyttöön perustuvasta ja hiljaisesta tiedosta että uudeltaisista kehittämistiedon tuottamistavoista. Opinnäytetyöni kannalta tärkein metodologinen lähtökohta on reflektio, jolla tarkoitan kehittämistoiminnan menetelmien, toimintatapojen ja organisoinnin jatkuvaa uudelleenarviointia.

Opinnäytetyö etenee sen tehtävän ja tavoitteen sekä asetelman ja metodologian kuvuksesta opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on tarkastella kuntoutuksen merkitystä ja siihen liittyviä orientaatioita osana sosiaalityötä. Opinnäytetyön tietoperusta kiinnittyy siis vahvasti aikuissosiaalityön ja sen lähtökohtien ympärille, jossa sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä osana kuntouttavaa sosiaalityötä. Lisäksi tarkastelen ryhmätoiminnan mahdollisuuksia ja sen ohjaamista sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta. Opinnäytetyön tulokset on muodostettu Kelkka-hankkeen toiminnan pohjalta ja tuloksissa käyn läpi ryhmähaastattelusta ja palautekyselyistä kerättyä aineistoa. Opinnäytetyön viimeisestä luvusta löytyvät johtopäätökset, jotka olen muodostanut tietoperustan, aiemman tutkimuksen, Kelkka-hankkeen tulosten ja sosiaalityöstä saadun informaation perusteella.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia sosiaalisen kuntoutuksen roolia Turun kaupungin avohuollon sosiaalityössä. Opinnäytetyöni työelämäkumppanina ja toimeksiantajana toimii Turun kaupungin Läntinen sosiaalitoimisto ja sen hallinnoima Kelkka-hanke. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Kelkka-hankkeen toiminnan pohjalta, millaisin edellytyksin ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus voisi muodostua pysyväksi työkäytänteeksi osaksi aikuissosiaalityötä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia ryhmämuotoisella sosiaalisella kuntoutuksella on asiakkaan subjektiiviseen kokemukseen sosiaalisesta toimintakyvystään ja mahdollisuuksistaan työllistymiseen.

Opinnäytetyön tiedontuotanto on osa Kelkka-hankkeen loppuraporttia, jossa raportoidaan hankeperustaista kehittämistoimintaa toteutetun työskentelyn ja toiminnan pohjalta. Loppuraportissa esitetään hankkeen taustat ja tavoitteet sekä kuvataan hankkeen kustannuksia ja sen resursseja, toimintamalleja sekä asiakas- ja verkostotyötä. Lisäksi loppuraportissa arvioidaan hankkeen onnistumista ja esitetään saavutettujen tulosten lisäksi myös niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin kokemuksia hankkeen toiminnasta sekä kehittämisehdotuksia toiminnalle ja ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi.

2.1 Kelkka-hanke, Turun kaupunki

Turun kaupunginvaltuusto hyväksyi 11.4.2016 lisämäärärahan, jolla korotettiin työllisyyspalvelukeskuksen määrärahaa (Liite 1). Rahan osalta käyttösuunnitelmassa esitettiin määrärahan käyttöä siten, että työmarkkinatuen kuntaosuuden kasvun hillitsemiseen voitaisiin vaikuttaa kokonaisvaltaisemmin. Rahan avulla oli lisäksi tarkoitus lisätä mahdollisuuksia kyseisen kohderyhmän tavoittamiseen. (Turun kaupunki 25.5.2016 §216.)

Sosiaalipalveluissa määrärahaa suunnattiin työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien sosiaalityön asiakkaiden palveluohjaukseen ja sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen. Palveluohjauksen tarkoituksena on ohjata turkulaiset sosiaalitoimen asiakkaat, jotka ovat työmarkkinatuen kuntaosuudella, oikeaan heidän työllistymistään tai eläkeselvitystään edistävän palvelun piiriin. Sosiaalihuoltolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus on olla ensivaiheen matalan kynnyksen palvelu, joka on tarkoitettu

niille, joiden fyysinen tai psyykinen kunto ei ole toistaiseksi riittävä varsinaisiin työllistämispalveluihin. (Turun kaupunki 25.5.2016 §216.)

Kaupunginhallituksen pöytäkirjan 25.5.2016 § 216 mukaisesti sosiaalipalveluihin päätettiin myöntää määräajaksi ajalle 1.8.–31.12.2016 sosionomin pätevyydellä oleva henkilö työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien sosiaalityön asiakkaiden palveluohjaukseen sekä sosiaalityöntekijä järjestämään ja vetämään ensisijaisesti työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville asiakkaille ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta. Hankkeen hallinnoinnista otti vastuun Turun kaupungin Läntinen sosiaalitoimisto. Koska hankkeen toiminta-aika oli lyhyt, päätettiin, että sekä sosiaaliohjaaja että sosiaalityöntekijä osallistuvat yhteisesti palveluohjaukseen sekä ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen ja vetämiseen. Huomattavaa on, että sosiaalitoimistojen suosituksen mukaisesti ryhmätoiminnan ohjaamiseen suositellaan yleisesti kahta työntekijää.

Kelkka-hankkeen toiminta on suunnattu ensisijaisesti kaikille niille työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville turkulaisille sosiaalityön asiakkaille, jotka ovat saaneet vähintään 300 päivää työmarkkinatukea. Konsernihallinnon kaupunkikehitysryhmän palvelujohtajan suostumuksella hankkeeseen voidaan ohjata sosiaalityöntekijöiden harkinnalla myös muita sosiaalityön asiakkaita, joiden katsotaan hyötyvän Kelkka-hankkeen palveluista.

Kelkka-hankkeen tavoitteena oli toteuttaa palveluohjausta ja sosiaalista kuntoutusta työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville sosiaalityön asiakkaille yksilöohjauksen ja ryhmätoiminnan keinoin. Hankkeen tavoitteena oli saattaa ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja yksilöohjauksesta muodostuva palvelumalli osaksi sosiaalityön perustyötä. Kelkka-hankkeen tuottamia palveluja ovat yksilöohjaus ja ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus. Palveluiden tavoitteet on suunniteltu sosiaalihuoltolain mukaisiksi sekä asiakkaan työllistymistä edistäviksi (Kuva 1).

Kuva 1. Yksilöohjauksen ja ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen sisällölliset tavoitteet.

2.2 Aiheen ajankohtaisuus ja aiemmat tutkimukset aiheesta

Ryhmämuotoiselle sosiaaliselle kuntoutukselle on tilausta ensinnäkin siksi, että vuonna 2015 sosiaalinen kuntoutus sai lainmukaisen määritelmän ja sosiaalihuoltolaissa (130/2014) se säädettiin yhdeksi kunnallisista sosiaalipalveluista. Omien kokemuksieni kautta, tämänhetkisessä työssäni sosiaalihojaajana avohuollon sosiaalityössä, näen matalan kynnyksen palveluille olevan tarvetta. Sosiaalinen kuntoutus matalan kynnyksen palveluna on hyödyllistä niille sosiaalityön asiakkaille, joiden fyysinen ja psyykinen toimintakyky eivät ole välttämättä riittäviä vastaamaan työelämän tai työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaatimuksiin.

Toimintamuotona sosiaalinen kuntoutus on vielä melko uusi, vaikka se onkin jo muutamana vuoden kuulunut kuntien palveluvalikkoon. Koska sosiaalinen kuntoutus on toimintamuotona vielä tuore, ei siitä löydy vielä kovin kattavaa tutkimustietoa. Tutkimusten kohderyhmät, menetelmät sekä käytetyt aineistot vaihtelevat ja usein tutkimusten näkökulmat painottuvat osallistujien kokemuksiin ja elämänhallintaa koskeviin vaikutuksiin. (Kirjavainen 2015, 7.)

Terhi Hinkka, Juha Koivisto ja Riitta Haverinen ovat vuonna 2006 kartoittaneet sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja ja niiden vaikutuksia kirjallisuuskatsauksena. Kartoittavan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia työmuotoja sosiaalisessa

kuntoutuksessa käytetään, millaisin yhteistyörakentein sitä toteutetaan ja mitä tiedetään sosiaalisen kuntoutuksen vaikutuksista. Katsauksen aineisto koostuu 20:stä kuntouttavan sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja ja niiden vaikutuksia käsittelevästä raportista. Raportit olivat lähinnä laadullisia arviointiraportteja tai kehittämisprojektin raportteja ja aineistot sisälsivät hyvin moninaisia tavoitteita ja interventiota. Kirjallisuuskatsauksen perusteella Hinkka, Koivisto ja Haverinen näkivät, että sosiaalinen kuntoutus sisältää erilaisia työmuotoja liittyen ihmisten voimavarojen aktivoimiseen ja tukemiseen ja, että erilaisina projekteina tuotetut sosiaalisen kuntoutuksen työmuodot ovat tuottaneet pääasiassa positiivisia vaikutuksia kohderyhmässä. Kirjallisuuskatsauksessa todetaan, että työskenteleminen monitoimijaisessa yhteistyöverkostossa esiintyi kirjallisuuskatsauksessa ominaisena piirteenä sosiaaliselle kuntoutukselle ja kuntouttavalle sosiaalityölle. (Hinkka ym. 2006, 5.)

Turku lähti jo vuonna 2013 valmistautumaan sosiaalihuoltolain muutokseen pilotoimalla sosiaalista kuntoutusta osana Työllisyyden kuntakokeilu-hankkeen Turun osiota. Turun työllisyyden kuntakokeilu aloitti toimintansa vuoden 2013 alussa ja loppui vuoden 2015 lopussa. Hankkeen rahoittajina toimivat Turun kaupunki ja Varsinais-Suomen ELY-keskus. Kuntakokeilun tarkoituksena oli auttaa asiakkaat oikeiden palveluiden piiriin ja edistää heidän työllistymistään hallintokuntarajat ylittävästi. Hankkeen kohderyhmä oli rajattu yli 12 kuukautta yhtämittaisesti ilman työhistoriaa, syrjäytymisvaarassa olleihin 20610 ja 20540 postipiireissä asuviin turkulaisiin. Kuntakokeilu toimi Turun kaupungin Työllisyyspalvelukeskuksen alaisuudessa. Kuntakokeilussa suureksi haasteeksi nousi sosiaalisen kuntoutuksen jalkauttaminen osaksi sosiaalityön palveluvalikoimaa, vaikka kin hankkeen aikana tiedostettiin palvelun merkitys sosiaalityön asiakkaille. (Kirjavainen 2015, 8; Heiniola 2016, 4–7, 59.) Kuntakokeilun jäljiltä Kelkka-hanke onkin avainasemassa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen juurruttamiseksi osaksi sosiaalityön perustyötä.

Hanna Kirjavainen on vuonna 2015 laatinut Jyväskylän yliopistolle kehittämistyön, jossa hän tutki kevään 2015 aikana Turun kaupungin sosiaalisen kuntoutuksen palvelupilotin toteutumista ja esitti arvionsa pohjalta kehittämisideoita. Kirjavainen tarkasteli sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden onnistumista sekä määrällisesti että laadullisesti. Lisäksi hän kävi kehittämistyössään läpi sosiaalista kuntoutusta ilmiönä ja sen tarvetta yhteiskunnassamme. Kehittämistyönsä yhteenvedossa Kirjavainen toteaa, että suurella osalla Kuntakokeilun palvelupilottiin osallistujista oli sosiaalityön asiakkuus, jonka vuoksi sosiaalityö, ja tarkemmin sosiaalityöntekijä, olisi oikea taho, jossa tulisi määritel-

lä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita yhdessä asiakkaan kanssa siksikin, että sosiaalityöntekijä on avainroolissa asiakkaan motivointiin liittyen. (Kirjavainen 2015, 4, 24–25.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti helmikuussa 2016 kuntakyselyn koskien sosiaalihuoltolakia ja sosiaalista kuntoutusta. Kuntakysely toteutettiin osana sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU). SOSKU-hanke toimii Euroopan sosiaalirahaston ja osatoteuttajien rahoittamana vuosina 2015–2018 ja sen tarkoituksena on ideoida, luoda, kehittää ja testata sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja tutkimuksen ja koulutuksen tukiessa kehittämistyötä. Kuntakyselyn tarkoituksena oli selvittää kuntien näkemyksiä sosiaalihuoltolaista ja sen toimeenpanosta sekä siitä, miten sosiaalinen kuntoutus konkretisoituu kunnissa käsitteenä ja palveluna kohderyhmien, tavoitteiden ja sisältöjen osalta. Lisäksi kyselyn tavoitteena oli luoda kokonaiskuva sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sitä koskevista kehittämissuunnitelmista Suomen kunnissa. (THL 2017, 4; THL: SOSKU 2017.)

Yleisimmin kehittämistyötä sosiaaliseen kuntoutukseen liittyen tehdään kunnissa sosiaali- ja työllisyyspalveluissa. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistyötä tehdään monesti hankeperustaisesti, jolloin monet hankkeet ovat joko alueellisia ESR-rahoitteisia (Euroopan sosiaalirahaston rahoittamia) tai valtakunnallisten hankkeiden osahankkeita. (THL: Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen 2017.)

3 OPINNÄYTETYÖN ASETELMA

Opinnäytetyöni on toiminnallinen kehittämistehtävä. Opinnäytetyöni asetelmassa on havaittavissa monia yhtäläisyyksiä sekä toiminnalliseen opinnäytetyötyyppiin että tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Toiminnalliselle opinnäytetyölle on tyypillistä, että se perustuu todellisen työelämän kehittämistehtävään ja useimmiten toimeksiantoon. Tuloksena toiminnallisella opinnäytetyöllä voi olla esimerkiksi uusi palvelu, tuote, toimintatapa, menetelmä tai työkäytäntö. Uuden kehittäminen perustetaan lähdeaineistoista tavoitettavaan tietoon. (Turun AMK, 2016.) Opinnäytetyöni tehtävä vastaa edellä mainittuja piirteitä lähes täysin, sillä Kelkka-hankkeen tarkoituksena on ollut suunnitella ja toteuttaa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta. Kyseessä olisi siis uusi palvelu, jonka mukana ryhmätoiminnasta tulisi uusi työmenetelmä sosiaalityöhön.

Kuitenkin kehittäminen on tässä tilanteessa myös tavoitteellista ja sen avulla tähdätään parempaan sekä tehokkaampaan toimintatapaan ja -rakenteeseen. Kehittäminen on hankeperustaista ja hankkeella on tietty ajallinen jatkumo, asetetut tavoitteet, määritellyt toimintatavat ja arviointiasetelmat. Kehittämisprosessin aikana tuotettu tieto on luonteeltaan käytännöllistä ja sen tehtävä on tukea kehittämistä (Toikko & Rantanen 2009, 15, 113). Tutkimuksellisen kehittämisen lähtökohtana on uudenlainen tietokäsitys, jossa korostuu käyttökelpoisen tiedon tavoittelu. Kehittämistoiminta on luonteeltaan tulkinnallista, kriittistä ja reflektiivistä. Tällainen kehittämistoiminnan luonne vastaa sekä Kelkka-hankkeen että opinnäytetyöni tehtävää ja tavoitteita. Tutkimuksellisessa kehittämisessä korostuu argumentaatio ja sillä pyritään kehittämistoiminnan ja sen intressien, vaiheiden, tavoitteiden ja tulosten analysointiin ja arviointiin. (Toikko & Rantanen 2009, 154–156.) Kelkka-hankkeen kohdalla liikutaan siis kehittämistoiminnan suhteen paljolti tutkimuksellisuuden ja toiminnallisuuden rajapinnoilla. Koska yhtäläisyyksiä ja piirteitä on molempiin suuntiin monia, on opinnäytetyöni selkeintä luokitella toiminnalliseksi kehittämistehtäväksi.

Ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta pilotoivan Kelkka-hankkeen kehittämistoiminta profiloituu opinnäytetyössä neljään metodologiseen kysymykseen. Tässä luvussa vastaan kysymyksiin siitä, millainen on kehittämistoiminnan todellisuuskäsitys ja millaista tietoa kehittämisellä pyritään tuottamaan. Lisäksi vastaan siihen, millainen on kehittämistoiminnan intressi ja millaista kehittämistoiminta on luonteeltaan. Näiden kysymys-

ten avulla perustelen opinnäytetyössäni käytettävät käytännön menetelmät ja niiden käyttötapojen valinnat.

3.1 Opinnäytetyön metodologiset lähtökohdat

Kehittämistoiminta lähtee liikkeelle arkiajattelun mukaisesta todellisuuskäsityksestä. Todellisuuskäsitys tämän opinnäytetyön kohdalla tarkoittaa sitä, että kehittämistoiminnan tavoitteet, työmuodot ja toimijat voidaan yksiselitteisesti kuvata. Kehittämistoimintaan liittyy faktanäkökulman ja tulkinnallisen näkökulman jännite, joten todellisuuskäsitystä kannattaakin lähestyä toiminnan kohteesta käsin. Faktanäkökulmasta toiminnan kohde liittyy yksinkertaisesti havaittavaan reaalityodellisuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 35–37.) Faktanäkökulmasta Kelkka-hankkeen tuottaman ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on työmarkkinatuen kuntaosuuden kasvun hillitseminen ja sosiaalityön asiakkaiden ohjaaminen heidän työllistymistään tai eläkeselvitystään edistävään palveluun.

Faktanäkökulmasta tavoitteena on reaalityodellisuuden muuttaminen konkreettisesti näkyvin keinoin. Toisaalta Kelkka-hankkeessa tehtävän kehittämistoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myös sosiaalityön asiakkaiden subjektiiviseen kokemukseen omasta pystyvyydestään ja osallisuudestaan sekä työyhteisön organisaatiokulttuurin muuttamiseen siten, että ryhmämuotoinen sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus jäisivät uusina työmuotoina osaksi sosiaalityön perustyötä. Tässä tapauksessa kehittäminen kohdistuu myös ei-näkyvään kohteeseen, jolloin haasteeksi nousee tavoitteiden saavuttamisen arviointi. Opinnäytetyössäni kehittämistoimintaan liittyvä perustavanlaatuisen kysymys liittyykin faktanäkökulman ja tulkinnallisen näkökulman suhteeseen. Toisaalta Kelkka-hankkeen toiminnalla pyritään vaikuttamaan faktanäkökulman mukaisesti organisaatorakenteisiin, asiakasmääriin ja taloudelliseen tulokseen – konkreettisesti todennettaviin asioihin. Toisaalta taas tulkinnallisesta näkökulmasta kehittämistoiminta kohdistuu organisaatiokulttuuriin ja ihmisten asenteisiin sekä sosiaalityön asiakkaan subjektiiviseen kokemukseen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnistaan, sosiaalisesta toimintakyvystään sekä mahdollisuuksistaan työllistymiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 37–38.)

Opinnäytetyöni tuottaman tiedon luonne koostuu sekä näyttöön perustuvasta ja hiljaisesta tiedosta että uudennlaisista kehittämistiedon tuottamistavoista. Näyttöön perustuva tieto kohdentuu siihen, voidaanko kehittämistoiminnan jotain työmenetelmää pitää

hyvänä, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen käyttökelpoisuutta sosiaalityössä. Opinnäytetyöhön kohdistuvassa kehittämistoiminnassa tavoitellaan siis toisaalta empiirisesti pätevää tietoa, kun taas toisaalta kehittämistoiminnassa ollaan vahvasti tekemisissä myös hiljaisen tiedon kanssa. Hiljainen tieto muodostaa keskeisen tiedonlähteen, jossa ammattilaisnäkökulmasta sosiaalityössä tiedetään, että ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus on hyvää ja tulosta tuottavaa toimintaa. Välttämättä ei pystytä määrittelemään mihin kyseinen tieto perustuu, sillä hiljainen ja käsitteellinen tieto tuotetaan vuorovaikutuksessa asiakkaan ja hänen sidosryhmiensä kanssa. (Toikko & Rantanen 2009, 39–41.)

Opinnäytetyössäni tarkastelun kohteena olevassa kehittämistoiminnassa on erityisesti läsnä myös uudenlainen kehittämistiedon tuottamistapa. Tämä tarkoittaa sitä, että tietoa tuotetaan aidoissa toimintaympäristöissä ja sitä, että tiedontuotantoon osallistuvat toimijat ovat moninaisia. Lisäksi opinnäytetyössäni tuotettava tieto on refleksiivistä; tieto nousee sekä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan että koko kehittämishankkeen prosessin vuorovaikutustilanteista ja sen kriittisestä tarkastelusta. Tiedontuotanto perustellaan sillä, miten ja kuinka hyvin tieto on hyödynnettävissä sosiaalisissa ympäristöissä. Raja-aidat ylittävällä tiedolla on tärkeä osuus tiedontuotannossa. Raja-aidat ylittävällä tiedolla tarkoitetaan tässä tilanteessa erityisesti teorian ja käytännön rajat ylittävää tiedonmuodostusta, joka on metodisesti tuotettua ja joka on luonteeltaan kumuloituvaa. Tuotettua tietoa käyttävät siis jatkossa ne, joille tieto on suoranaisesti hyödyllistä: Turun kaupungin sosiaalipalveluissa tai niiden sidosryhmissä työskentelevät työntekijät ja viranomaiset. Uudenlainen tiedontuotanto on laadukasta kun sillä on kyntää ja kun sen tuottamat tulokset ovat hyödynnettävissä. (Toikko & Rantanen 2009, 41–43.)

Kysymys tiedon intressistä on keskeinen tutkimuksellisen kehittämistoiminnan metodologinen huomioonotettava yksityiskohta. Kehittämistoiminnalla tavoitellaan muutosta, jolloin tarkastelun alle on otettava se, kenen intressiä kehittäminen palvelee. (Toikko & Rantanen 2009, 44.) Sosiaalihuoltolaki on asettanut Kelkka-hankkeen kehittämistoiminnan yleistavoitteet, sillä sosiaalihuoltolaissa säädetään erikseen ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä osana sosiaalipalveluja. Toisaalta organisaation kehittämistoiminnan tavoitteet on asettanut kaupunginhallitus hyväksymällä ja osoittamalla käyttötarkoituksen työllisyyspalvelukeskuksen lisämäärärahalle, joka kohdennetaan sosiaalipalveluihin. Toisaalta taas kehittämistoiminnan tavoitteiden asetta-

minen on myös itse toiminnasta vastaavien työntekijöiden ja toimintaympäristön sidosryhmien vastuulla.

Kehittämistoiminnan metodologiset valinnat määrittelevät, nähdäänkö kehittämisprosessi suunnittelu- vai prosessorientoituneena. Suunnitteluorientoituneessa kehittämisessä eri prosessien vaiheet pyritään rajaamaan ja määrittelemään tarkasti. Tällaisessa kehittämisessä on tosin mahdollista, että kehittämistoiminnasta tulee monimutkaista, epäselvää ja jopa tehotonta. Toisaalta suunnitteluorientoituneessa kehittämisessä prosessien perustehtävät pyritään muotoilemaan mahdollisimman selkeiksi ja yksinkertaisiksi, jolloin tehtävien seuranta ja palautteen kautta korjauksien tekeminen on mahdollista. Tällöin myös suunnitellulla toimintalinjalla on mahdollista pysyä. Opinnäytetyösäni korostuu kuitenkin ennemminkin prosessorientoitunut kehittäminen, jossa kehittämistä koskevaa tietoa syntyy jatkuvasti toiminnan kuluessa reflektion kautta. (Toikko & Rantanen 2009, 49–50.)

Opinnäytetyöni kannalta tärkein metodologinen lähtökohta on reflektio. Opinnäytetyösäni reflektiivisellä näkemyksellä tarkoitetaan kehittämistoiminnan menetelmien ja toimintatapojen sekä organisoinnin jatkuvaa uudelleenarviointia. Uudelleenarvointiin käytetään reflektiivisinä peileinä teoreettisia käsitteitä, sosiaalisen kuntoutuksen määrittelmää ja sosiaalihuoltolakia, vuorovaikutusta, mielipiteitä ja kokemuksia, aiempia tutkimuksia aiheesta ja muita objekteja, joiden avulla todellisuutta voidaan heijastaa (Toikko & Rantanen 2009, 52).

3.2 Opinnäytetyön toteutus

3.2.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvantitatiivinen tutkimus, jossa teoria muodostuu käytännön tutkimustoiminnan pohjalta. Teoria syntyy havainnoista, joita on tehty reaalimaailmassa. Toisaalta teorioista voidaan johtaa aistihavaintojen ja loogisen päättelyn pohjalta myös uusia hypoteeseja, joita voidaan viedä reaalimaailmaan testattavaksi ja todennettavaksi. Yksi kvantitatiivisen tutkimuksen perinteisimmistä tutkimustyypeistä on holistinen etnografinen tutkimus. Etnografisessa tutkimuksessa yhdistellään erilaisia menetelmiä ja eri tilanteissa kerättyjä aineistoja. Usein näissä tutkimuksissa, kuten tässä opinnäytetyössäni, tehdään havaintoja, dokumentoidaan niitä kenttämuistiinpanoiksi, haasta-

tellaan toimintaan osallistuvia henkilöitä ja kerätään erilaisia kirjallisia dokumentteja. (Hirsjärvi ym. 2009, 139,143, 191–192.)

Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ovat lähestymistapoja, joita toisaalta on käytännössä vaikea erottaa toisistaan, sillä ne myös täydentävät toisiaan. Opinnäytetyössäni käytetty kvantitatiivinen survey-tutkimus luo perusteet sille, miten mielekkäitä vertailtavia ryhmiä muodostetaan myöhemmin kehittämistoiminnassa kvalitatiivista tutkimusta varten. Tällöin kvantitatiivinen vaihe edeltää siis kvalitatiivista vaihetta kehittämistoiminnassa. Toisaalta jatkossa kehittämistyössä voidaan vastaavasti käyttää myös kvalitatiivista tutkimusta kvantitatiivisen tutkimuksen esikokeena. (Hirsjärvi ym. 2009, 136–137.)

Opinnäytetyössäni tutkimusmenetelmän kannalta onkin haastavaa valita tutkimukseen soveltuva teoreettinen näkökulma. Tarkoituksena on tuoda riittävän näkyväksi se, miten teoreettinen tausta on ohjannut empiirisen osan valintoja, jotta teoreettinen tausta ei jäisi irralliseksi tutkimuskokonaisuudesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 144.)

3.2.2 Aineistonkeruu

Perustana asiakaslähtöisen työskentelyn kehittämiseksi on tieto, jota saadaan toimintaa havainnoimalla. Havainnointi voi olla ulkopuolista tai osallistuvaa. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmissä on käytetty erilaisia ryhmätyömenetelmiä, jotka hyödyntävät kaikkien osallisten tietoa ja kokemuksia. Koska Kelkka-hankkeessa ryhmätoiminnassa havainnointi yhdistetään muihin menetelmiin, on havainnointi osallistuvaa. Kun tutkija osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan, voidaan puhua osallistavasta havainnoinnista. Havainnoinnilla kartoitetaan systemaattisesti ryhmäläisten toimintaa ja käyttäytymistä sekä asenteita ja mielipiteitä, joita on vaikea ilmaista suoraan sanallisesti. Havainnoinnin perusteella toimintaa dokumentoidaan, analysoidaan ja tulkitaan, suunnitellaan, toteutetaan ja uudelleen arvioidaan. (THL 2006/2012, 2–3.)

Kelkka-hanke on aloittanut toimintansa 1.8.2016, jolloin ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta on lähdetty suunnittelemaan etukäteistyöskentelyn avulla. Etukäteistyöskentelyyn on sisältynyt laajaa verkostoitumista Turun alueella viranomaisverkostoissa sekä kolmannella sektorilla saatavilla olevan palvelutarjonnan kartoittamiseksi (Liite 2). Verkostotyötä tehtiin myös Turun ulkopuolella, millä saatiin tietoa sosiaalisen kuntoutuksen organisoinnista ja ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen kokemuksista ja

hyödynnettävyydestä sosiaalityössä muualla Suomessa. Lisäksi ennakkotyöskentelyssä perehdyttiin aiheesta kertovaan kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja ryhmän ohjaamisesta. Ennakkotyöskentelyllä saatua tietoa hyödynnettiin laajalti ryhmätoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, dokumentoinnissa ja arvioinnissa.

Kelkka-hankkeen työntekijät ovat pitäneet havaintojensa pohjalta projektipäiväkirjaa hankeprosessin etenemisestä ja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien toiminnasta. Havaintoja on kerätty ryhmätoiminnasta sen toiminta-aikana 3.10.–23.11.2016 ja hankeprosessin etenemisestä kokonaisuudessaan 1.8.–31.12.2016 välisenä aikana. Havainnoinnin ohella kirjallisuuden ja aiempien tutkimusten avulla tarkastellaan ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen ja ryhmämuotoisen sosiaalityön vaikuttavuutta, toteutusmuotoja ja menetelmiä ja arvioidaan niiden soveltuvuutta sosiaalityön kehittämiseen Turussa.

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä käytetään osallistavan havainnoinnin lisäksi survey-tutkimusta, joka on kyselyn ja haastattelun yhteisnimitys. Kyselyssä vastaaja täyttää itse vastaukset kysymyksiin, kun taas haastattelussa haastattelija kirjaa haastateltavan vastaukset. (THL 2006/2012, 1–2.) Sekä kysely että haastattelu on toteutettu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan päättyessä. Haastattelu on toteutettu ryhmähaastatteluna. Haastattelumenetelmänä ryhmähaastattelussa on käytetty nelikenttämallia, jonka tarkoituksena on auttaa ryhmäläisiä käsittelemään ryhmän päättymiseen liittyviä tunteita ja antamaan palautetta sekä toisilleen että ryhmänohjaajille (Martin ym. 2012, 121).

Ryhmähaastattelujen aikana haastateltavien kanssa käytiin läpi etukäteen päätetyt nelikenttään kirjatut kysymykset. Kuitenkin haastateltavalle ryhmälle tarjottiin avoimella keskustelulla mahdollisuus siihen, että eri kysymysten järjestys ja niiden käsittelyn laajuus voivat vaihdella haastattelusta ja sen kulusta riippuen. Avoimella keskustelulla ei rajattu aiheita tai ohjattu keskustelua liikaa, jolloin haastattelussa voitiin päästä hyvinkin syvälle käsiteltäviin aiheisiin.

Kelkka-hankkeen toteuttamien sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien päättyessä keräsin ryhmään osallistuneilta asiakkailta palautetta toiminnan kehittämiseksi sekä ryhmähaastatteluna että erillisillä palautekyselylomakkeilla (Liite 3). Toteutin ryhmähaastattelun kolmelle eri ryhmälle, joissa kussakin osallistujia oli haastatteluhetkellä paikalla 8–10 henkilöä. Ryhmähaastattelun aineistonkeruumenetelmänä käytettiin nelikenttä-

mallia (Liite 4). Haastateltavat pysyvät haastattelutilanteessa haastattelijalle anonyymeina.

3.2.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyöni analyysimenetelmänä käytetään usein laadulliselle aineistolle ominaista sisällönanalyysia. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys muodostavat lähtökohdat sisältöluokkien valinnalle ja määrittelylle. Sisällönanalyysi on metodi, jonka avulla pyritään tekemään päätelmiä erityisesti verbaalisesta, symbolisesta tai kommunikatiivisesta dokumentaatiosta. Sisällönanalyysin tavoitteena on analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Menetelmä sopii strukturoimattoman aineiston analysointiin, jopa sellaisen valmiin aineiston analysointiin, jota ei alun perin ole tarkoitettu tutkimusta varten. Sisällönanalyysin etuna on herkkyyks kontekstille ja aineiston symbolisille muodoille – tarkoituksena onkin etsiä nimenomaan tekstin merkityksiä. (Silius 2005, 2.)

Opinnäytetyöni aineiston analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Aineisto käsitellään siten, että se hajotetaan osiin kootun aineiston käsitteellistämistä varten ja sitten kootaan uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysin avulla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon siten, että siitä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä ja, että siitä voidaan luoda mielekäs, selkeä ja yhtenäinen informaatiokokonaisuus. (Silius 2005, 3–4.)

Opinnäytetyöni sisällönanalyysi on tehty aineistolähtöisesti, jolloin opinnäytetyön tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet ja aineistoa kuvaavat teemat sekä aineiston luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet ja niiden sisällöt. Johtopäätöksissä pyritään ymmärtämään tutkittavia aineistoja niiden omista näkökulmistaan. (Silius 2005 5–6.)

4 KOHTI KUNTOUTTAVAA AIKUISSOSIAALITYÖTÄ

4.1 Aikuissosiaalityö

4.1.1 Sosiaalityön perustehtävät

Vuonna 2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain, 3. luvussa 15 § säädetään seuraavasti:

”Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.”

Sosiaalihuollosta säädetään sosiaalihuoltolaissa ja erityislaeissa. Sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta edistäviä ja ylläpitäviä toimia, sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja. (STM 2017.) Sosiaalityö on sosiaalihuollon ammatillisen henkilön suorittamaa ohjausta, neuvontaa, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja tukitoimien järjestämistä. Sosiaalityön asiakkaina voivat olla kaikki kansalaiset. Sosiaalityön tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja ratkaista sosiaalisia ongelmia. Näin ylläpidetään ja edistetään kansalaisten ja yhteisöjen hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. (Turun kaupunki 2017.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus saada arvio tuen tarpeestaan, ellei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Arviointia tehtäessä asiakkaalle tulee selvittää hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä vaihtoehdot palvelujen tuottamiseen ja niiden vaikutuksiin liittyen. Sosiaalipalveluja on järjestettävä tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymisen tueksi, asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen, taloudellisen tuen tarpeeseen, sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lisäksi tukea tulee järjestää myös lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen sekä

äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen, päihteiden ongelmakäytöstä, mielen-terveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä johtuvaan tuen tarpeeseen, lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi ja muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen. Myös tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisia ja läheisiä voidaan tukea sosiaalipalveluin. Jokaisella on oikeus siihen, että kiireellisissä tilanteissa yksilölliseen tuen tarpeeseen perustuvat sosiaalipalvelut järjestetään hänen oleskelukunnassaan siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä tapauksissa sosiaalipalvelujen järjestämisestä vastaa henkilön oma kotikunta. (STM 2017.)

4.1.2 Aikuissosiaalityö käsitteenä

Osana sosiaalipalvelujärjestelmää aikuissosiaalityö edustaa tapaa järjestää palvelut ikäryhmäperustaisesti. Aikuisille tarkoitetuilla palveluilla viitataan täysi-ikäisten, eli yli 18-vuotiaiden, sosiaalipalveluihin. Kuitenkin aikuissosiaalityön asiakaskunta on laaja, jolloin sekä sen rajaaminen että itse aikuissosiaalityön käsitteellinen määrittely on vaikeaa. Sosiaalipalvelujen ja/tai sosiaalityön tarpeeseen liittyvät olennaisesti aikuisväestön ongelmat kuten toimeentulo-ongelmat, työttömyys, päihdeongelmat ja asunottoisuus. (Jokinen & Juhila 2008, 262.)

”Aikuissosiaalityössä tehdään suunnitelmallista, tavoitteellista, pitkäjänteistä ja moniammatillista työtä taloudellisen ja/tai sosiaalisen tuen ja palvelun tarpeessa olevien asiakkaiden kokonaisvaltaisen kuntoutumisen ja elämäntilanteen edistämiseksi” (Jokinen & Juhila 2008, 17).

Aikuissosiaalityön työorientaatioita ja ammattikäytänteitä on monia. Useimmiten keskittyminen kiinnittyy yksilökohtaiseen huollolliseen työhön, mutta lähes yhtä läsnä työssä ovat myös yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön työorientaatiot. Muutossosiaalityöksiin kutsutussa yhteisöllisessä ja rakenteellisessä sosiaalityössä tavoitteena on parantaa ihmisten vaikeita elämäntilanteita ja elinoloja ja vahvistaa heidän sosiaalisia toimintaedellytyksiään ja elämänotettaan. Aikuissosiaalityön työorientaatioissa korostuu huollollisen ja ammattilaisen toteuttaman byrokratiatyön lisäksi asiakkaan ohjaaminen, tukeminen, erilainen selvittelytyö ja verkostotyö. Määritelmät siitä, mistä aikuissosiaalityössä on oikeastaan kysymys, rakentuvat tyypillisesti kolmen elementin varaan: ongelma, tavoite ja välineet. (Jokinen & Juhila 2008, 16, 262–263.)

Aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä voidaan korostaa ihmisten keskinäisiä eroja, moninaisuutta ja huolenpidon tarvetta kaiken ikäisten keskuudessa, missä itsemääräämisoikeus, itsenäisyyden ansaitseminen ja riippumattomuus kuuluvat kaikille. Orientaatioita on monia. Elämänkaarimallin mukaisessa sosiaalityössä asiakkaat voidaan sen sijaan nähdä myös poikkeavina aikuisina, millä oikeutetaan holhoavat ja kontrolloivat käytännöt. (Jokinen & Juhila 2008, 287.)

4.1.3 Aikuissosiaalityön sisältämät rajapinnat ja jännitteet

Aikuissosiaalityöllä on monia eri rajapintoja sekä sosiaalityön sisällä että lukuisten muiden hallinnonalojen kanssa. Sosiaalityön sisäisiä rajapintoja esiintyy esimerkiksi lastensuojelun, päihdehuollon, vammaispalvelujen ja kuntouttavan työtoiminnan välillä. Muita hallinnonaloja, joiden kanssa rajapintoja on, ovat esimerkiksi terveydenhuolto, psykiatria ja työvoimahallinto. (Häkälä 2014, 11.) Esimerkiksi aikuissosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnoilla olevat nuoret, joilla on vaarana syrjäytyä omista oikeuksistaan koulutukseen ja työelämään kiinnittymiseen, ovat kiinnostuksen keskiössä.

Sosiaalityön ammattilaiset kohtaavat päivittäisessä asiakastyössään vaikeissa elämäntilanteissa eläviä kaikenikäisiä ihmisiä erilaisista lähtökohdista, jotka tarvitsevat apua moniulotteisiin ongelmiinsa. Tällöin palvelujen, avun, tuen, ohjauksen ja neuvonnan tarvetta esiintyy monilla eri alueilla: sosiaalisilla, psyykkisillä, fyysisillä sekä taloudellisilla alueilla. Rajapintoja aikuissosiaalityöhön syntyy väkisin, sillä terveyden ja inhimillisen hyvinvoinnin kysymykset ovat universaaleja ja koskettavat kaikkia väestö- ja ikäryhmiä. Lisäksi ihmisten ongelmat ovat usein moniulotteisia, jolloin tukea ja palvelua voidaan tarvita monilta eri palvelujärjestelmämme tahoilta. Terveyden, mielenterveyden ja kuntoutuksen kysymykset muodostavat sosiaalityöhön oman viitekehyksensä ja toimintaympäristönsä. Nämä viitekehukset ja toimintaympäristöt saattavat sisältää myös monia eettisiä haasteita. (Raunio 2000.)

Aikuisten asiakkuudet sosiaalityössä ovat usein ns. raja-asiakkuuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että samoja ihmisiä kohdataan tahoilla ja paikoissa, jotka sijoittuvat erilaisille kentille, kuten terveydenhuoltoon, sosiaalihuoltoon, työvoimahallintoon ja erilaisiin sosiaalialan järjestöihin. Palvelujärjestelmässämme on havaittavissa siirtymää kohti asiakasryhmäkohtaista työskentelyä. Kuitenkin tässä siirtymässä on nähtävissä kaksi päällekkäistä linjausta eriytymiskehityksen suhteen. Toisaalta tehtäväalueita organisoidaan ilmiöperustaisesti sosiaalisten ongelmien mukaan, kuten mielenterveys- ja päihdetyö-

hön, ja toisaalta taas ikä- ja väestöryhmäperustaisesti, kuten lapsi- ja perhe-, nuoriso- ja aikuissosiaalityöhön ja gerontologiseen sosiaalityöhön. Eri kenttien ja toimijoiden välinen yhteistyö ja eri toimijoiden välinen kumppanuus on tärkeää, jotta tavoite ammattieettisesti korkeatasoisesta ja kaikkein huono-osaisimmista kansalaisista ihmisarvoisesti huolta pitävästä sosiaalityöstä saavutetaan. (Jokinen & Juhila 2008, 258, 287.)

Sosiaalityö on kompleksinen ja moniulotteinen toimintakokonaisuus. Monenlaiset orientaatiot, jännitteet ja tulkintaristiriidat ovat osa työn arkea, sillä kohdatessa toisia sosiaalityöntoimijoita törmätään usein yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja institutionaalisesti vahvoihin reunaehtoihin sekä diskursseihin, jotka raamittavat työtä. Tällöin sosiaalityön tiukka mallintaminen osoittautuu vaikeaksi. (Jokinen & Juhila 2008, 282.)

Kirsi Juhila (2008) avaa aikuissosiaalityön jännitteiden ja rajapintojen kenttää tarkastelemalla yhteiskunnallista kontekstia ja nimeämällä yksityisen vastuun diskurssin ja eriarvoistumisdiskurssin. Hänen mukaansa yksityisen vastuun diskurssissa sosiaalityön tavoitteena on muutostyö, joka kannustaa ja aktivoi yksilöitä ja joka ”tehokkaasti poluttaa” ihmisiä työmarkkinoille ja hyvinvointivaltiosta riippumattomiksi kansalaisiksi. Eriarvoistumisdiskurssissa huolenaihe on hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen ja kaikkein huono-osaisimpien heikko tilanne yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä. Eriarvoistumisdiskurssissa Juhilan mukaan sosiaalityön tavoitteita ovat yhteiskunnallisesti vaikuttava ja rakenteellinen työ, kuten yhteisösosiaalityö, palveluohjaus ja asianajotyö. (Jokinen & Juhila 2008, 283.)

Arja Jokisen (2008) tutkimuksen mukaan sosiaalityössä on siirrytty viime vuosina vahvasti kohti yksityisen vastuun diskurssia, ja muutos välittyy osaksi sosiaalityön käytäntöjä. Yksittäisen asiakkaan yksilöllisestä aktivoinnista, kannustamisesta, kuntouttamisesta, työn vaikuttavuudesta ja tehokkuudesta puhutaan nykyään yhä enemmän ja ammatillisiin haasteisiin haetaan ratkaisuja ennemmin yksittäisen sosiaalityöntekijän toimintatapojen ja ammattitaidon tasolta kuin institutionaaliselta tai yhteiskunnalliselta tasolta. (Jokinen & Juhila 2008, 284.) Yksityisen vastuun diskurssi ja siihen liittyvät periaatteet ovat läsnä sekä kunnallisessa aikuissosiaalityössä että sosiaalisten järjestöjen palvelu-toiminnassa, mutta myös mm. diakoniatyössä. Yksi sosiaalityön kestoajännitteistä on yksilö- ja yhteisölähtöisen työn välinen jännite. Työotteiden väliset painotukset ovat vaihdelleet eri aikoina, mutta tällä hetkellä yksityisen vastuun diskurssin valtasemassa aikuissosiaalityö jäsentyy ensisijaisesti ongelma- tai elämänkaariperustaisesti yksilö- tai perhetyön kautta, jolloin yhteisölähtöisen työn tila jää ahtaalle. (Jokinen & Juhila 2008, 286.)

Asiakkaiden lisäksi sosiaalialan työntekijät saattavat törmätä järjestelmän asettamiin reunaehtoihin: työn reunaehdot eivät välttämättä mahdollista toimintaa, joka olisi sosiaalityön ammattietiikan mukaista. Tuloksen tuottamisen tavoite ja vaikea sosioekonominen tilanne kääntyy helposti asiakkaaseen ja hänen problematiikkaansa. Lisäksi asiakkaan tilanne ja tilaaja – tuottaja -mallin mukainen tulosvastuullisuus luovat työhön useita jännitteitä ja ristiriitoja. (Jokinen & Juhila 2008, 285.)

Näistä jännitteistä huolimatta aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä on tapahtunut myös paljon kehitystä viime aikoina. Asiakasprosessien suunnitelmallisuutta on lisätty ja kuntouttamisen menetelmiä kehitetty, mitkä ovat edistysaskeleita kansalaisten oikeuksien näkökulmasta. ”Asiakaskansalaisilla tulee olla oikeus saada järjestelmällistä ja ammatillista tukea kuntoutumisprosessissaan”. (Jokinen & Juhila 2008, 287). Aikuissosiaalityön ikäryhmäperustaisen toimintamallin avulla palvelujärjestelmällä pyritään järjestämään ja tuottamaan tehokkaita palvelukokonaisuuksia tietynikäisille ihmisille, mikä ei kuitenkaan takaa sitä, että kaikkien ikäryhmään ja asiakaskuntaan kuuluvien aikuisten palvelutarpeet tulisivat täysin tyydyttyiksi (Jokinen & Juhila 2008, 261). Aikuissosiaalityön rajapintojen pohjalta onkin hyvä pohtia, miltä osin nykyinen sosiaalityö on puutteellista ajatellen sen olennaisinta ammattieettistä missiota – asettumista heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten puolelle ja pyrkimystä vastata heidän tarpeisiinsa (Jokinen & Juhila 2008, 282).

4.1.4 Sosiopedagoginen ja sosiokulttuurinen orientaatio

Sosiaalipedagogisen ajattelun ja aikuissosiaalityön intressit näyttäisivät kohtaavat useassakin kohdassa. Molempien toiminnan tavoitteena on vuorovaikutuksen ja dialogisuuden sekä itsensä toteuttamisen ja kasvun edistämisen sekä parhaan mahdollisen hyvinvoinnin turvaaminen niin yksilöille, ryhmille kuin yhteisöille. Sekä sosiaalipedagogisen ajattelun että aikuissosiaalityön ydinajatuksena on vahvistaa ja tukea osallisuutta ja elämänhallintaa yhteiskunnassa huonoimmassa asemassa olevien yksittäisten ihmisten ja ihmisryhmien kanssa. Työskentelyn tavoitteena on se, että asiakasta autetaan ja tuetaan siten, että kontrollin ja tuen tarve vähitellen lakkaa. Ajattelun ytimeen kuuluu molemmissa arvojen ja kulttuurisidonnaisuuksien sekä toiminnan pohdinta. Ihmisyytensä perusteella jokainen ihminen on arvokas, kunnioitusta ansaitseva ja yksilönä ainutlaatuinen. (Väisänen 2007, 168–172.)

Asiakkaan yhteiskuntaan integroituminen on sekä aikuissosiaalityössä että sosiaalipedagogisessa orientaatioissa keskeinen ydinkysymys. Sosiaalipedagogisen työtteen kulmakiviä ovat elämän realiteettien ja reunaehtojen tunnistaminen ja uusien tavoitteiden rakentaminen. Rakenteelliselle sosiaalityölle tunnusomaiset painotukset ovat merkityksellisiä myös sosiaalipedagogiselta kannalta. Tähän voidaan lukea mm. syrjäytymistä ehkäisevien prosessien vahvistaminen sekä tasa-arvon, rehellisyyden, luottamuksen ja ilmaisuvapauden korostaminen. Sosiaalinen osallistuminen, luonteeltaan vapauttava kasvatuksellinen käytäntö ja sosiaalinen kasvatusta korostavat toiminnassa dialogisena vuorovaikutuksellisen prosessina. Aikuissosiaalityössä dialogisuus luetaan kuuluvaksi sosiaalialan toiminnassa käytettäviin vuorovaikutusorientaatioihin. (Väisänen 2007, 167–179.)

Aikuissosiaalityötä voidaan kuvata tavoitteellisena ja menetelmällisesti kehittyneenä sekä hyvin monimuotoisena. Aikuissosiaalityö on psykososiaalista työtä, moniammatillista, kuntouttavaa, dialogista, valtaistavaa ja sosiaalipedagogista sekä monikulttuurista työtä. Aikuissosiaalityön ja sosiaalipedagogisen orientaation yhteneväisyydet käyvät ilmi niiden yhteisistä lähtökohdista, kiinnostuksen kohteista ja kiintymyspinnoista. Sosiaalipedagogiikan mahdollisuudet vahvistaa aikuissosiaalityötä löytyvät esimerkiksi arvolahtokohtiin pohjautuvasta yhteiskuntakriitikistä ja kasvatuksellisesta tietoisuudesta sekä ymmärryksen avaamisesta monimuotoisiin ja luoviin, mutta myös kriittisiin menetelmällisiin ratkaisuihin ja arviointiin. (Väisänen 2007, 190.)

4.2 Kansalaisten tarpeet sosiaalityön lähtökohtana

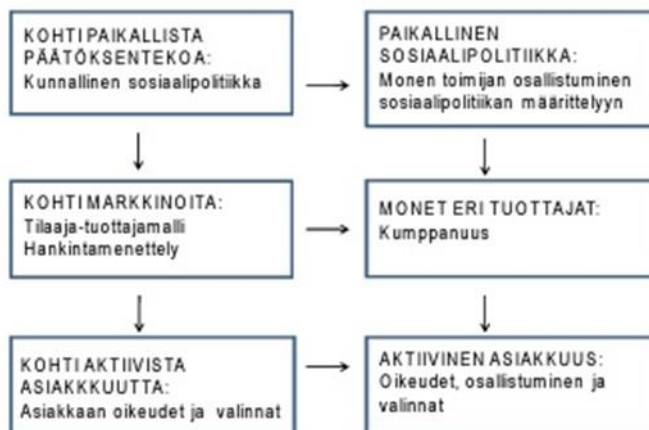
4.2.1 Kansalaisten tarpeiden muutossuunnat ja sosiaalipalveluiden kehitys

Nykyinen sosiaalipalveluiden asiantuntijuus on haasteiden edessä, sillä sosiotaloudellisen järjestelmämme avulla on voitu tähän asti vastata moniin perinteisiin sosiaalisiin haasteisiin, kysymyksiin ja ongelmiin, mutta nykyajan kansalaisten uudet sosiaaliset ongelmat eivät välttämättä joustu tai taivu järjestelmän logiikan mukaisesti. Tämän vuoksi sosiaalipalveluiden ammatilliselta asiantuntijuudelta vaaditaan nykyään sosiaalisiin ongelmiin liittyvän tietotaidon lisäksi myös neuvottelumekanismien asiantuntijuutta. (Toikko 2012, 135.)

Sosiaalipalveluiden palvelurakenteen monimuotoistumisen taustalla on markkinoiden yritysraakenteen muutos yksityisen ja kolmannen sektorin vahvistuessa. Yritysraakenne on kehittynyt yksittäisistä itsenäisistä ammattiyrittäjistä suurempiin voittoa tavoitteleviin yrityksiin samalla kolmannen sektorin yhdistysten muuttaessa palvelutuotantoaan yritysmuotoisemmaksi. Yksityisen sektorin osuus palveluntarjoajana on ollut kasvusuhteessa vuodesta 1991. Kolmannen sektorin palvelutuotannon osuus on säilynyt suhteellisen vakaana, vaikkakin sen rooli tulee olemaan palvelujen kehittämistoiminnassa uudelleenarvioinnin kohteena. Kolmannen sektorin toimintastrategia suuntautuu vahvasti vertais- ja vapaaehtoistyöhön, mikä tarkoittaa sitä, etteivät sen toimintaedellytykset ammatillisten sosiaalipalveluiden tuottamiseen ole kuitenkaan välttämättä riittävät. (Toikko 2012, 132–133.)

Sosiaalipalveluiden kehitys on kulkenut kohti kunnallista sosiaalipolitiikkaa eli kohti paikallisia ratkaisumalleja. Toisekseen kehitys on kulkenut myös kohti markkinoita kansainvälisiä esimerkkejä seuraten. Sosiaalipalveluidemme palvelurakenne on monipuolistunut ja tilaaja – tuottaja -mallilla pyritään palvelutuotannon tehostamiseen. (Toikko 2012, 130.)

Asiakkaan rooli sosiaalipalveluiden kehityksessä on vahvistunut: palvelutuotannossa asiakkaan uusi rooli tukee sosiaalipalveluiden keskeistä luonnetta. Asiakkaan tekemät valinnat ohjaavat palvelutuotantoa, ja valintoja tuetaan palvelusetelien avulla. Sosiaalipalveluiden markkinoiden kehittyminen on korostanut asiakas-kuluttajan roolia, mikä on vahvistanut myös markkinoiden yhä vahvempaa paikallistumista. Kuva 2 havainnollistaa sosiaalipalveluiden kehityssuuntia ja niiden haasteita kehitysprosessina.

Kuva 2. Kehityssuunnat ja niiden haasteet (Toikko 2012, 130).

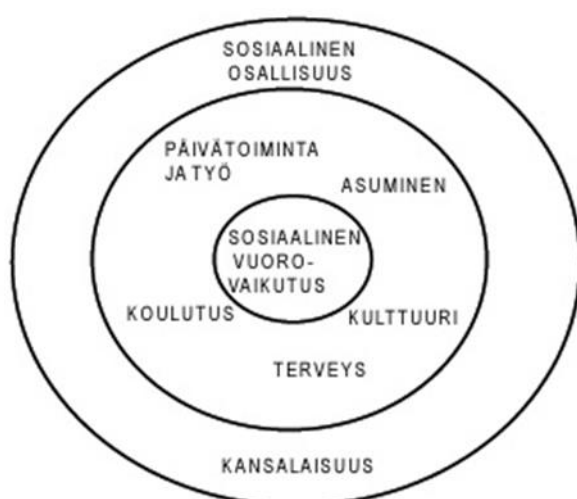
Paikallisen sosiaalipolitiikan ydinkysymys siitä, miten palvelut määritellään sosiaalisesta, poliittisesta, taloudellisesta, juridisesta ja teknisestä näkökulmasta, kohdistuu uudenlaisen toimintakulttuurin omaksumiseen. Uusi toimintakulttuuri edellyttää rakenteita, jotka mahdollistavat monen toimijan osallistumisen paikallisen sosiaalipolitiikan määrittelyyn ja palvelujen tuottamiseen. Palvelunkäyttäjät ovat keskeisessä asemassa, sillä paikallinen sosiaalipoliittinen keskustelu tarkoittaa ja vaatii asiakaskohtaisten intressiryhmien osallistumista keskusteluun. Sosiaaliseen apuun ja tukeen liittyvät intressit ovat usein ristiriitaisia. Ristiriitoja ei voida täysin poistaa, mutta toimivan keskustelun avulla niitä voidaan kuitenkin lieventää. Paikallisiin rakenteisiin liittyy myös riskejä, sillä paikallisesti rakentuvat sosiaalipalvelut ovat usein haavoittuvia: osa asiakkaista saattaa jäädä ilman palvelua verkostomaisen palvelurakenteen "repeytymien" vuoksi. (Toikko 2012, 131.)

Julkista sektoriamme moititaan usein hitaaksi ja kankeaksi. Kuitenkin sektoria pyritään jatkuvasti kehittämään ja rakentamaan markkinayhteensopivaksi, vaikka kehitystä ohjaa vahvasti kilpailukeskustelu. Kilpailukeskustelussa sosiaalipalveluiden tarkoituksenmukaisen funktion tarkastelu on riskinä jäädä toissijaiseksi, ja samalla standardipalveluiden ja räätälöityjen palveluiden erot jäävät hahmottamatta. Usein asiakkaiden tarpeet ovat monimuotoisempia kuin kilpailutetun palvelutuotteen tarjonta. Mitä haastavampi asiakkaan elämäntilanne on, sitä vähemmän hän hyötyy yksittäisestä standardipalvelutuotteesta. Räätälöityjen palveluiden tarkoituksena on määrittää palvelu asiakkaan tarpeen mukaan ja se, että palvelu myös vastaa hänen tarpeitaan. (Toikko 2012, 132.)

Yksi sosiaalipalveluiden haasteista on myös palveluiden rahoitus. Viime aikoina rahoituskeskusteluissa on puhuttu ennen kaikkea julkisten menojen hillinnästä ja korostettu leikkauksia laajentamisen sijaan. Ajatus esimerkiksi asiakasmaksujen tasosta – ja niillä julkisen rahoituksen tarpeen keventämisestä – on ristiriitainen hyvinvointivaltiomme periaatteen näkökulmasta. (Toikko 2012, 133–134.)

Sosiaalipalveluja koskevat päätökset ovat monitasoisia ja niiden perustelut monimuotoisia. Asiakkaiden asema osana palvelutuotantoa on muuttunut ja nykyään on keskeistä sosiaalipalvelujen tuotannossa, että palvelunkäyttäjillä on mahdollisuus osallistua palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kuitenkin on huomattava, etteivät sosiaalipalveluiden asiakkaat ole välttämättä tilanteessa, jossa heitä voisi kutsua ns. vapaiksi kuluttajiksi. Tämän vuoksi haasteena on asiakkaiden valintoja koskevien seurausten hahmottaminen, seuraaminen ja arviointi. Sosiaalipalvelut ovat yksilöllisiä ja asiakkaan asema on henkilökohtaistunut. Tämä palauttaa haasteet paikallisen sosiaalipolitiikan tasolle. (Toikko 2012, 134.)

Sosiaalipalveluiden sisältöä voidaan kuvata kolmen kehän avulla (ks. Kuva 3.), jotka kuvaavat sosiaalipalveluiden eri tavoin rakentuvia tehtäviä. Sosiaalipalvelut perustuvat ihmisten kohtaamiseen, joten ensimmäinen kehä muodostuu vuorovaikutuksesta, joka muodostaa sosiaalipalveluiden ytimen. Vuorovaikutuksen kehä perustuu vuorovaikutteisiin, tapauskohtaisiin asiakassuhteisiin, mikä tarkoittaa yhdessä asiakkaan kanssa tehtävää työtä: arviointia, neuvontaa ja ohjausta sekä yksilön identiteetin, minän kehityksen sekä sosiaalisten suhteiden tukemista. (Toikko 2012, 172–173.)

Kuva 3. Sosiaalipalveluiden sisältöä kuvaavat kehät (Toikko 2012, 173).

Toinen kehä muodostuu konkreettisista palveluista, asiakkaan arkielämässä tarvitsemasta avusta ja tuesta, jotka useimmiten liittyvät erilaisiin konteksteihin, kuten asumiseen, päivätoimintaan ja työhön – melkein mille tahansa elämänalueelle. Sosiaalipalveluita tulisi tuottaa laajan määrittelyn mukaisesti eli niin, että palveluita toteutetaan erilaisissa rakenteissa ja verkostoissa ovatpa palvelut luonteeltaan sitten virallisia tai epävirallisia. (Toikko 2012, 174–175.)

Kolmas kehä kuvaa sosiaalipalveluiden yhteiskunnallista funktiota, eli tavoitetta täysivaltaisesta kansalaisuudesta. Tavoitekehän tarkoituksena on sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja ylläpitäminen, jossa olennaista on se, että asiakkaat ja asiakasryhmät voivat jokainen omista lähtökohdistaan olla osana ja toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Kolmas kehä perustuu kahden ensimmäisen kehän toteutumiseen, jossa sosiaalisen osallisuuden toteutuminen edellyttää vuorovaikutusta, auttamissuhdetta sekä konkreettista apua ja tukea. (Toikko 2012, 173, 175.)

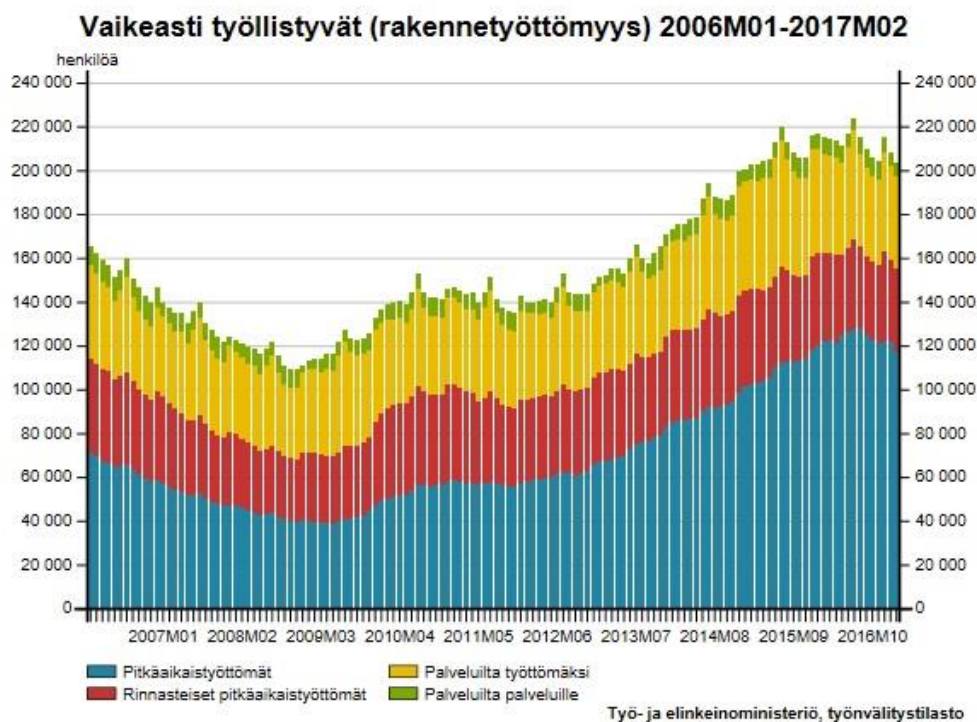
4.2.2 Tarkemmassa tarkastelussa sosiaalinen syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys

Sosiaalityön näkökulmasta syrjäytymistä tulisi tarkastella yksilöiden hyvinvoinnissa olevien ongelmien kannalta. Huomioitavaa on, että kun sosiaalista syrjäytymistä tarkastellaan yksilön hyvinvoinnin ongelmien näkökulmasta, tulisi samalla myös tarkastella syrjäytymistä analyttisesti suhteessa köyhyyden ja huono-osaisuuden ilmiöihin. Syrjäytyminen voidaan tarkemmin jäsentää huono-osaisuutta aikaansaavaksi prosessiksi, jotka ilmenevät niin yksilöiden, ryhmien, yhteisöjen kuin yhteiskunnankin tasolla. (Raunio 2006, 24–28.)

Sosiaalisen syrjäytymisen voidaan katsoa olevan prosessi, jota yksilö ei voi kontrolloida. Nykypäivän yhteiskunnassa ja taloustilanteessa sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee erityisesti työttömyytenä ja epäsäännöllisestä tai matalapalkkaisesta työstä johtuvasta pienituloisuudesta. Siitä huolimatta on muistettava, etteivät sosiaalinen syrjäytyminen ja köyhyys ole synonyymeja. Syrjäytymistä vastustavien toimenpiteiden tarkoituksena voi olla ongelmien ratkaiseminen tai ennaltaehkäiseminen. (Clayton 1999, 13–15.)

Sosiaalisen syrjäytymisen laajuutta on vaikea arvioida. Koska sosiaalinen syrjäytyminen ei ole suoraan sidoksissa työttömyyteen tai pienituloisuuteen, antavat rakennetyöttömyydestä ja työttömyysasteesta kertovat tilastot viitteellistä tietoa syrjäytymisuhan alla olevasta väestöstä. Rakennetyöttömyydellä viitataan usein vaikeasti työllistyviin ja

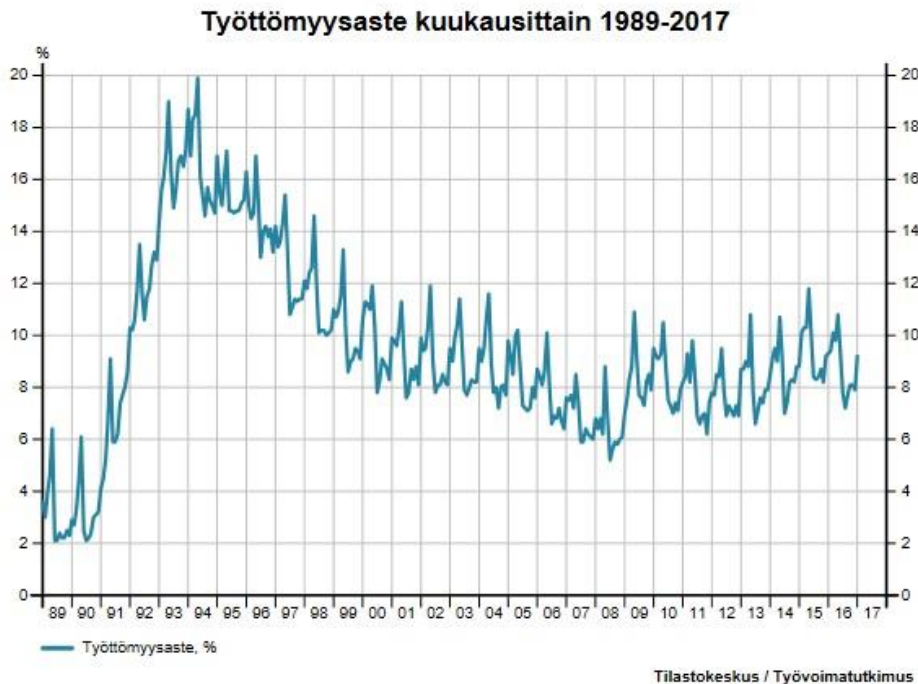
sitä voidaan mitata yhteenlaskettuna pitkäaikaistyöttömyyden, toistuvaistyöttömyyden, työvoimapolittisista palveluista työttömäksi palanneiden ja näissä palveluissa toistuvasti kiertävien henkilöiden määränä. Pitkäaikaistyöttömyys on viime vuosien aikana lähtenyt laskuun, vaikka vuodesta 2012 alkaen vaikeasti työllistyvän työvoiman asema on vaikeutunut ja heidän määränsä kasvanut (Kuvio 1). (Findikaattori 2017.)

Kuvio 2. Rakennetyöttömyys vuodesta 2006 vuoteen 2017 (Työ- ja elinkeinoministeriö, 21.3.2017).

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisema tilasto kertoo pitkäaikaistyöttömyyden lähteneen hiljalleen laskuun. Helmikuun 2017 lopussa yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli 117 300, mikä on 4700 vähemmän kuin vuosi sitten. Yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 58 000, mikä taas on 3 900 enemmän kuin vuosi sitten. (Findikaattori 2017.)

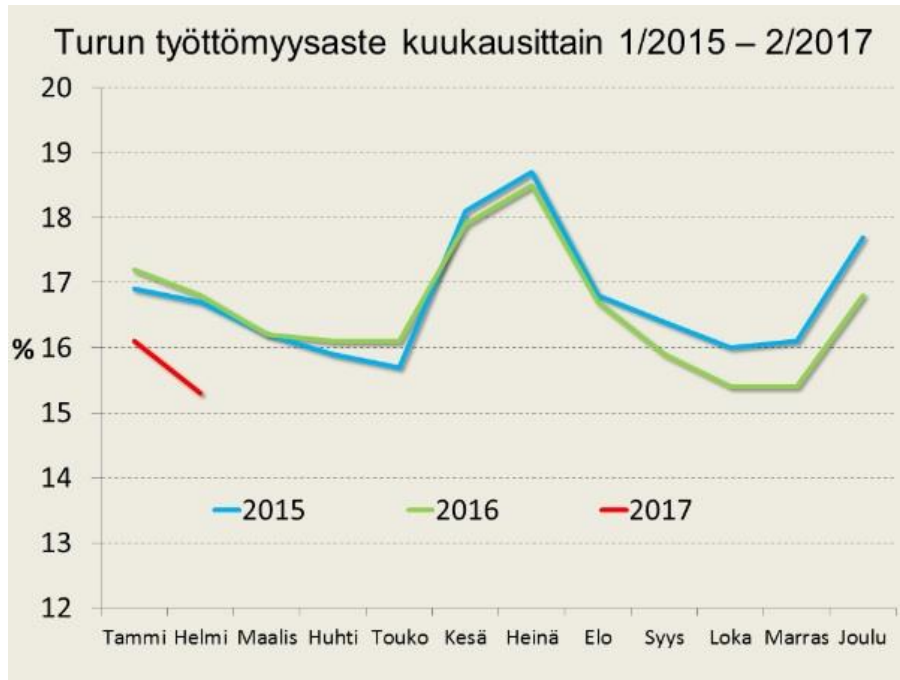
Työttömyysasteella mitataan työttömien prosenttiosuutta saman ikäisestä työvoimasta. Työvoimaan katsotaan kuuluvan kaikki ne 15–74-vuotiaan henkilöt, jotka ovat työllisiä tai työttömiä työttömyysastetta mitattavalla tutkimusviikolla. Työttömyysaste Suomessa oli helmikuussa 2017 9,2 % (Kuvio 2).

Kuvio 2. Suomen työttömyysaste kuukausittain vuosina 1989–2017 (Tilastokeskus 21.3.2017).

Työttömyysasteen kehitystä kuvaavassa tilastossa työttömäksi on katsottu kaikki ne tutkimusviikolla työtä vailla olleet henkilöt, jotka ovat etsineet aktiivisesti työtä viimeisen neljän viikon aikana ja voisivat vastaanottaa työn kahden viikon kuluessa. Myös työstään toistaiseksi lomautetut lasketaan työttömiksi, mikäli he täyttävät em. kriteerit. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli helmikuussa 2017 242 000 henkilöä. Verrattuna vuoteen 2016 työttömien lukumäärä on hieman vähentynyt. (Findikaattori 2017.) Opinnäytetyöni tehtävänantoa ja Kelkka-hankkeen kohderyhmää ajatellen Suomen työttömyyskatsauksen rinnalle on tässä kohtaa hyvä nostaa myös työttömyystilanne Turussa (Kuvio 3).

Kuvio 3. Turun työttömyysaste kuukausittain vuosina 2015–2017. (Turun kaupungin konsernihallinto, 2017).

Turun työttömyysaste oli helmikuussa 2017 15,3 %, joka on 1,5 % vähemmän kuin vuonna 2016. Koko maan työttömyysaste laski vuoden 2016 helmikuusta vuoteen 2017 1,1 %-yksikköä. Pitkäaikaistyöttömiä oli helmikuussa 2017 teetetyin tilastotutkimuksen mukaan 5343 henkilöä, mikä on 223 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. Verrattua työttömyyslukuihin, avoimien työpaikkojen määrä Turussa helmikuun 2017 lopulla oli 2 724 (Turun kaupunki 2017). Sen sijaan vuoden 2016 viimeisellä neljänneksellä (tuorein julkistus) avoimien työpaikkojen lukumäärä koko maassa oli 26 400 (Tilastokeskus 2017).

Mahdollisuuksia työllistymisen tukemiseen

Suomen perustuslain 18 § mukaisesti jokaisella on oikeus työhön. Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. (Suomen perustuslaki 731/1999). Työhön kuntoutuksessa on useita sosiaalisia ja sosiaalipoliittisia lähtökohtia. Siinä korostetaan työntekoa, työhön osallistumista tai työhön palaamisen mahdollisuutta. Työhön siirtymistä tuetaan myös taloudellisesti erilaisin etuuksin. Mikäli työllistyminen pitkittyy tai se koetaan muutoin hankalaksi, apua kannattaa hakea esi-

merkiksi työ- ja elinkeinotoimistosta. Työ- ja elinkeinotoimiston yhteistyö kunnan, Kelan ja eri työllistämishankkeiden kanssa antaa lisämahdollisuuksia työllistymiseen. Polku takaisin työmarkkinoille saattaa joissain tapauksissa olla pitkä ja sisältää erilaisia palvelujen yhdistelmiä, kuten sosiaalista kuntoutusta, kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeilua, palkkatukityötä tai Kelan, työeläkelaitosten, vakuutuslaitosten ja TE-toimiston kautta järjestettävää kuntoutusta. (Kela 2017; TE-palvelut 2017.)

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on parantaa ihmisen elämänhallintaa ja totutella työelämän pelisääntöihin ja sitä kautta lisätä mahdollisuuksia työllistymiseen. Toiminta on suunnattu ensisijaisesti jo pidempään työttömänä olleille. Kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan rakentaa polkua kohti avoimia työmarkkinoita. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan ole työsuhde. (TE-palvelut 2017.) Kuntouttavassa työtoiminnassa käydään yleisesti ottaen osa-aikaisesti, 1-4 päivänä viikossa sopimuksen mukaan ja sen ajalla osallistujalle maksetaan hänen normaalia työttömyysetuuttaan sekä kulukorvausta toteutuneista työpäivistä.

Työkokeilun aikana työntekijä voi näyttää työnantajalle osaamistaan ja motivaatiotaan sekä samalla selvittää sitä, millaista muuta tukea mahdollisesti tarvitsisi palatakseen työelämään. Työkokeilu on samalla mahdollisuus kokeilla erilaisia työtehtäviä. Työkokeilun jälkeen paluuta avoimille työmarkkinoille voidaan tukea esimerkiksi palkkatukityöllä, koulutuksella tai vaikka työhönvalmentajan palvelulla. (TE-palvelut 2017.) Tyypillisesti työkokeilussa työskennellään 5 päivänä viikossa. Työkokeilusta ei makseta palkkaa vaan sen ajalta maksetaan työttömyysetuutta sekä kulukorvausta toteutuneista työpäivistä.

Kuntoutus parantaa mahdollisuuksia palata työelämään. Työttömyyden eri vaiheissa tulee arvioida työttömän työ- ja toimintakykyä. Työ- ja elinkeinotoimistolla on vastuu työ- ja toimintakyvyn arvioinnin koordinoimisesta. Esimerkiksi vammasta tai sairaudesta johtuva erityinen palveluntarve otetaan aina huomioon kaikissa julkisissa työvoimapaalveluissa. Työhön kuntoutuksen mahdollisuuksia on monia, mutta yhtenä niistä voidaan nostaa esille lakisääteinen ammatillinen kuntoutus, jota järjestävät liikenne- ja tapaturmavakuutuslaitokset, työeläkeyhtiöt ja Kela. Ammatillisen kuntoutuksen palveluja on monia, joita ovat esimerkiksi työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, ammatilliset kuntoutuskurssit, koulutus ja koulutuskokeilut, ammatilliset kuntoutusselvitykset, apuvälineiden hankinta ja elinkeinotuki. (Kela 2017; TE-palvelut 2017.)

4.2.3 Huono-osaisuus ja eriarvoisuus tämän päivän Suomessa

Nykyinen sosiaalipolitiikkamme pyrkii vähentämään eriarvoisuutta. Tasa-arvo lisää sosiaalista pääomaa ja luottamusta, mistä muodostuu hyvinvointivaltion hyvinvointia tuottava ”hyvä kehä”. Luottamus on sosiaalisen pääoman keskeinen tekijä, ja se lisää demokratiaa ja hyvinvointia. Suuri sosiaalinen pääoma on yhteydessä pienempään hyvinvointipalvelujen käyttöön. Myös koulutus vahvistaa terveyttä ja sosiaalista pääomaa. Vaikuttaa myös siltä, että yhteiskunnassa vallitsevan luottamuksen ja taloudellisen toimintakyvyn välillä on yhteys. (Ruuskanen 2002.)

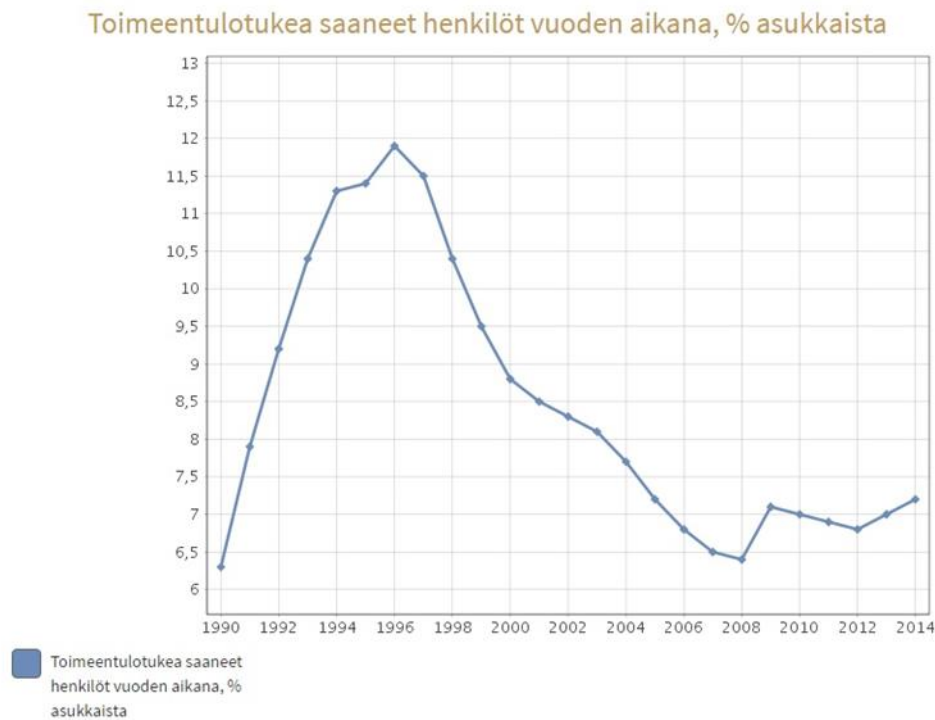
Eriarvoisuus, köyhyys ja huono-osaisuus tulevat lisääntymään tulevina vuosina, sillä hyvinvointivaltion paineessa murroksesta aiheutuvat kustannukset väistämättä kohdentuvat jo valmiiksi heikossa asemassa oleviin väestöryhmiin. Mm. toimeentulotuen – eli viimesijaisen turvan – rakenne ja taso ovat riittämättömiä kattamaan ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo, asuminen ja hyvän elämän edellytykset. Lisähaastetta tuo pakollisten menojen jatkuva nousu, mikä tuottaa jakoa luovaa kohdennettua köyhyyspolitiikkaa. (Saari 2015.)

Myös väestönmuutoksella on monialaisia taloudellisia, työvoimapolitiittisia ja sosiaalisia sekä kulttuurisia vaikutuksia yhteiskunnan kehitykseen ja kansantalouden kestävyys-teen. Ennusteena onkin, että tulevina vuosina Suomen ikärakenteen kehityksen ja työmarkkinoiden rakenteellisten muutosten yhteisvaikutuksessa taloudellinen huoltosuhde ja julkisen talouden kestävyys tulevat horjumaan. (Findikaattori 2015.)

Huono-osaisuus ja eriarvoisuus ilmiönä

Huono-osaisuus kohdistetaan yleisimmin ihmisiin, jotka ovat elämässään eri tavoin, syystä tai toisesta, jääneet sivuun yhteiskunnan yleisestä myönteisestä kehityksestä; joilla toisin sanoen on elinolojen ja hyvinvoinnin puutteita. Hyvinvointivaltiossa painotetaan eriarvoisuuden vähentämisen merkitystä. Perustavanlaatuinen kysymys onkin, missä määrin huono-osaiset eroavat muista väestöryhmistä erityisesti resurssien ja koetun hyvinvoinnin suhteen. Huono-osaisuus on rakentunut sekä sosioekonomisesti että koettuun suhteelliseen asemaan ja arvostukseen perustuen. Ihmisen elinoloja ja hyvinvointia sekä niissä esiintyviä puutteita voidaan mitata joko absoluuttisin ja suhteellisin kriteerein tai objektiivisin ja subjektiivisin mittarein (Niemelä & Saari 2013, 9–11).

Aikuissosiaalityön on katsottu syntyneen 1990-luvun laman olosuhteissa toimeentulotukityön pohjalta. Tällöin toimeentulotuen ja sosiaalityön ”vahva liitto” hajosi useammaksi tehtäväkentäksi ja saman asiakaskunnan parissa alkoi työskennellä useampia toimijoita. (Jokinen & Juhila 2008, 262.) Oheinen indikaattori (ks. Kuvio 4) ilmaisee vuoden aikana toimeentulotukea saaneiden henkilöiden osuuden väestöstä.

Kuvio 4. Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista. (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.)

Indikaattori kertoo yhteiskunnallisesta syrjäytymisuhasta, sillä toimeentulotuki on viimesijaisin toimeentulon tukimuoto, jolla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Toimeentulotukiasiakkuus on erityisesti 1990-luvun laman aikaan aiheuttanut syrjäytymiskierrettä. Tämä syrjäytymiskierre on ilmentynyt työstä syrjäytymisenä, köyhyytenä ja sosiaalisena huono-osaisuutena. Koulutuksella on tutkitusti ollut selvimmän vaikutusta henkilöiden taloudelliseen selviytymiseen. (Sotkanet.)

THL:n tilastoraportin 27/2015 mukaan toimeentulotuen kokonaismenot ovat reaalisesti kasvaneet 2000-luvulla, vaikka samalla tukea saavien kotitalouksien määrä on laskeutunut. Toimeentulotuen asiakas- ja kustannuskehitys heijastelee asumiskustannusten nopeaa kasvua, työttömyyskehitystä ja pitkäaikaistyöttömien osuuden kasvua toimeen-

tulotukiasiakkuuksien joukossa (THL 2015). Toimeentulotuen saajien väestöosuudet ovat korkeita huolimatta siitä onko kyse pitkälle teollistuneista kunnista tai köyhistä maaseutukunnista. Teollistuneiden paikkakuntien elinkustannukset ovat kalliita ja maaseutukuntien passiiviväestö työelämän ulkopuolella, mitkä vaikuttavat korottavasti toimeentulotuen saajien väestöosuuteen. (Sotkanet Metadata 2016.)

Huono-osaisuutta ja eriarvoisuutta luovat tekijät

Vastuu yhteiskunnasta ja toisistamme on ulkoistettu, ja kaikelle osoitettu tarkat, selvärajaiset paikat ja säännöt. Yhteisön ja siihen kuulumisen ongelma ja sen ratkaisu esiintyvät saman ilmiön eri puolina. Kulttuuriset ja sosiaaliset etäisyydet näkyvät yhteisöissä samanlaistumisena ja erilaistumisena. Yhteiskuntamme, yhteisöjemme, ”sisäpuolella” olevilla yksilöillä on välineitä vaikuttamiseen: työ ja koulutus, ihmissuhteita sekä toimeentulo ja kulutus vakaalla pohjalla. ”Ulkopuolelle” tai puolien ”rajamaille” joutuvilla yksilöillä syrjäytymisen riski on suuri. ”Sisäpuoli” ja ”ulkopuoli” asettavat osallisuuden ja osattomuuden vastakkainasetteluun. Osallisuuden yhteiskunnassamme, yhteisöissämme, liitetään yksilön osallistuminen ja aktiivisuus sekä jatkuva kiinnostus ympäristöä kohtaan sekä halu vaikuttaa. Edellä mainittujen asioiden toteutuessa yksilöllä on mahdollisuus saada osansa yhteiskunnan resursseista ja löytää paikkansa yhteisöissä. (Lähde 2015.)

Yksilöt kiinnittyvät yhteiskuntaan sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen järjestelmien avulla. Lisäksi aina on olemassa myös ilmiöitä, joilla toiset suljetaan järjestelmien ulkopuolelle. Esimerkkinä ilmiöstä voidaan mainita esimerkiksi syrjäytyminen ja syrjäytävä yhteiskunta työmarkkinoiden syrjäyttävien rakenteineen. Poissulkemista kutsutaan eksklusioksi. Syrjäytymiseen liittyy tietynlainen ilmiön passiivinen ja aktiivinen tulkinta. Syrjäytyminen nähdään yhä enemmän passiivisena tilana, joka liitetään yksilön ominaisuuksiin. Aktiivinen tulkinta tarkoittaa yksilöiden torjuntaa ja käännyttämistä heidän ominaisuuksiensa perusteella. Omat ja yhteiskuntamme arvot vaikuttavat siihen, miten tulkitsemme huono-osaisuuden prosesseja. Eksklusio viittaa siihen, että yhteiskuntamme rakenne on ulossulkeva ja syrjäyttävä kun taas syrjäytymisestä puhuttaessa käsite viittaa siihen, että syrjäytyminen tai huono-osaisuus olisi yksilön itsensä valinta. (Lähde 2015.)

Selitysmalleja syrjäytymiselle, eksklusiolle ja huono-osaistumiselle on monia. Polarisaatio jakaa väestön kahtia. Polarisaatio ajaa väestön hyvä- ja huono-osaisiin. Eriyty-

minen kiihtyy entisestään, kun kahtiajaon välille jää entistä vähemmän yksilöitä ja ryhmiä välittäjiksi ääripäiden välille. Syrjäytymiskäsitteen käyttökelpoisuus on syönyt sen selitysvoimaa; huono-osaiset eivät enää edusta niinkään sivistyksellistä ja sosiaalista uhkaa vaan pikemminkin sisäisiä pelkojamme. Sillä, miten hyvin tai huonosti siedämme erilaisuutta ja huono-osaisuutta ympärillämme, on paljon tekemistä syrjäytymisen kanssa. (Lähde 2015.)

Marginalisaatiossa on kyse yksilön ja yhteisön välisen siteen höllentymisestä. Marginalisaation prosessiluonteeseen kuuluu olennaisesti se, että ihmiset ovat eri aikoina eriasteisesti syrjässä erilaisilta keskeiseksi koetuilta elämänalueilta. Syrjäytymiseen liittyy koetun huono-osaisuuden lisäksi myös objektiivinen, havaittava ja kasaantunut huono-osaisuus kun taas marginaalisuudessa on kyse suhteesta yhteisön kulttuuriseen keskukseen, johon ei välttämättä liity huono-osaisuutta. (Lähde 2015.)

Kaksoiseksklusiolla tarkoitetaan kaksinkertaista ulossulkemista, jossa heikon asemansa takia kertaalleen syrjäytetty ihminen syrjäytetään uudelleen palvelujärjestelmämme johdosta. Huono-osaisuus paikantuu haavoittuviin väestöryhmiin, joilla on riski ajautua moniulotteiseen huono-osaisuuteen. Kyseisiä ryhmiä ovat esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, toimeentulokiasiakkaat ja päihdeongelmaiset. Riski ajautua huono-osaisuuteen kasvaa sitä mukaa mitä useampaan haavoittuaiseen ryhmään henkilö kuuluu. Köyhyys ja huono-osaisuus kasautuvat yhä voimakkaammin tiettyihin väestöryhmiin, mikä ajaa henkilöitä ”reunalle”. Mikä on marginaalisten palvelujen saatavuus järjestelmän reunalla? Byrokratiamme jäykkyys perustuu luokitteluun, jonka avulla erottelu lisääntyy entisestään. (Lähde 2015.)

Inklusiivinen toiminta, jolla kansalaisyhteiskunnan ja palveluiden avulla pyritään parantamaan huono-osaisten asemaa, huomioi haavoittuvimmassa asemassa olevat, kuten ryhmät, jotka usein jätetään ensimmäisenä ”ulkopuolelle”. Näitä ryhmä ovat esimerkiksi vaikeasti vammaiset, pitkäaikaistyöttömät, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat sekä lainrikkajat. Yhteiskunta samalla sekä syrjäyttää ulkopuolelle ajautuvia että yrittää integroida keskuuteensa, jolloin vastakkainasettelu tuntuu vain vahvistuvan. Inklusio ja eksklusio käsitteinä ja ilmiöinä kulkevat käsi kädessä – kuitenkin eksklusio ei ole ”ongelma” eikä inklusio sen ”ratkaisu”. (Eräsaari 2005, 257; Lähde 2015.)

4.2.4 Kansalaisten sosiaaliset ongelmat ja hyvinvoinnin haasteet

Sosiaaliset ongelmat saatetaan nähdä ns. ulkopuolisena uhkana, jolloin niiden taustan ajatellaan olevan jossain muualla kuin omassa yhteisössämme. Kansalaisten sosiaaliin ongelmiin kohdistuvia toimenpiteitä halutaan ulkoistaa ammattilaisille, jolloin monet arkipäivän pulmat haluttaisiin ratkaista erityisasiantuntemuksen ja -resurssien voimin. Sosiaaliin ongelmiin on olemassa monia selitysmalleja – oikean mallin tiedostaminen onkin avain ongelmien vastatoimenpiteisiin. Yleisimmin kansalaisten sosiaalisia ongelmia selitetään konstruktivismiin ja funktionalismin selitysmalleilla. (Lähde 2015.)

Konstruktivismissa sosiaalisia ongelmia määritellään ja konstruoidaan poliittisten prosessien kautta. Ongelmien katsotaan keskimääräisesti hyvin toimeentulevan väestön näkökulmasta heidän kokemiaan uhkia, joita muut kansalaiset aiheuttavat. Konstruktivismiin kuuluu aktiivinen ”claims making”, jolla tarkoitetaan tiettyjen ryhmien esille nostamia ongelmia, joihin vaaditaan muutoksia ja vastatoimenpiteitä. Ongelmien aiheuttajiksi halutaan löytää väestöryhmä, jolle yhteiskunnan toimenpiteitä kohdistetaan, kuten esimerkiksi huolenaiheiksi nousseet nuoret miehet ja päihdeäidit. Lisäksi huolta aiheuttavat lähisuhdeväkivalta, huumeet ja syrjäytyminen turvallisuusongelmina. Yhteiskunnan kehittyessä jatkuva kilpailu tuottaa häviäjiä, jolloin yhteiskunnan instituutioilla – kuten sosiaaliturvalla ja rangaistuksilla – on sekä kansalaisten hyvinvoinnin, sosiaalisten ongelmien että yhteiskunnan kehittymisen suhteen myös haitallisia vaikutuksia. (Lähde 2015.)

Toinen yleinen sosiaalisten ongelmien selitysmalli on funktionalismi eli rakenteellinen selitysmalli, jossa lähtökohtana toimivat normaalius, systeemin tasapaino ja konsensus, joita halutaan ylläpitää. Tällöin kansalaisten sosiaalisten ongelmien katsotaan olevan yhteiskunnan kehitykseen liittyviä ns. tasapainohäiriöitä. (Lähde 2015.)

Katsotaan, että inklusio, eli mukaan ottamisen politiikka, olisi hyvinvoinnin henki. Inklusio on saanut erityisesti Euroopan Unionissa uudenlaista sisältöä, jolloin inklusiivisella toiminnalla on mahdollista huomioida myös kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset ja väestöryhmät. Inklusiivisen toiminnan periaatteena on, ettei toiminnassa sivuuteta, puhuta yli tai oteta mukaan vain muodon vuoksi. Inklusion avulla halutaan varmistaa, että jokaisen elämä koituu kaikkien ja itse kunkin hyväksi. Inklusiivisten toimien tulee olla luonteeltaan siis sekä yhteiskunnallisia, yhteisöllisiä että yksilöllisiä ja aidosti osallisuutta tukevia. Koska kasvava eksklusio on haitallista kaikille, ei

vain syrjäytetyille, tarvitaan tietoisia vastatoimia. Aiemmin integraatiota on pidetty inklusion rinnakkaiskäsitteenä, mutta koska sen on katsottu asettavan liikaa ehtoja yksilön ja yhteisöjen välille, on sitä tietoisesti korvattu. (Lähde 2015.)

Sosiaalipalveluiden ammattilaisten työ on tapauskohtaista ja liikkuu asiakkaiden sosiaalisten haasteiden, kysymysten ja ongelmien sekä asiakkaiden tarvitseman sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvan avun ja tuen välillä. Kansalaisten sosiaaliset ongelmat ovat usein konkreettisia, jolloin asiakkaiden tarvitsemat palvelut kohdentuvat yksilökohtaisesti. Kuitenkin samaan aikaan palveluiden kehittäminen edellyttää tietynlaista kollektiivista näkökulmaa koko asiakasryhmän tarpeista ja niihin vastaamisesta. (Toikko 2012, 179.)

Hyvinvointivaltiomme järjestelmät pystyvät vastaamaan hyvin eläke-, sairaus- ja työttömyysturvaan. Kuitenkin sosiaalipalvelut ovat useiden haasteiden edessä. Kansalaisten tarpeet ovat muuttuneet järjestelmän ohella. Nykyisin kansalaiset joutuvat enenemissä määrin ottamaan vastuuta lähimmäistensä auttamisesta, tukemisesta ja hoivasta, vaikka samalla useiden kansalaisten kohdalla asumiseen ja työhön liittyvät kysymykset heikentävät heidän mahdollisuuksiaan vastata lähimmäisten tarpeisiin. Perinteiset hyvinvointivaltion mekanismit eivät välttämättä pysty vastaamaan kansalaisten haasteisiin, jolloin ongelmat kasautuvat ja sosiaalinen turvattomuus kasvaa. Kansallisen sosiaaliturvan rinnalle tarvitaan paikallisia ja monipuolisia sosiaalipalveluita, jotka ovat lähellä asiakkaiden arkea ja sen käytäntöjä. Kysymys on siis sekä yksilöllisestä että yhteisöllisestä turvallisuuden tuottamisesta, sen ylläpitämisestä ja tukemisestä. Kun keskinäistä apua on tarjolla, voidaan terveyttä ja elämänhallintaa helposti edistää ja lähimmäisiä auttaa. Tällöin sosiaalista tukea voidaan ja pystytään tarjoamaan erityisesti niille, joilla on sille erityistä tarvetta. (Toikko 2012, 180–181; Ruuskanen 2002, 49.)

4.3 Sosiaalinen kuntoutus

Kuntoutus täydentää muita yhteiskunnan toimintamuotoja. Suomen kuntoutusjärjestelmä on monialainen ja se koostuu useista eri osajärjestelmistä, kuten julkisesta terveydenhuollosta, kuntien sosiaalihuollosta, opetustoimesta, Kelan kuntoutuksesta, työeläke-, tapaturma- ja liikennevakuutuslakien mukaisesta kuntoutuksesta, työhallinnosta, työterveyshuollosta, ja sen vastuut jakaantuvat usealle taholle. (STM 2015.) Kuntoutuspalvelut voidaan luokitella neljään kuntoutuksen toiminta-alueeseen, joita ovat lää-

kinnällinen kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus ja siihen liittyvät palvelut, ammatillinen kuntoutus ja kasvatuksellinen kuntoutus (Kettunen ym. 2009, 203–218.) Tässä luvussa tarkastelen sosiaalista kuntoutusta.

4.3.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja lain määrittelemänä

Vuonna 2015 voimaan tulleessa uudessa sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus sai lainmukaisen määritelmän, jonka mukaan sillä tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lain mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on selvittää asiakkaan sosiaalista toimintakykyä sekä kuntoutustarvetta, antaa neuvontaa ja ohjausta sekä tarvittaessa yhteen sovitaa kuntoutuspalveluja. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on valmentaa asiakasta suoriutumaan tavanomaisissa arkipäivän toiminnoissa sekä edistää tämän elämänhallintaa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 17 §.)

Ilpo Vilkkumaan (2011) mukaan sosiaalinen kuntoutus voidaan sijoittaa kuntoutuksen kokonaiskenttään kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa on luokitella sosiaalinen kuntoutus yhdeksi kuntoutuksen lajiksi lääkkinnällisen kuntoutuksen, ammatillisen kuntoutuksen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen rinnalla. Toinen tapa sen sijaan on, että sosiaalinen kuntoutus on kattokäsitteenä yleinen tapa luonnehtia kuntoutusta, jonka alle muut kuntoutuksen osatekijät sijoittuvat. Toisaalta toisessa vaihtoehdossa otetaan kantaa sosiaaliseen perusuonteeseen kaikessa kuntoutumisessa ja kuntoutustoimenpiteissä. Tämä kannanotto kuvastaa kuitenkin pikemminkin sosiaalisen ideologiaa eikä niinkään ole kuntoutuksen käsitteellinen työväline, kuten ensimmäisessä vaihtoehdossa esitetty käytännönläheinen määrittelytapa, jossa samalla kuvataan kuntoutuksen tehtävänjakoa. (Karjalainen & Vilkkumaa 2011, 28.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuu merkitys ihmisen ja hänen sosiaalisen ympäristönsä vuorovaikutuksesta ja yhteensopivuudesta. Sosiaalinen jakautuu kuntoutuksessa kolmelle tasolle: sosiaalisen perimän tasolle, sosiaalisen läsnäolon tasolle ja sosiaalisen toiminnan tasolle. Sosiaalisen perimän taso edustaa sosiaalista toisia ihmisiä koskevia havaintoina, mielikuvina ja vaikutuksina. Sosiaalisen läsnäolon tasolla sosiaalinen nähdään taas konkreettisena ihmisten välittömänä läsnäolona, mahdollisuuksina havaita ja reagoida. Sosiaalisen toiminnan taso on sosiaalista yhdessä tekemistä. Sosiaalinen yhdessä tekeminen on sosiaalisen rakenteellisin muoto, sillä se edellyttää

kahden ensimmäisen sosiaalisen tason olemassaoloa. (Karjalainen & Vilkkumaa 2011, 28–29.)

Lakisääteisesti sosiaalinen kuntoutus tulee järjestää kunnallisena sosiaalipalveluna sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin laissa säädetään. Vaikka sosiaalinen kuntoutus on määritelty lakisääteiseksi kunnalliseksi sosiaalipalveluksi, jää sen käytännön suunnittelu ja toteutus kuitenkin kuntien sosiaalipalveluiden vastuulle. Lain antama määritelmä sosiaaliselle kuntoutukselle on hyvin laaja eikä se vastaa suoraan kysymykseen siitä, millaista palvelun pitäisi olla. Käytännössä sosiaalista kuntoutusta voidaan tuottaa eri tavoin ja kunnissa ollaankin selvillä tästä monimuotoisuudesta (THL 2016, 4).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen helmikuussa 2016 tuottaman kuntakyselyn tulosten mukaan 85 % kyselyyn vastanneista kunnista oli järjestänyt sosiaalisen kuntoutuksen palveluita jo ennen nykyisen sosiaalihuoltolain voimaantuloa. Vaikka kyselyn tuloksissa ilmenee, että monissa kunnissa vallitsee yhteinen näkemys siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on – joko välillisesti tai välittömästi – parantaa ihmisten työelämävalmiuksia, osa kyselyyn vastanneista määritteli sosiaalisen kuntoutuksen ennaltaehkäiseväksi toiminnaksi mm. syrjäytymisen ehkäisyyn, kun taas osalla vastaajista palvelun painotus oli kuntoutuksessa, eli siinä vaiheessa, kun ongelmia on jo ilmennyt. Työelämävalmiuksia parantavia palveluita on monia, mutta erityisesti kuntouttavaa työtoimintaa pidetään useissa kunnissa osana sosiaalista kuntoutusta. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen kuntakyselyn väittämän ”sosiaalisen kuntoutuksen tärkein toteuttamismuoto on kuntouttava työtoiminta” allekirjoitti 42 % vastaajista. 38 % kuntakyselyyn vastanneista oli väittämän suhteen eri mieltä ja joka viides vastasi, ettei ole väittämän kanssa samaa eikä erimieltä. (THL 2016.) Koska näkemykset vaihtelevat kunnittain, voidaan olettaa, että kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen suhde ei ole selkeä.

4.3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Monialainen kuntoutus todetaan, että yhteiskunnallisen tilanteen ja väestörakenteen muuttuessa myös kuntoutuksen kriteerit – ihmisten kuntoutustarpeet ja niihin vastaamisen tavat – muuttuvat. Tästä esimerkkinä julkaisussa nostetaan esille ”sosiaalisen vajaakuntoisuuden” hyväksyminen 1990-luvulla pitkäaikaistyöttömyyden myötä. Jo vuoden 2002 kuntoutusselonteossa todetaan varoen, että ”kuntoutuksen perusteiksi on alettu vähitellen katsoa myös työkyvyn heik-

kenemisen tai vakavan sosiaalisen syrjäytymisen riski.” Suurin askel otettiin kuitenkin vuonna 2014, kun Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytyksiä muutettiin siten, että kuntoutusta voidaan myöntää yksilön kokonaiselämäntilanne huomioiden. (STM 2015.) Erilaisten elinympäristön tekijöiden ja niiden muuttamisen tarpeen huomioiminen onkin siinä mielessä tärkeää, että mikäli yksilön sosiaaliin olosuhteisiin ei kiinnitetä huomiota, saattavat erilaiset elämänvaikeudet (mm. stressi ja arjen huolet), niiden toistuvuus ja kasaantuminen tulla kuntoutumisen esteeksi (Karjalainen & Vilkkumaa 2011, 53).

Yhdeksi suurimmista sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista nousee syrjäytymiskehityksen ehkäiseminen. Sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan yhtäältä sosiaalisen toimintakyvyn ja elämönhallinnan vahvistamista ja toisaalta työelämäosallisuuden tukemista ja edistämistä. Sosiaalisen kuntoutuksen erityisluonteisuus näkyy mm. siinä, miten yhdeksi toiminnan kohteeksi määrittyy pitkäaikaistyöttömien ryhmä, jolla on elämönhallinnan ongelmia ja joka on vaarassa syrjäytyä. Kyseisen ryhmän kuntoutuksen tavoitteena onkin fyysinen kuntouttaminen ja sosiaalisten taitojen ja elämönhallinnan vahvistaminen. (Hinkka ym. 2006, 5; Karjalainen 2004, 15–16.)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön liittyy erilaisia työmuotoja, joita toteutetaan esimerkiksi yksilö- tai parityönä tai laajempina yhteistyönä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyössä mukana voi olla mm. sosiaalityön, työvoimatoimen ja erilaisten muiden organisaatioiden asiantuntijoita. Työtä toteuttavien ammatillinen koulutus ja työorientaatiot ovat erilaisia, joten työmuotoja asiakkaan voimavarojen aktivoimiseen ja tukemiseen on monia. (Hinkka ym. 2006, 5.) Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiä voidaan jakaa ainakin seuraaviin psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen työmuotoihin: yksilötyöskentelyyn, ryhmätoimintaan ja verkostotyöhön (Nieminen 2017). Sosiaaliseseen kuntoutukseen voidaan lukea kuuluvaksi siis sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämönhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin sekä kaikki muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. (Karjalainen 2015.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottaman kuntakyselyn tuloksista ilmenee, että yleisimmiksi sosiaalisessa kuntoutuksessa käytettäviksi menetelmiksi tunnustettiin ammattilaisen tarjoama tehostettu tuki ja ohjaus, ryhmätoiminta ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja elämönhallinnan edistäminen sekä arkipäiväisistä toiminnoista suoriutuminen. Vaikka kunnille esitettyjen avointen kysymysten vastauksista kävi ilmi,

että sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat usein työikäisiä, katsotaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena olevan silti keskeisempää sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen kuin työkyvyn ja työelämävalmiuksien parantaminen. Kuntakyselyn tulosten perusteella sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuu usein asiakkaita, joille esimerkiksi kuntouttava työtoiminta ei ole oikea tai realistinen vaihtoehto. Usein sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat aloittavat kuntoutumisen arjen ja elämänhallinnan perusasioita harjoittelemalla. Toisilla tavoitteena saattaa olla myös työllistyminen tai opiskeleminen. (THL 2016, 26.)

4.4 Ryhmätoiminta osana sosiaalista kuntoutusta

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen helmikuussa 2016 tuottaman kuntakyselyn tuloksista on havaittavissa, että erityisesti ryhmätoiminta mainitaan sosiaalisen kuntoutuksen sisältönä usein. Ryhmätoiminta voi olla esimerkiksi harrastus- tai vertaisryhmätoimintaa tai muuta ryhmätoimintaa tai ryhmämuotoista tukea. Kuntakyselyn tulosten perusteella ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen rinnalla yksilötyötä pidetään myös tärkeänä sosiaalisen kuntoutuksen sisältönä, vaikkakaan sitä ei mainita yhtä useasti kuin ryhmätoimintaa. (THL 2016, 26.)

4.4.1 Ryhmätoiminta osallisuuden ja sosiaalisen toimintakyvyn edistäjänä

Ryhmä on järjestäytynyt joukko ihmisiä, joilla on tietty rakenne, tavoite ja roolit. Ryhmän jäsenet ovat tietoisia toisistaan, tietävät kuuluvansa ryhmään ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Lisäksi ryhmän jäsenet jakavat ryhmän tavoitteet ja päämäärät ja noudattavat ryhmän sääntöjä ja normeja – toimivat yhteistoiminnassa. (Parkkinen 2015.)

Sosiaalipedagogisen osallisuuskäsityksen mukaisesti ihminen on osallinen yhteisössä, kun hän on osa yhteisöä, eli kuuluu johonkin, kun hän toimii osana yhteisöä eli osallistuu ja kun hän kokee olevansa osa yhteisöä, tuntee kuuluvansa. Katsotaan, että kaikkien näiden toteutuminen on osallisuuden edellytys. Toimimme aina suhteessa ympäristöömme, toisiin ihmisiin ja ympäröivään luontoon. Tuo suhde voi olla alistava ja esineellistävä tai toisaalta aidosti dialoginen ja tasa-arvoinen, jota osallisuusryhmien toiminta on parhaimmillaan – sekä suhteessa toisiin ihmisiin että ympäristöömme. (Parkkinen 2015.)

Ryhmätoiminnassa työskentelyn painopiste on selviytymiskeinoissa ja voimavaroissa. Ryhmässä voidaan tavoittaa asioita, jotka eivät välttämättä ole yksilötyöskentelyssä mahdollisia. Lisäksi ryhmässä pääsee jakamaan kokemuksiaan vertaistensa kanssa, jotka ymmärtävät parhaiten, miten elämäntilanteen ja haasteet tai ongelmat voi kokea.

Sosiaaliset verkostot, normit ja luottamus edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista sekä hyvinvoinnin muodostumista. Myönteistä identiteettiä rakennetaan myös yhteisösuhteiden ja sosiaalisten verkostojen avulla. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan vastavuoroisen luottamuksen rakentumista sekä yksilötasolla, yhteisöissä että yhteiskunnan osatekijöiden välillä. Tämän luottamuksellisen suhteen tuloksena syntyy menestymisen ja selviytymisen edellytyksiä; yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan voimavaroja. Sosiaalinen pääoma helpottaa sosiaalista vuorovaikutusta ja parantaa informaation kulkua. Sosiaalinen pääoma ja luottamus toimivat myös oppimisen ja innovaatioiden syntyminen lähtökohtana (Ruuskanen 2002, 20.)

4.4.2 Ryhmätoiminnan ohjaaminen

Ryhmätoiminnan tulee perustua käyttökelpoisiin viitekehyksiin sekä tutkittuun ja käytännöstä ammennettuun tietoon. Tällöin ryhmätoiminnan on mahdollista olla luovaa toimintaa, jossa ryhmänohjaajalla on mahdollisuus yhdistää ja soveltaa sekä uutta että vanhaa tietoa ja käytäntöä ryhmän teemaan ja aikakaudelle sopivalla tavalla. Ryhmässä tulee olla selkeät yhteiset tavoitteet, joita tarkastellaan ja arvioidaan yhdessä ryhmän kanssa koko ryhmäprosessin ajan. Yhteisesti määritellyt tavoitteet turvaavat ryhmän funktion ja siinä pysymisen sekä mahdollistavat kehityksen rajallisuutta tukien. (Parkkinen 2015.)

Ryhmätoimintaa ohjaavat eteenpäin yhdessä sovittujen sääntöjen rinnalla myös ryhmän dynaaminen prosessi, joka syntyy ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa ja koostuu ryhmän eri kehitysvaiheista ja tunneprosesseista. Ryhmädynamiikalla tarkoitetaan ryhmän jäsenten vuorovaikutuksessa syntyviä voimia ja prosesseja ja se ilmenee ryhmän välisinä tunteina, kiinnostuksen kohteina, jännitteinä, odotuksina, toiveina ja pelkoina. Onkin suositeltavaa, että ryhmänohjaajalla on riittävästi tietoa ryhmädynamisista prosesseista ymmärtääkseen ryhmässä tapahtuvia ilmiöitä. Ryhmädynamisen prosessin tuntemus on tärkeää myös siksi, että ohjaajan tehtävä on ryhmätilan-

teissa tehdä tilaa erilaisille tunteille ja teemoille, jotka eivät välttämättä ole ennakoitavissa. (Parkkinen 2015.)

Roolit ryhmässä syntyvät vastavuoroisista toimintamalleista, joiden perusta opitaan jo varhaisissa suhteissa. Roolilla tarkoitetaan ryhmätilanteessa omaksuttua tyypillistä tapaa olla ja vaikuttaa, toimia toisten ihmisten kanssa. Ryhmässä jäsenillä on erilaisia rooleja, jotka kaikki vaikuttavat ryhmän työskentelyyn; roolit voivat edistää, ylläpitää tai häiritä ryhmän toimintaa. Siihen, millaiseksi jäsenen rooli ryhmässä muodostuu, vaikuttaa sekä koko ryhmä että jäsen yksilönä. Huomioon otettavaa roolien muodostumisessa on myös se, että erilaiset ryhmät nostavat ihmisestä esiin erilaisia puolia, jolloin myös rooleja voi olla monia. Joskus ryhmän jäsenet voivat tuntea roolinsa ristiriitaisiksi – ristiriita voi olla yksilön sisäinen tai suhteessa muiden jäsenten odotuksiin tai rooleihin. (Parkkinen 2015.)

Ihmiskäsitys toiminnan ohjaajana

Ryhmänohjaajan toimintaa määrittävät ohjaajan itsensä omaksumat oppimiskäsitykset ja ihmiskuvat. Ohjaukseen, sekä yksilöohjaukseen että ryhmätoimintaan, voidaan liittää konstruktivistinen oppimiskäsitys, jossa asiakas on oman kasvunsa ja oppimisensa subjekti sekä oman tilanteensa asiantuntija. Ohjaajan tehtävä on kannustaa asiakkaita itseohjautuvuuteen ja oma-aloitteisuuteen. Vaikka ohjaajalla on kyky jakaa tietoa ja auttaa ryhmäläisiä prosessissa, jonka vuoksi he ovat ryhmään tulleet, on tiedon ja taidon rakentaminen ryhmässä kuitenkin yhteistä. Toiminnan ollessa yhdessä pohdittua, keskusteltua ja tekemistä, kaikki osapuolet oppivat. (Martin ym. 2012, 11.) Ryhmän osallistujat voidaan nähdä aktiivisina, merkityksiä etsivinä ja niitä rakentavina toimijoina, oman kasvunsa ja oppimisensa subjekteina ja tilanteensa asiantuntijoina.

Ihmisillä on luontainen kyky kehittyä ja löytää voimavaroja. Ohjaajalla on ammattilaisena kyky auttaa ja tukea ryhmäläisiä omien voimavarojensa löytämisessä ja lisäämisessä. Tällöin ryhmäläisellä on mahdollisuus suunnata resurssinsa ongelmista ja haasteistaan voimavaroihinsa sekä rakentavien ratkaisukeinojen löytämiseen. Vastuu muutoksesta on kuitenkin jokaisella itsellään – ei ryhmän ohjaajalla. Ryhmässä ihmiset voivat oppia toinen toisiltaan samaistumisen ja mallioppimisen kautta. Ryhmäläisten jakaessa omakohtaisia kokemuksiaan ja selviytymiskeinojaan yksittäinen ryhmäläinen saa mahdollisuuden hyödyntää muilta saamaansa tietoa omien kokemustensa käsittelyssä ja

omassa selviytymisprosessissaan. (Martin ym. 2012, 11.) Voitaneen siis todeta, että ryhmätoiminnan ehdoton vahvuus on vertaistuki.

Valintojen merkitys suhteessa asiakkaaseen ja ohjaajan toimintatapaan

Huomioitavaa on, että ohjaustilanteessa käsitellään asiakkaan elämään vaikuttavia päätöksiä ja valintoja, mikä tekee tilanteen varsin herkäksi ohjattavan kannalta. Ohjauksen lähtökohdaksi on se, että ohjaustilanteessa on kaksi asiantuntijaa. Ohjattava on oman elämänsä paras asiantuntija ja ohjaaja ammattinsa osaaja. Tällöin asiantuntijuus näyttäytyy tasapainoisena ja muodostuu vuorovaikutuksen ja dialogisuuden myötä. Ohjaussuhteen aitous syntyy, kun ohjaaja kohtaa asiakkaan avoimesti. Kyse on kahden ihmisen kohtaamisesta ja aidosta vuorovaikutuksesta, jossa annetaan tilaa tunteille, ajatuksille, yhteiselle pohdinnalle ja ymmärryksen lisäämiselle. Ohjaajan tulee luoda ilmapiiri, jossa ohjattava voi tutkia rauhassa ajatuksiaan, tunteitaan ja toimintojaan sekä päätyä ratkaisuihin, jotka hän katsoo itselleen parhaaksi. (Kauppila 2005, 48, 49, 54.)

Asiakkaan on voitava luottaa ohjaajaansa. Luottamuksellisuus on merkittävä osa työntekijän/ohjaajan ja asiakkaan suhdetta ja sitä koskevia eettisiä periaatteita. Asiakassuhde perustuu luottamuksellisuuteen. Tietoisuus asiakassuhteen vastuullisuudesta ja ominaislaadusta on osa ammatillista eettisyyttä. Ohjaajan on havainnoitava sitä, kuinka lähelle asiakasta hän menee ja missä ominaisuudessa hän toimii. Lisäksi on huolehdittava myös siitä, että asiakas tiedostaa samat asiat. (Rostila 2001, 33–34.)

Aidon ohjaussuhteen syntyemisessä on tärkeää myös se, että ohjaaja kunnioittaa ja arvostaa ohjattavaa. Dialoginen ohjaussuhde sisältää ajatuksen osapuolten tasavertaisuudesta, vaikka dialoginen kanssakäyminen tapahtuisikin ohjaajan johdattamana. Tärkeää onkin, että ohjaajalla on taito tarkastella kysymyksiä ja nähdä asioita eri näkökulmista.

Ohjauksessa on tärkeää, että ohjaaja on tietoinen erilaisista arvoista ja normeista ja on tietoinen omista arvoistaan sekä eettisestä vastuunotosta, jotka ovat ammatillisen sosiaalityön tärkeimmät lähtökohdat. Kysymykset sosiaalityön perusarvoista ja eettisistä periaatteista kuuluvat ammatin arkeen. Asiakastyössä ohjaaja kohtaa erilaisia tilanteita, joissa saattaa olla kyse arvojen pohdinnasta ja ohjaajan eettisistä valinnoista. Ohjaajan onkin tiedostettava, että sosiaalityössä ei ole olemassa yksimielisyyttä arvoista tai selkeää kannanottoa arvoihin ja etiikkaan. Arvopohdinta sisältää moraalisia ja poliittisia

merkityksiä sekä valintoja. Arvojen pohdinta on monitasoista. Monitasoinen pohdinta koskettaa usein mm. yleistä yhteiskunnallista tasoa, paikallista politiikkatasoa ja asiakassuhteen tasoa, jonka pohjalta työntekijä punnitsee valintojaan ”omantuntonsa mukaan”. (Rustila 2001, 23–25.) Lisäksi huomattavaa on, ettei laillisuuskaan tarkoita samaa asiaa kuin eettisyys, eikä lainmukaisuus aina takaa oikeudenmukaisuutta. Laki antaa harvoin suoria vastauksia ihmissuhdetyössä kohdattaviin pulmiin, mikä myös osaltaan korostaa ammattietiikan merkitystä suhteessa valintoihin. (Talentia 2013, 5.)

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA LUOTETTAVUUS

5.1 Kelkka-hankkeen toiminnan aikataulu ja asiakkaiden ohjautuminen ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen

Jo hankkeen alussa Kelkka-hanke tiedotti aluetoimistojen sosiaalityöntekijöitä hankkeen toiminnasta ja hankkeessa tuotettavista palveluista. (Liite 5). Kelkka-hankkeen toiminta-aika oli ennalta määritelty ja hankkeen tavoitteisiin nähden aikataulullisesti haastava. Haasteita toiminnan aloittamiseen toivat lähinnä käytännön konkreettiset järjestelyt, kuten esimerkiksi työtilojen ja työskentelyvälineiden puuttuminen. Lisäksi asiakasohjauksen ja ryhmätoiminnan käynnistämistä myöhästytti se, ettei aluetoimistojen sosiaalityöntekijöillä ollut tietoa siitä, ketkä heidän asiakkaistaan ovat työmarkkinatuen kuntaosuuslistalla. Tähän liittyviin järjestelyihin kului merkittävän suuri osa hankkeen alusta. Listojen toimittamisesta sosiaalitoimistoihin oli sovittu jo aiemmassa yhteydessä helmikuussa 2016. Kaupungin työllistämispalvelukeskus toimitti listat sosiaalikeskukseen lopulta syyskuussa 2016.

Kelkka-hanke välitti kuntaosuuslistat eteenpäin aluesosiaalitoimistoihin syyskuussa 2016. Sosiaalityöntekijöille ei jäänyt juurikaan aikaa omien asiakaslistojensa tarkempaan läpikäymiseen, sillä sosiaalityöntekijöiden kalenterit ovat usein varattuja kuukaudeksi eteenpäin ja ryhmätoiminta oli käynnistettävä jo lokakuun 2016 alussa. Sosiaalikeskukseen toimitettu työmarkkinatuen kuntaosuuslista oli kooste heinäkuussa 2016 työmarkkinatuen kuntaosuuslistalla olleista sosiaalityön ja toimeentulotuen asiakkaista. Listalla oli 966 henkilöä, jotka olivat saaneet yli 300 päivää työmarkkinatukea ja 1203 henkilöä, jotka olivat saaneet yli 1000 päivää työmarkkinatukea (virhemarginaali ± 10 henkilöä) (Henkilökohtainen tiedonanto 7.9.2016).

Sosiaalityöntekijöille oli toimitettu ennen työmarkkinatuen kuntaosuuslistojen toimitusta sähköpostitse ohjeistus siitä, miten he voivat ohjata asiakkaitaan hankkeeseen ja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin. Aluetoimistojen sosiaalityöntekijöiden tehtävänä oli käydä työmarkkinatuen kuntaosuuslistat läpi omien asiakkaidensa osalta ja valikoida harkintansa mukaan hankkeeseen soveltuvat asiakkaat. Hankkeen työntekijät ohjeistivat sosiaalityöntekijöitä olemaan ensin yhteydessä asiakkaisiinsa ja kertomaan alkavista sosiaalisen kuntoutuksen ryhmistä. Mikäli asiakas kiinnostui ryhmätoiminnasta, tuli sosiaalityöntekijän toimittaa asiakkaan tiedot hankkeen työntekijöille, jotka olivat asiak-

kaaseen uudelleen yhteydessä ryhmien aloitukseen liittyvistä yksityiskohdista. Jokaiselle ryhmään osallistuvalla asiakkaalla lähetettiin henkilökohtainen kutsu saapua ryhmien ensimmäiseen aloituspäivään.

Hankkeen sosiaalisen kuntoutuksen Kelkka-ryhmät muodostettiin nopealla aikataululla sosiaalityöntekijöiltä tulleiden asiakasohjausten perusteella ja ryhmät täytettiin siinä järjestyksessä, miten asiakkaita tavoitettiin puhelimitse. Koska hankkeen toiminta-aika oli lyhyt, pyrittiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät kokoamaan niin pian kuin mahdollista, jotta toiminta päästään aloittamaan. Työmarkkinatuen kuntaosuuslistojen toimitettua sosiaalitoimistoihin tavoitteeksi asetettiin, että ensimmäiset ryhmät käynnistyisivät lokakuun 2016 alussa. Aluesosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöille tuli myös antaa muutama viikko aikaa perehtyä listoihin sekä yhteydenottamiseen asiakkaisiin. Nopeasta aikataulusta johtuen hankkeeseen ohjautuvia asiakkaita ei pyritty ennalta erottelemaan tai jaottelemaan erityisten kriteerien perusteella, vaan ryhmiä täytettiin siinä järjestyksessä, miten asiakasohjauksia saatiin. Aluesosiaalitoimistoille ei myöskään asetettu kiintiöitä siitä, kuinka monta asiakasta he voivat toimistoittain hankkeeseen lähettää. Asiakkaiden valikoituminen ryhmiin tapahtui siten sattumanvaraisesti.

Asiakkaiden halukkuus ja innostuneisuus aloittaa ryhmissä yllätti hankkeen työntekijät positiivisesti. Asiakasohjauksia tuli paljon ja kaikkia halukkaita ei saatu mahtumaan ryhmiin (yhden ryhmän koko max.10 henkilöä). Hankkeen työntekijöiden alustavan suunnitelman mukaan syksyn 2016 aikana olisi ollut tarkoitus vetää vähintään kuusi ryhmää kahdessa erässä. Ensimmäiset kolme ryhmää oli tarkoitus aloittaa viimeistään syyskuun 2016 puolella välissä ja toiset kolme ryhmää lokakuun 2016 lopulla. Suunnitelma jouduttiin kuitenkin hylkäämään asiakasohjaukseen liittyvistä aikataulullisista syistä, joista johtuen ryhmät päästiin aloittamaan tosiasiallisesti vasta lokakuussa 2016. Kelkka-hankkeen työntekijät olivat suunnitelleet työaikansa käyttöä siten, että Kelkka-ryhmät toimivat alkuviikolla (maanantai-keskiviikko) ja loppuviikko (torstai-perjantai) varataan yksilöohjaukseen ja työparityöskentelyyn aluesosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tulevien ryhmätapaamisten suunnitteluun sekä yhteydenpitoon yhteiskumppanien kanssa kului myös oma aikansa ja tätä työtä tehtiin ryhmätapaamisten jälkeen.

5.2 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät

Ryhmätoiminnan tavoitteena oli tukea osallistujan elämänhallintaa ja edistää mahdollisuuksia työllistymiseen. Ryhmätoiminnan sisältö suunniteltiin vastaamaan sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta sekä edistämään asiakkaan osallisuutta, elämänhallintaa ja työllistymistä. Ryhmätoiminta oli asiakkaalle vapaaehtoista. Ohjautuminen ja ilmoittautuminen sekä ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen että yksilöohjaukseen tapahtui asiakkaan vastuusosiaalityöntekijän kautta.

3.–5.10.2016 alkoivat kolme sosiaalisen kuntoutuksen ryhmää. Ensimmäinen ryhmistä koostui naisista, toinen miehistä ja kolmas molemmista sukupuolen edustajista. Ryhmätoiminnan kesto oli yhteensä 7 viikkoa ja ryhmätapaamisia kerran viikossa, n. 3 tuntia kerrallaan (Liite 6). Ensimmäinen ryhmä kokoontui pääsääntöisesti maanantaisin, toinen ryhmä tiistaisin ja kolmas ryhmä keskiviikkoisin klo. 9.00 - 12.00.

Jokaisella ryhmätapaamisella oli oma teemansa, jonka ympärille keskustelu ja toiminta rakennettiin. Toiminnansuunnittelussa kuultiin ryhmätoiminnan alkaessa myös ryhmän asiakkaita, heidän toiveitaan ja tarpeitaan toiminnan suhteen. Ryhmätoiminta koostui sisällöllisesti vertaiskeskustelusta, toiminnallisista yksilö- ja ryhmätehtävistä, infotilaisuuksista sekä vierailuista (Liite 7). Vierailukohteet suunnattiin liikunta- ja kulttuuripalveluihin sekä palveluntarjoajille, jotka tarjoavat mm. kuntouttavaa työtoimintaa ja työkokeilumahdollisuuksia. Ryhmätapaamisten sisällöt olivat lähtökohtaisesti jokaiselle ryhmälle saman sisältöiset. Sisältö oli kuitenkin muokattavissa ja räätälöitävissä ryhmäläisten toiveiden ja tarpeiden mukaisiksi. Osaksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa Kelkka-hanke järjesti asiakkailleen yhteistyössä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän sekä Turun kaupungin Talous- ja velkaneuvonnan kanssa Talous- ja velkaneuvonnan infotilaisuuden, joka järjestettiin 18.11.2016 Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän tiloissa.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien toiminta onnistui hyvin suhteessa Kelkka-hankkeen suunnitelmiin. Ryhmätoiminnan sisältöä muokattiin ryhmän osallistujien toiveiden mukaisesti, minkä seurauksena ryhmätapaamisten sisällöt poikkesivat toisistaan ryhmästä riippuen. Palautekyselyn tuloksissa kävi ilmi, että asiakkaat kokivat saaneensa olla osana ryhmätoiminnan suunnittelua ja toteutusta. Tähän vaikutti varmasti myös se, että ryhmän ohjaajat eivät tiukasti seuranneet omaa suunnitelmaansa vaan antoivat keskusteluille ja pohdinnalle riittävästi tilaa ja kohtaamisen edetä omalla painollaan. Usein

ryhmän keskustelut lähtivät liikkeelle teemaan liittyvistä yksilö-, pari- tai ryhmätehtävistä tai ryhmätapaamisessa vierailevan tahon esityksestä.

Sekä ryhmänohjaajat että osallistujat havainnoivat ryhmäytymistä ja tarkastelivat sen eri vaiheita, mikä kävi ilmi palautekeskustelussa. Jokainen ryhmä ryhmäytyi hyvin. Jokainen ryhmä toivoi virallisen ryhmätoiminnan päätteeksi vielä lisätapaamisen, johon sovittiin järjestettävän yhteistä tekemistä. Ensimmäinen ryhmä tapasi Vimmassa joulukorttiaskartelupajan ja glögitarjoilun merkeissä. Toinen ryhmä toivoi vielä yhden vierailun kuntouttavaa työtoimintaa ja työkokeilumahdollisuuksia tarjoavaan paikkaan. Tapaaminen järjestettiin ryhmän toiveesta Kaarinan Nuorille Pajamestareille, missä tutustumiskierroksen päätteeksi lounastettiin Kelkka-hankkeen tarjoamana. Kolmas ryhmä tapasi Aboa Vetus Ars Novassa opastetun museokierroksen ja kahvin merkeissä. Lisäksi Kelkka-hanke järjesti Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kanssa yhteisen Talous- ja velkaneuvonnan infotilaisuuden Kelkka-hankkeen ja seurakunnan asiakkaille. Tilaisuuteen osallistujille tarjottiin tilaisuuden päätyttyä lounas seurakunnan lounasravintolassa.

Kaikki kolme ryhmää olivat yksimielisiä siitä, että ryhmätapaamiset olisivat saaneet jatkua pidempään tai useamman kerran viikossa. Kelkka-hankkeen työntekijöiden näkemyksen mukaan asiakkaat sitoutuivat ryhmätoimintaan hyvin ja poissaolot jäivät vähäisiksi. Yhteisten palautekeskustelujen lisäksi jokainen ryhmäläinen täytti Kelkka-hankkeen palautekyselylomakkeen nimettömänä.

5.2.1 Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa ostopalveluna

Kaupunginhallituksen pöytäkirjan 25.5.2016 § 216 mukaisesti sosiaalipalveluihin päätettiin myöntää määräraha sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ostamiseen joltakin tällaista palvelua tuottavalta järjestöltä tai muulta toimijalta. Kelkka-hanke osti yhden sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä ostopalveluna Turun seudun Mielenterveyspalveluyhdistys ry:n Monipalvelukeskus Tsempiltä. Ostopalveluryhmän kohderyhmänä olivat asiakkaat, jotka tarvitsevat tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä työllistymisen edistämiseksi.

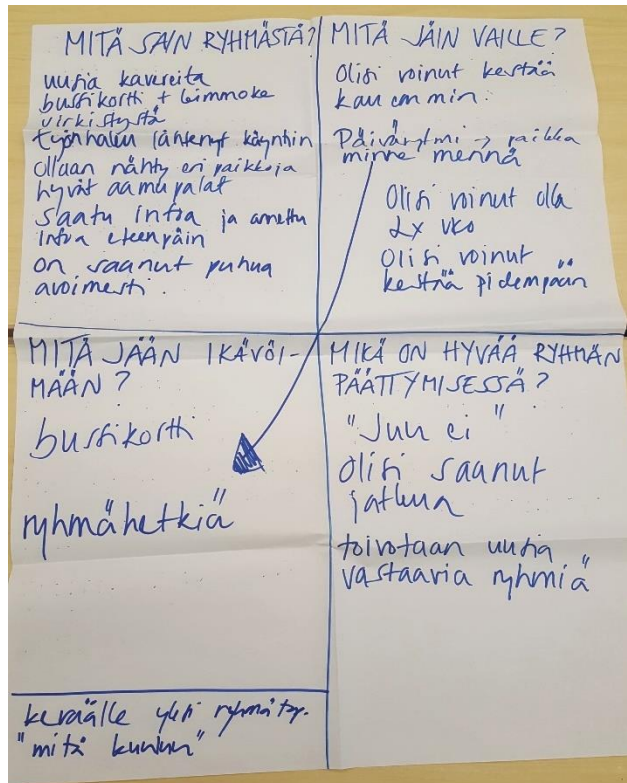
Kelkka-hankkeen ostopalveluryhmä aloitti toimintansa Monipalvelukeskus Tsempissä 17.11.2016. Ohjautuminen ostopalveluryhmään tapahtui samalla tavalla kuin Kelkka-hankkeen oman tuotannon ryhmiin. Aluetoimistojen sosiaalityöntekijät ilmoittivat asiak-

kaistaan Kelkan työntekijöille ja Kelkan työntekijät olivat yhteydessä asiakkaisiin tarjolla olevasta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmästä. Monipalvelukeskus Tsemppiin ilmoitettiin 14 asiakasta. Näistä asiakkaista lopulta 10 henkilöä aloitti ryhmässä. Tsempin ryhmässä tapaamisia on kahdesti viikossa, neljä tuntia kerrallaan yhteensä seitsemän viikon ajan. Jokaisella ryhmäläisellä oli lisäksi mahdollisuus saada yksilöohjausta Monipalvelukeskus Tsempissä kaksi kertaa ryhmän aikana. Ostopalveluryhmän teemat ja sisällöt olivat Kelkka-hankkeen oman tuotannon ryhmien kaltaisia. Monipalvelukeskus Tsempin ryhmän teemoina olivat mm. terveys, arjenhallinta, hyvinvointi ja voimavarat, sosiaaliset taidot sekä työelämävalmiudet. Kuten Kelkka-hankkeen omiin ryhmiin, myös ostopalveluryhmään oli helppo saada asiakkaita ja ryhmä täyttyi nopeasti.

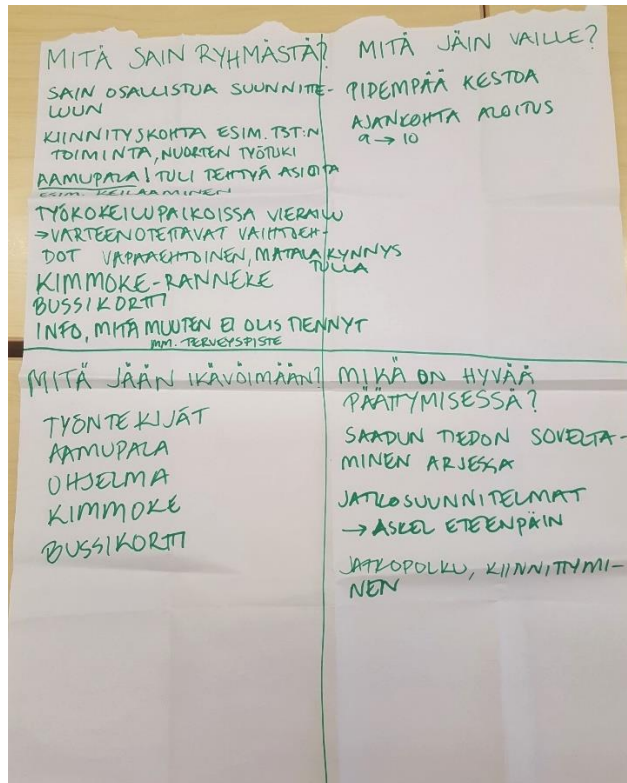
5.3 Palauteanalyysi

5.3.1 Ryhmähaastattelu

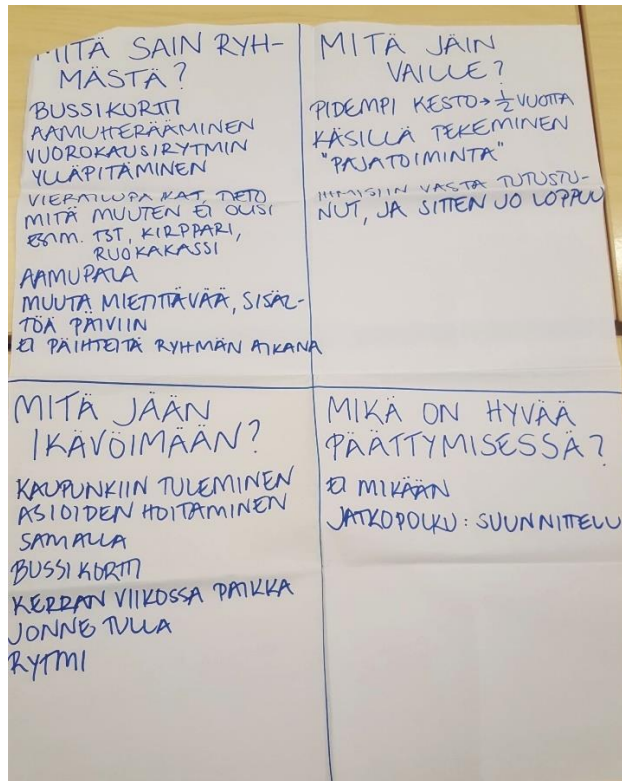
Jokaisen Kelkka-hankkeen oman tuotannon sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän kanssa käytiin seitsemännellä, samalla virallisesti viimeisellä, tapaamisella palautekeskustelua kuluneista viikoista ja ryhmätoiminnasta. Palautetta kerättiin jokaisesta ryhmästä kerrallaan ryhmähaastatteluna, jonka tukena käytettiin fläppitaululle kirjattua Nelikenttä -mallia, johon oli määritelty ryhmäläisille valmiiksi kysymyksiä keskustelun ja pohdinnan herättelemiseksi. Kysymykset olivat: "mitä sain ryhmästä?", "mitä jäin vaille?", "mitä jään ikävöimään?" ja "mikä on hyvää ryhmän päättyemisessä?" Jokainen nelikentän kysymys käytiin vuorollaan läpi ja ryhmätoiminnan ohjaajat kirjasivat vastaukset fläppitaululle (Kuvat 4, 5 & 6).

Kuva 4. Sosiaalisen kuntoutuksen naisten ryhmän (ryhmä 1) nelikenttä.

Kuva 5. Sosiaalisen kuntoutuksen miesten ryhmän (ryhmä 2) nelikenttä.

Kuva 6. Sosiaalisen kuntoutuksen "sekaryhmän" (ryhmä 3) nelikenttä.

Kaikilla kolmella ryhmällä oli samankaltaisia ajatuksia ja kokemuksia ryhmistään. Jokaisessa ryhmässä nostettiin esille ryhmän edut – bussikortti, Kimmo-kanneke ja aamupala – jotka olivat olleet monille ryhmäläisistä asioita, jotka olivat tuottaneet paljon iloa arkeen myös ryhmätoiminnan ulkopuolella. Nelikenttä-mallin avulla kerätystä ryhmähaastattelun aineistosta kävi ilmi, että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta oli auttanut useita ryhmään osallistuneita harjoittelemaan aamuheräämisiä ja ylläpitämään vuorokausirytmää myös myöhemmin viikolla. Jokaisen ryhmähaastattelun aikana asiakkaat keskustelivat positiivisesti lisäksi mm. aktiivisuutensa lisääntymisestä, sisällön tuomisesta arkeen ja uusien sosiaalisten kontaktien luomisesta ja vertaistuen merkityksestä. Ryhmähaastattelussa kerätyn aineiston perusteella ryhmäläiset kokivat myös vierailujen ja infotilaisuuksien olleen hyödyllisiä työnhaun käynnistämisen, heitä koskevan tiedon tavoittamisen ja yhteiskunnasta kiinnikekohtien löytämisen kannalta. Jokaisessa ryhmässä vähintään yksi osallistujista kertoi ryhmätoiminnan toimineen myös päihteettömyyden tukena.

Ryhmähaastattelutilanteissa huomio kiinnittyi siihen, että asiakkaiden oli vaikea vastata kysymykseen siitä, mitä jäivät ryhmätoiminnasta vaille. Kysymykseen vastatessa ryh-

mien keskustelut liittyivät lähinnä ryhmän päättymiseen liittyvään pettymykseen. Kaikki kolme ryhmää olivat yksimielisiä siitä, että ryhmätoiminta olisi voinut kestää pidempään. Ryhmähaastattelujen pohjalta asiakkaat kokivat lähes yksimielisesti ryhmätoiminnan liian lyhytkestoiseksi; haastattelutilanteissa nousseiden keskustelujen perusteella asiakkaat kokevat, että sopiva kesto sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnalle olisi 3 kuukaudesta puoleen vuoteen. Usea asiakas osoitti ryhmähaastattelussa myös sosiaalisissa tilanteissa olemisen ja vuorovaikutustilanteiden ylläpitämisen harjoittelun sekä uusien sosiaalisten kontaktien luomisen jääneen osittain kesken lyhyen ryhmäkeston vuoksi.

Ryhmähaastattelussa asiakkaat kertoivat jäävänsä ikävöimään ryhmätoiminnan tuomia etuja. Erityisesti jäätin ikävöimään bussikorttia, sillä se helpotti arjen asioiden hoitamista ja edisti aktiivisuutta myös ryhmätoiminnan ulkopuolella, ja aamupalaa, jota muutoin ei välttämättä tulisi syötyä. Osa asiakkaista ilmaisi, etteivät koe ravitsevan aamiaisen syömisen olevan tärkeää tiukasta taloudellisesta tilanteestaan johtuen. Jokainen ryhmä oli yksimielinen siitä, että päivärytmi, järjestetty ohjelma ja paikka, jonne tulla kerran viikossa, olivat asioita, joita eniten jää ryhmätoiminnasta kaipaamaan. Myös sosiaalisen kanssakäymisen merkitys oli aihe, jota jokainen ryhmä käsitteli ryhmätoiminnan päättymiseen ja ikävän tunteeseen liittyen. Usea ryhmäläinen koki, ettei hänellä ole elämässään sellaista läheisverkostoa, josta löytyisi joku, joka kyselisi kuulumisia, tai jonka kanssa voisi viettää vapaa-aikaa. Ryhmätoiminnan päättymiseen liittyi ryhmähaastattelun perusteella myös positiivisia tunteita mm. motivaation kasvuun liittyen. Ryhmäläiset kokivat saaneensa ryhmätoiminnan aikana sellaista hyödyllistä tietoa, jota voivat hyödyntää ja soveltaa arjessaan ryhmätoiminnan päätyttyä. Ryhmähaastattelussa jokaisessa ryhmässä kävi ilmi, että ryhmätoiminta oli auttanut monia osallistujia selkiyttämään tulevaisuuden suunnitelmiaan ja haaveitaan. Monet ryhmätoimintaan osallistuneet kokivat jo sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään osallistumisen olevan ensimmäinen askel eteenpäin kohti sosiaalisen toimintakykynsä vahvistumista ja työllistymistään.

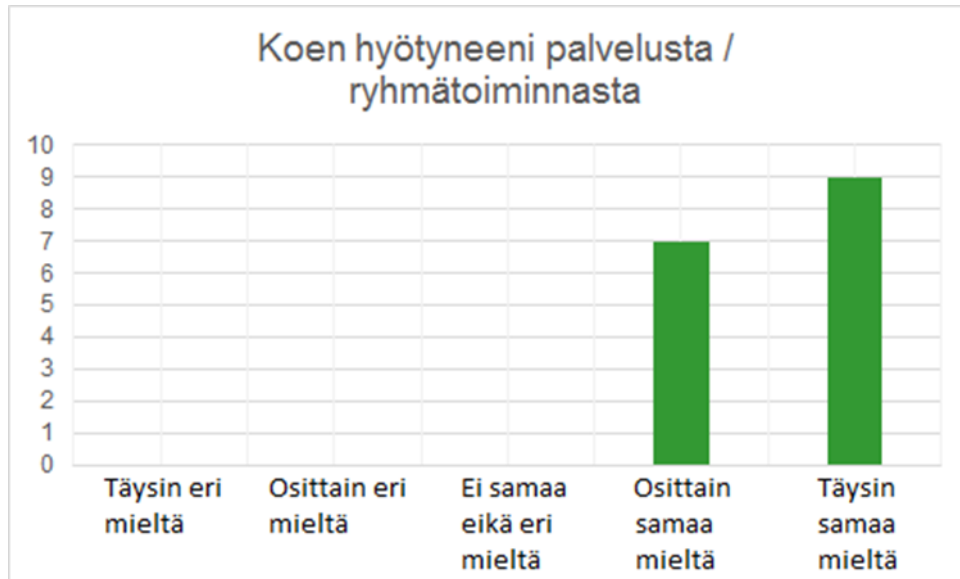
Nelikenttä-malli oli sekä palautteenkeruun että ryhmähaastattelutilanteen kannalta sopiva menetelmä palautekeskustelun käymiseksi, sillä malli antoi mahdollisuuden siihen, että ryhmäläiset pystyivät antamaan vapaasti palautetta sekä toisilleen että ryhmänohjaajille ja esittämään kehittämisehdotuksia toimintaan liittyen. Samalla nelikenttä-malli toimi keskustelun tukena ryhmän päättymiseen liittyvien tunteiden tunnistamiseen ja niiden käsittelyyn.

5.3.2 Palautekysely

Kyselylomake valittiin Kelkka-hankkeessa palautteenkeruumenetelmäksi ryhmähaastattelujen rinnalle, sillä sen pohjalta pystytään tuottamaan tilastoitavaa tietoa asiakas-tyytyväisyydestä. Kysely on sopiva metodi käytettäväksi silloin, kun tutkimusasetelma on tarkasti määrätty eikä sitä aiota muuttaa hankkeen kuluessa ja kun etukäteen tiedetään mahdolliset vastaukset, mutta halutaan saada selville vastausten jakauma. Kyselyssä kysyttiin määrällisesti mitattavia asioita, jolloin kyselyn tuloksena oli mahdollista saada kvantitatiivinen yhteenveto, jota voidaan tilastollisesti analysoida.

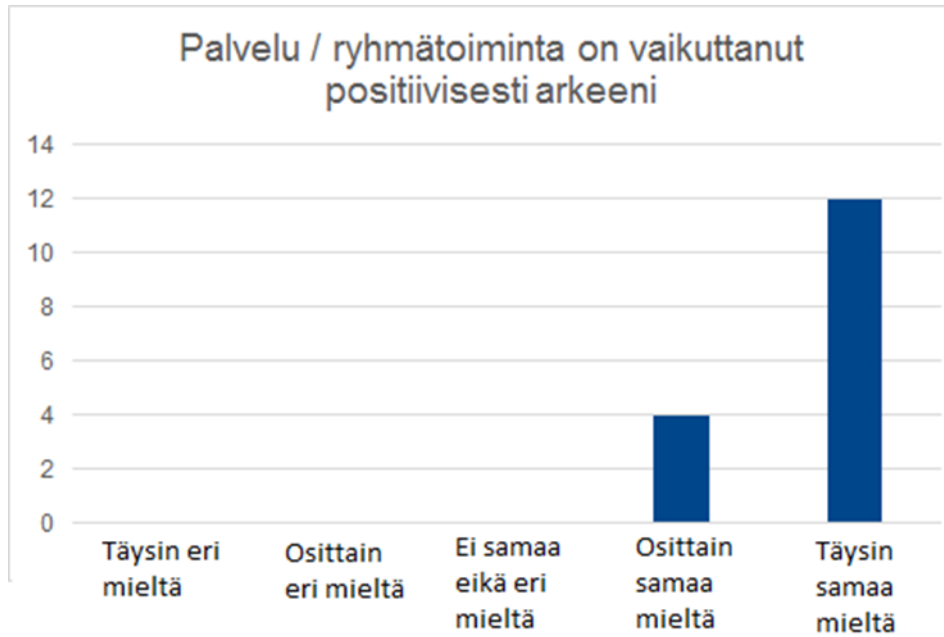
Kysely muodostettiin suurimmilta osin suljetuista kysymyksistä, sillä avoimia kysymyksiä on usein haastavaa muotoilla siten, että vastaaja varmasti ymmärtää kertoa kaikki ne asiat, joita halutaan tietää. Myös suljetuissa kysymyksissä piilee kuitenkin vaara, että tutkijalta jää jokin mahdollinen vastausvaihtoehto huomaamatta. (Routio 2007.) Siten Kelkka-hankkeessa päädyttiin lopulta siihen, että on hyvä yhdistää kyselyssä molempia vaihtoehtoja. Tällöin kysely saatiin vähemmän yksitoikkoiseksi ja samalla vastaajalle annettiin mahdollisuus myös itse päättää mitä vastaa.

Kyselylomakkeilla kerätty palaute vahvistaa ryhmähaastatteluissa kerätyn aineiston luotettavuutta. Palautekyselyn tulosten perusteella kaikki ryhmätoimintaan osallistuneet olivat osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että he olivat hyötynneet ryhmätoiminnasta (Kuvio 5).

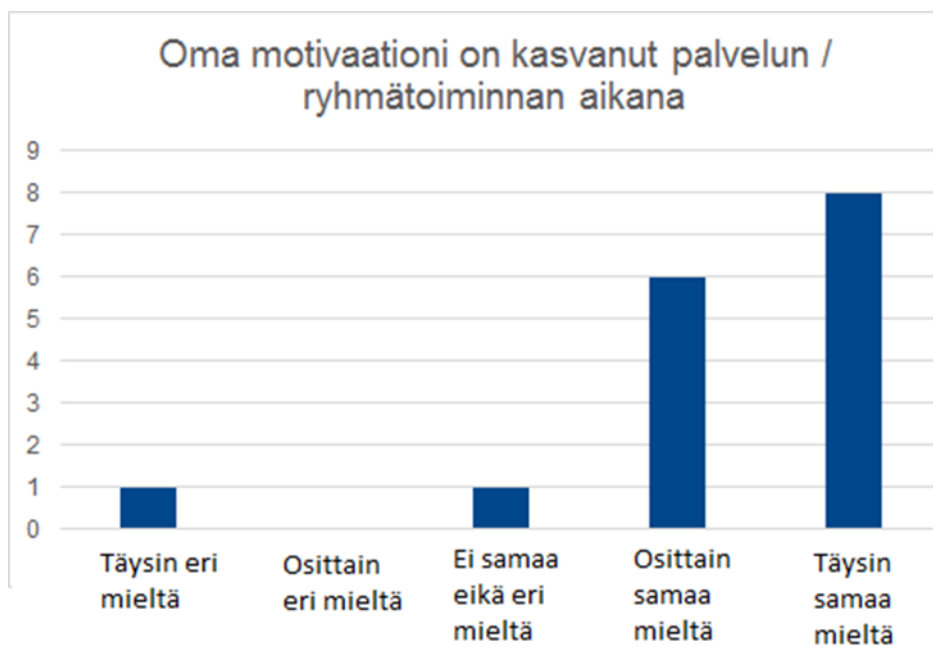

Kuvio 5. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "koen hyötyneni palvelusta / ryhmätoiminnasta".

Kerätyn aineiston perusteella voidaan todeta asiakkaiden kokeneen, että he ovat voineet osallistua ryhmätoiminnan suunnitteluun sekä arviointiin ja että palvelun asiansäilytö oli oikeaa ja ryhmätoiminta laadukasta. Kuten ryhmähaastatteluissakin kävi ilmi, kokivat asiakkaat oman motivaationsa nousseen ryhmätoiminnan aikana ja, että ryhmätoiminta on vaikuttanut positiivisesti heidän arkeensa (Kuviot 6 & 7). Vain yksi ryhmätoimintaan osallistuneista henkilöistä koki, ettei ryhmätoiminta ole vaikuttanut hänen motivaationsa kasvuun.

Kuvio 6. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "palvelu / ryhmätoiminta on vaikuttanut positiivisesti arkeeni".

Kuvio 7. Palautekyselyn tuloksia: Väittämä "oma motivaationi on kasvanut palvelun / ryhmätoiminnan aikana".

Ryhmätoimintaan osallistuneet kokevat palautekyselyn tulosten perusteella, että voisivat suositella ryhmätoimintaa myös muille. Palautekyselyssä vastaajia pyydettiin antamaan kouluarvosana ryhmätoiminnasta kokonaisuutena (Kuvio 8).

Kuvio 8. Palautekyselyn tuloksia: "Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit palveluista / ryhmätoiminnasta kokonaisuutena?"

Kokonaisuudessaan voidaan todeta asiakkaiden olleen melko tyytyväisiä ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen. Ryhmätoimintaan osallistuneet arvioivat ryhmätoimintaa kokonaisuutena kouluarvosanoin. 25 % vastaajista oli sitä mieltä, että toiminta on ollut erinomaista (10), 69 % arvioi ryhmätoiminnan menestyksen kiitettäväksi ja 6 % hyväksi. Yksikään kyselyyn vastanneista ei arvioinut ryhmätoimintaa kokonaisuutena tyydyttäväksi tai huonommaksi.

Kyselyn lopuksi jätettiin avointa tilaa palautteelle, esimerkiksi kiitoksille, kehittämisehdotuksille tai moitteille. Suurimmassa osassa vastauksia ryhmätoimintaa luonnehdittiin positiivissävytteisesti. Ryhmänohjaajat saivat useissa lomakkeissa kiitoksia ja jatkolta monet ryhmäläiset toivoivat sitä, että hanke saisi jatkorahoitusta, jotta ryhmätoimintaa voitaisiin järjestää jatkossakin siten, että mahdollisimman moni pääsisi hyötymään siitä. Kehittämisehdotuksina esitettiin ryhmätoiminnan kohderyhmän laajentamista ja eri teemoja käsittelevien ryhmien järjestämistä sosiaalityön alla. Asiakkaat kokivat, että kysyntää olisi mm. mielenterveys- ja päihdekuntoutujien vertaistukiryhmälle ja voimaannuttavalle keskusteluryhmälle.

5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja käyttökelpoisuus

Opinnäytetyössäni kysymys sen luotettavuudesta kohdistuu siinä käytettyihin tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin. Kehittämistoiminnan suhteen luotettavuus tarkoittaa etenkin tiedon käyttökelpoisuutta – vain kehittämistoiminnassa syntyvän tiedon totuudellisuus ei riitä, vaan tiedon tulee olla myös hyödyllistä. Kehittämistoiminnan luotettavuutta voidaan kuitenkin arvioida tieteellisen luotettavuuden kriteerien kautta siinä määrin, kun kehittämistoiminnassa on ollut selkeitä tutkimuksellisia asetelmia. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.)

Yksi koko Kelkka-hankkeen kehittämistoiminnan ja opinnäytetyön aineiston keruun – erityisesti ryhmähaastattelutilanteissa – haasteista luotettavuuden suhteen on sosiaalisten tilanteiden toistettavuuden vaatimus. Vaikka ryhmän ulkoiset olosuhteet ja tehtävänanto pysyisivät samanlaisina, ei samanlaisen ryhmäprosessin aikaansaaminen usealle ryhmälle ole koskaan itsestään selvyyttä. Ryhmäprosessiin vaikuttaa olennaisesti ryhmän jäsenten yksilölliset tekijät, mutta myös erilaiset kulttuuriset ja yhteisölliset tekijät. (Toikko & Rantanen 2009, 123.) Vaikka kaikki Kelkka-hankkeen ryhmät ryhmäytyivät suhteessa hyvin, on ryhmien ryhmädynamiikka kuitenkin aina ainutlaatuinen, mikä esimerkiksi ryhmähaastatteluissa on saattanut vaikuttaa keskusteluiden syvyyteen ja haastatteluissa tuotettuihin tuloksiin.

Kehittämistoiminnan näkökulmasta opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa myös toimijoiden sitoutuminen kehittämiseen. Voidaan todeta, että Kelkka-hankkeen kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, johon vaaditaan sekä kehittäjien sitoutuminen toimintaan että toimijoiden sitoutuminen kehittämiseen. Sitoutuminen koko kehittämisprosessiin vaikuttaa opinnäytetyön ja kehittämistoiminnan aineistojen, metodien ja tulosten luotettavuuteen. Sitoutumattomuus siis heikentää kehittämistoiminnan luotettavuutta, jonka vuoksi onkin hyvä tiedostaa ja tunnistaa ne prosessin vaiheet, jolloin toimijat eivät välttämättä ole osallistuneet kehittämiseen aktiivisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 124.)

Kelkka-hankkeen alussa työmarkkinatuen kuntaosuuslistojen toimittaminen sosiaali-toimistoihin viivästyi hankkeen työntekijöistä riippumattomista syistä, jonka vuoksi ryhmätoimintaa ei voitu järjestää siinä määrin, kun ajalliset ja käytännön resurssit olisivat antaneet myöden. Tämä toisaalta osoittaa joidenkin toimijoiden sitoutumattomuutta kehittämiseen. Kelkka-hankkeen oman tuotannon ryhmiä pystyttiin toteuttamaan vain

puolet alkuperäisestä suunnitelmasta, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, ettei tiedonkeruuta ja ryhmätoiminnan kehittämistä voitu harjoittaa niin laajalti, kuin siihen olisi ollut mahdollisuus. Sekä kehittämistoiminnan että opinnäytetyön tulokset olisivat voineet olla tarkempia, mikäli ryhmähaastatteluisia ja palautekyselyssä olisi ollut enemmän vastaa- jia. Näin oltaisiin saatu palvelun käyttäjien kokemusten kautta tarkempaa tietoa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen hyödyllisyydestä sosiaalityössä. Lisäksi ryhmätoiminnan vaikuttavuutta olisi ollut mahdollista seurata tarkemmin ja laajemmin, mikäli ryhmätoiminta olisi saatu käynnistettyä alun perin suunniteltuna ajankohtana.

Opinnäytetyössäni voidaan korostaa kehittämistoiminnan pragmaattista käsitystä todellisuudesta, eli tuotetun tiedon käyttökelpoisuutta. Pragmaattinen totuusteoria juurtuu John Deweyn ja Charles Peircen näkemyksistä, joiden mukaan olennaista ei välttämättä ole tiedon suhde todellisuuteen tai tiedon johdonmukaisuus vaan pikemminkin tiedon todellinen käyttöarvo. Timo Toikko ja Teemu Rantanen ovat tiivistäneet tämän yhdeksi lauseeksi teoksessaan *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta (2009)*: ”Käytäntö on tiedon ainoa kriteeri”. Käyttökelpoisuus tarkoittaa kehittämistulosten kannalta kehittämisssessä syntyneiden tulosten hyödynnettävyyttä. Erityisesti tulosten siirrettävyys on kehittämistoiminnan ratkaisevin kohta. (Toikko & Rantanen 2009, 125–126).

Kelkka-hanke on toiminut Turun kaupungin hyvinvointitoimialalla avohuollon sosiaalityössä niin kutsuttuna demonstraatioprojektina, jossa projektin tulokset esitetään empiirisenä näyttönä ryhmätoiminnan hyödynnettävyyden puolesta ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen toimiessa osana aluesosiaalitoimistossa tehtävää aikuissosiaalityötä. Pilottiprojekti on onnistunut hyvin suhteessa siihen annettuihin taloudellisiin resursseihin ja henkilöstöresurssien. Koska ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta toteutettiin hyvin lähellä sosiaalityön perustyötä ja tiiviissä yhteistyössä aluetoimistojen sosiaalityöntekijöiden kanssa, on ryhmätoiminnassa pystytty kehittämään sellaisia menetelmiä ja käytäntöjä, jotka ovat lähes suoraan siirrettävissä erilaisiin toimintaympäristöihin niin sosiaalityön alla kuin yleisesti sosiaalialallakin.

Kelkka-hankkeen työntekijät ovat käyneet tiedottamassa eri yksiköitä kehittämistoiminnassa aikaansaaduista tuloksista, jotta tuloksia ja hyviä käytäntöä voidaan levittää ja hyödyntää mahdollisimman laajalti. Myös opinnäytetyöni, jossa kehittämistoimintaa ja sosiaalisen kuntoutuksen hyödynnettävyyttä käsitellään vielä Kelkka-hankkeen loppuraporttia laajemminkin, julkistetaan siten, että sen sisältämä tiedontuotanto ja tulokset ovat hyödynnettävissä sosiaalityössä ja, jotta ryhmätoimintaan osallistuneiden asiakkaiden kokemukset ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluun liittyvä kehittämistarve tulisi-

vat näkyväksi yleisölle, jolla on mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalityön kehittämiseen. Kelkka-hanke sai jatkoa vuoden 2017 loppuun Turun kaupungin Hyvinvointitoimialan omana hankkeena, mikä mahdollisti sen, että jatkossa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta voidaan tarjota palveluna kaikille sosiaalityön asiakkaille ilman erityisiä kriteereitä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Asiakkaiden kokemuksia ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta osana sosiaalityön kokonaisuutta

Kelkka-hankkeen tavoitteena oli toteuttaa palveluohjausta ja sosiaalista kuntoutusta työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville sosiaalitoimen asiakkaille yksilöohjauksen ja ryhmätoiminnan keinoin. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien osallistujilta saadun palautteen perusteella voidaan toiminta todeta onnistuneeksi. Suurin osa ryhmien osallistujista totesi ryhmätoiminnan olleen hyödyllistä ja korosti palvelun tarpeellisuutta sosiaalityön asiakkaiden keskuudessa.

Yhtenä opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, millaisia vaikutuksia ryhmämuotoisella sosiaalisella kuntoutuksella on asiakkaan subjektiiviseen kokemukseen sosiaalisesta toimintakyvystään ja mahdollisuuksistaan työllistymiseen. Saadun palautteen perusteella ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus on vaikuttanut positiivisesti ryhmään osallistuvien arkeen. Ryhmäläiset ovat kokeneet oman aktiivisuutensa lisääntyneen ryhmätoiminnan aikana. Lisäksi ryhmätoiminta on tarjonnut osallistujille sosiaalisia kontakteja ja lisännyt mahdollisuuksia oman elinympäristön ja tukiverkoston laajentamiseen. Ryhmäläisten kokemusten perusteella ryhmässä on saanut mahdollisuuden omaksua sellaista tietoa, jota muuten ei olisi osannut hakea tai hyödyntää. Lisäksi ryhmien osallistajat ovat huomanneet ryhmätapaamisen ja kotoa liikkeelle lähtemisen tuoneen muutosta vuorokausiryhtiinsä.

Usea Kelkka-ryhmien osallistujista koki oman motivaationsa kasvaneen ryhmätoiminnan aikana ja oli valmis miettimään uutta suuntaa elämälleen. Osa ryhmiin osallistuvista asiakkaista koki päässeensä ryhmän avulla uuden polun alkuun ja he suunnittelivat jo seuraava askelta eteenpäin kohti tasapainoista elämänhallintaa ja työllistymistä. Muutamilla ryhmäläisillä oli tavoitteena esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeilun aloittaminen ryhmätoiminnan päätyttyä. Osalla ryhmäläisistä tavoitteena oli taas ensisijaisesti tarvittavan tuen ja palvelujen löytäminen terveyteen ja elämänhallintaan liittyen. Osa jatkosuunnitelmista liittyi myös voimavarojen vahvistamiseen ja elämäntilanteen selvittelyyn, johon voitaisiin harkita ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen jatkamista, mikäli palveluja olisi edelleen saatavilla. Kelkka-hankkeen työnteki-

jöiden näkemyksen mukaan hankkeessa parasta ovat olleet ryhmät ja niiden asiakkaat, ryhmässä työskentely ja sen ohjaaminen sekä ihmisten keskinäinen kohtaaminen.

6.2 Miten kehittämistyössä onnistuttiin ja saatiinko aikaan muutosta?

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia sosiaalisen kuntoutuksen roolia Turun kaupungin avohuollon sosiaalityössä ja opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Kelkka-hankkeen toiminnan pohjalta, millaisin edellytyksin ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus voisi muodostua pysyväksi työkäytänteeksi osaksi aikuissosiaalityötä. Kelkka-hankkeen tarkoitus oli sangen lyhyessä viiden kuukauden määräajassa kehittää ja toteuttaa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta sosiaalityön perustuksen rinnalle. Lyhyen toiminta-ajan vuoksi Kelkka-ryhmien todellisen vaikuttavuuden analysointi jää jokaisen asiakkaan oman vastuusosiaalityöntekijän arvioitavaksi ja seurattavaksi. Hankkeeseen suunnatut resurssit olivat toiminnan tavoitteisiin ja vaikuttavuuteen nähden suhteellisen pienet. Jotta ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus olisi mahdollista juurruttaa osaksi sosiaalityön perustusta, tarvittaisiin enemmän aikaa, resursseja sekä mahdollisesti myös muutoksia sosiaalityön organisatorisiin rakenteisiin.

Kelkka-hankkeen oli kuitenkin mahdollista pilotoida ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä sosiaalityössä. Hankkeen aikana sosiaalityöntekijän oli mahdollista saada kokemusta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmistä, niiden vetämisestä ja ryhmätoiminnan hyödyllisyydestä suhteessa omaan työhön ja työskentelymenetelmiin. Kelkka-hankkeen työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä tulisi pystyä järjestämään myös jatkossa ja ilman vaatimusta työmarkkinatuen kuntaosuuslistalle kuulumisesta, sillä sosiaalityön asiakaskunnassa on ihmisryhmiä (mm. täysin tulottomia), joille ei juurikaan ole suunnattu omia palveluita. Sen sijaan pitkäaikaistyöttömiin ja työmarkkinatuen kuntaosuuslistaan on viime aikoina kiinnitetty paljon huomiota monin erilaisin hankkein ja palvelumuotoiluin. Sosiaalityössä on useita asiakasryhmiä, jotka hyötyisivät sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisesta palvelusta. Sosiaalihuoltolain 17 §:n mukainen sosiaalinen kuntoutus ei voi olla tarjolla vain erityiset kriteerit täyttävälle asiakasryhmälle. Kelkka-hankkeen työntekijät katsovat, että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa tulisi tarjota jatkossa kaikille sosiaalityön asiakkaille.

Ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen lisäksi Kelkka-hankkeen työntekijöillä oli mahdollisuus antaa yksilöohjausta tarvittaessa ja harkinnan mukaan myös muille kuin

työmarkkinatuen kuntaosuuslistalla oleville sosiaalityön asiakkaille, joiden sosiaalityöntekijät arvioivat hyötyvän yksilöllisestä palveluohjauksesta. Hankkeen työntekijöiden näkökulmasta hankkeen tarjoamaa yksilöohjausta sosiaalityön asiakkaille ei hyödynnetty sellaisessa laajuudessaan, johon hankkeen työntekijöillä olisi ollut resursseja. Yksilötapaamisilla tavattiin yhteensä alle kymmentä asiakasta. Syinä yksilöohjauksen vähäiseen käyttöön saattoivat olla hankkeen lyhyt toiminta-aika, sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien painottuminen hankkeen työskentelyssä sekä yksilöohjauksen käsitteen määrittelyminen. Käsitteen määrittelyyn haastetta tuo esimerkiksi se, että jo sosiaalityön perustyöhön sisältyy asiakkaille annettavaa palveluohjausta. Sosiaalityöntekijät eivät ole myöskään tottuneet siihen, että sosiaalityössä olisi käytettävänä sosiaaliohjausta resurssina, mitä Kelkka-hanke olisi pystynyt tarjoamaan.

6.3 Toiminta- ja kehittämissuhteita Turun kaupungille

Työkonferenssit ovat työyhteisön kehittämismenetelmänä hyviä, sillä niiden tavoitteena on, että osanottajat jakavat yhteisesti erilaisia mielipiteitä, ideoita ja ratkaisuja, jonka perusteella pystytään taas yhteisesti päättämään kehittämisen kohteet, tavoitteet ja ratkaisut. Työkonferenssin työskentelytavat perustuvat kommunikaatioon ja dialogiin. (Toikko & Rantanen, 104.) Lokakuussa 2016 järjestetyssä Turun aikuis- ja lapsiperhesosiaalityön kehittämispäivässä neljän aluesosiaalitoimiston aikuis- ja lapsiperhesosiaalityöntekijät kokoontuivat pohtimaan sitä, miten sosiaalista kuntoutusta voitaisiin Turussa jatkossa järjestää.

Kehittämispäivällä sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa on noussut esille kysymys siitä, mitä palveluita sosiaalinen kuntoutus sisältää. Sosiaalinen kuntoutus ei ole pelkästään ryhmämuotoista toimintaa vaan kuntoutukseen kuuluu asiakkaan tarpeisiin vastaavat monipuoliset ja monialaiset tuki- ja ohjauskeinot, jotka edistävät asiakkaan osallisuutta. Ryhmätoimintaa voidaan kuitenkin pitää sosiaalisen kuntoutuksen keskeisenä tukimuotona. Sosiaalinen kuntoutus pitäisikin mieltää tavoitteellisena työskentelyprosessina, minkä aikana asiakkaalle tarjotaan tehostetusti räätälöityjä tukitoimenpiteitä.

Kehittämispäivän keskustelujen perusteella sosiaalityössä vallitsee näkemys, jonka mukaan ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta tulisi toteuttaa aluetoimistojen rajat ylittävästi. Ryhmätoiminta tulisi kohdentaa tietyille kohderyhmille aluetoimistojen tarpeet huomioiden. Ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa tulisi tehdä aktiivista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa (mm. terveydenhuolto ja kolmas sektori),

mihin Kelkka-hankkeella on jo hyvät olemassa olevat verkostot. Useissa aiemmissa sosiaalisesta kuntoutuksesta tuotetuissa tutkimuksissa ja raporteissa, kuten Turun työllisyyden kuntakokeilussa, valtakunnallisen SOSKU-hankkeen tuottaman kuntakyselyn tuloksissa sekä Hinkan, Koiviston ja Haverisen tekemässä kirjallisuuskatsauksessa, nimenomaisesti korostetaan eri yhteistyökumppanien kanssa työskentelyä sekä asiakaskeskeisyyttä ja kohdeherkkyyttä. Näyttää siltä, että parhaimpia tuloksia sosiaalisesta kuntoutuksessa saavutetaan, kun työskentelyverkostot ovat mahdollisimman monitoimijaisia ja työskentelyssä pystytään hyödyntämään eri alojen asiantuntijuutta.

Ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta tulisi täydentää myös ostopalveluryhmillä, jotta palvelu olisi tarjolla mahdollisimman monelle sosiaalityön asiakkaalle. Lisäksi ostopalveluryhmät mahdollistaisivat sen, että palvelua voitaisiin suunnata eri kohderyhmille ja järjestää alueellisesti siten, että palvelu olisi mahdollisimman lähellä asiakkaiden tavanomaista toiminta- ja elinympäristöä, mihin sosiaalityöstä käsin ei välttämättä ole riittäviä resursseja esimerkiksi ajankäytön ja tilojen puolesta. SOSKU-hankkeen tuottaman kuntakyselyn (2016) tulosten perusteella sosiaalisen kuntoutuksen tuottajina mainittiin kunnan lisäksi kolmannen sektorin toimijat, hankkeet sekä työllisyyspalvelut. Kuntakyselyn tulosten perusteella kaikkien sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tuottaminen ostopalveluna oli harvinaista, mutta jopa 68 % kunnista vastasi, että kunnan omia sosiaalisen kuntoutuksen palveluita täydennetään ostopalveluina. Kuntakyselyyn vastanneista kunnista 35 % vastasi tuottavansa kaikki palvelut itse.

Kehittämispäivällä esitetään sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi ehdotusta, jossa aluetoimistojen sosiaalityöntekijöistä koottu tiimi työskentelisi osa-aikaisesti sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä ja muutoin perustyössään. Esimerkkinä tiimin henkilöstötarpeesta ehdotettiin kolmea osa-aikaista sosiaalityöntekijää, osa-aikaista psykiatrista sairaanhoitajaa ja/tai terveydenhoitajaa, kahta sosiaaliohjaajaa sekä A-klinikan työntekijää. Ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaminen aluetoimistoissa vaatii huomattavia ajallisia resursseja. Edelleen pohdittavaksi jää siis esimerkiksi se, että riittävätkö esitetyssä ratkaisussa osa-aikaisten sosiaalityöntekijöiden aika sekä laadukkaan perustyön että ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen. Ajankäytössä tulee huomioida sosiaalisen kuntoutuksen asiakasohjaukseen, ryhmätoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, dokumentointiin, vaikuttavuuden arviointiin sekä tiedotus- ja verkostotyöhön kuluva aika.

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen Turun alueella sosiaalityö toivoo toimialarajat ylittävää panosta. Aikuis- ja lapsiperhesosiaalityössä on aktiivisesti pohdittu uusia työ-

muotoja ja kehittämispäivän keskustelujen perusteella sosiaalityöntekijöillä on valmius työtapojensa monipuolistamiseen asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Havaintona kuitenkin on, että pelkästään sosiaalityön työmuotoja monipuolistamalla ei pystytä vastaamaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeeseen. Sosiaalinen kuntoutus on lähtökohtaisesti monialaista työtä ja se vaatii eri ammattiryhmien työpanosta ja sujuvaa yhteistyötä. Sosiaaliohjaus on resurssi, jota sosiaalityöhön tarvitaan. Sosiaaliohjauksella pystyttiin tukemaan ja turvaamaan asiakasprosessien sujuvuutta ja jatkuvuutta.

Opinnäytetyöni yhtenä selkeänä johtopäätöksenä voitaneen todeta, että vaikka kehittämistarvetta sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön kentällä on edelleen, on Kelkka-hankkeessa tehty hyvää pohjatyötä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan suunnittelulle, järjestämiselle ja kehittämiselle sosiaalityössä. SOSKU-hankkeen tuottaman kuntakyselyn tuloksista käy ilmi, että sosiaalinen kuntoutus on monissa kunnissa lisännyt moniammatillista yhteistyötä niin kunnan eri hallintokuntien kuin kunnan ulkopuolistenkin toimijoiden välillä. Kuitenkin sekä kuntakyselyn että opinnäytetyöni tuloksien perusteella voidaan todeta, että Turussa, kuten monissa muissakin kunnissa, sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuus on melko jäsentymätön ja sen selkiyttämiseksi on tarvetta. Lisäksi näyttää siltä, että sosiaalihuoltolain velvoitteiden täyttämiseen muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen osalta tarvitaan niin Turussa kuin muissakin kunnissa lisää resursseja.

LÄHTEET

Clayton, P.M. (toim.) 1999. Access to Vocational Guidance for People at Risk of Social Exclusion. Glasgow: Department of Adult and Continuing Education.

Eräsaari, R. 2005. Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa – Kiistakysymysten kartoitusta. Janus vol. 13, nro 3 (2005).

Findikaattori. 2015. Väestönmuutokset. Indikaattorin kuvaus. www.findikaattori.fi > indikaattorit > väestö > väestönmuutokset. Viitattu 27.2.2017 <http://www.findikaattori.fi/fi/15>

Findikaattori. 2017. Pitkäaikaistyöttömät. Indikaattorin kuvaus. www.findikaattori.fi > indikaattorit > työmarkkinat > pitkäaikaistyöttömät. Viitattu 19.4.2017 <http://www.findikaattori.fi/fi/37>

Findikaattori. 2017. Työttömyysaste. Indikaattorin kuvaus. www.findikaattori.fi > indikaattorit > työmarkkinat > työttömyysaste. Viitattu 19.4.2017 <http://www.findikaattori.fi/fi/34>

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 164/2014 vp. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164.pdf>.

Hinkka, T., Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Raportteja 12/2006. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Karjalainen, J. 2015. Sosiaalinen kuntoutus ja SOSKU-hanke. Sosiaalinen osallisuus tulee, oletko valmis? -seminaarissa 7.10.2015. Jyväskylä.

Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2004. Kuntoutus kanssamme.; Karjalainen, V. 2004. Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta – mutta miten? Helsinki: Stakes.

Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2011. Kuntoutus kanssamme. Helsinki: Stakes.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS- Kustannus.

Kettunen, R.; Kähäri-Wiik, K.; Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kirjavainen, H. 2015. Turun kaupungin sosiaalisen kuntoutuksen palvelupilotin arviointia ja kehittämisiä. Jyväskylän Yliopisto.

Lähde, A. 2015. Yhteisöt, ryhmät ja elämäntavat. Inklusio ja eksklusio. 20.3.2015. Turun ammattikorkeakoulu, Turku.

Lemmetyinen, K. 2017. Työttömyyskatsaus Helmikuu 2017. Turun kaupunki; Konsernihallinto; Strategia ja kehittäminen. Viitattu 19.4.2017. www.turku.fi > Turku-tieto > Tilastot > Työttömyyskatsaus.

Martin, M.; Heiska, H.; Syvälahti, A. & Hoikkala, M. 2012. Satoa ryhmästä – opas hyvinvointiryhmän ohjaajalle. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö.

Niemelä, M.; Saari, J. (toim.) 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kansaneläkelaitoksen tutkimusjulkaisuja: Teemakirja 10. <http://hdl.handle.net/10138/40230>

Niemelä, N. (toim.) 2014. Eettisyys ihmistyössä. Abstraktikirja XVI Sosiaalityön tutkimuksen päivät Kuopiossa 13.–14.2.2014. Sosiaalityön tutkimuksen seura. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Nieminen, A. Osallisuutta sosiaalisella kuntoutuksella -teematyön seminaari. IV. Miten sosiaalista kuntoutusta tehdään? 8.2.2017. Elokuva keskus Niagara, Tampere.

Parkkinen, T. 2015. Yhteisöt, ryhmät ja elämäntavat. Ryhmän ja ryhmän ohjaaminen. 27.3.2015. Turun ammattikorkeakoulu, Turku.

Parkkinen, T. 2015. Yhteisöt, ryhmät ja elämäntavat. Ryhmien toiminta. 20.3.2015. Turun ammattikorkeakoulu, Turku.

Puromäki, H.; Kuusio, H.; Tuusa, M. & Karjalainen, J. 2016. Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus – Kuntakyselyn tulokset. Työpäpaperi 47/2016. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Raunio, K. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rissanen, P. 2014. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen pitkä tie. Talous ja yhteiskunta 1/2014. Viitattu 24.4.2017. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty12014/pdf/ty12014.pdf>

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö: voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Routio, P. 2007. Kyselevät tutkimustavat. Viitattu 24.4.2017. <http://www2.uiah.fi/projects/metodi>

Ruuskanen, P. (toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saari, J. Huono-osaiset hyvinvointivaltiossa. Osallistu ja osallista! – hanketyö käyntiin koordinaation tuella. 11.03.2015. Finlandia-talo, Helsinki.

Silius, K. 2005. Sisällönanalyysi. Hypermedialaboratorio. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 16.4.2017.

http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2017. Sosiaalipalvelut. Viitattu 16.4.2017. www.stm.fi > Vastuualueet > Sosiaali- ja terveyspalvelut > Sosiaalipalvelut.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:18. Monialainen kuntoutus – Tilannekatsaus. Helsinki.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 6.painos.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2014. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Kehittämistyön menetelmiä 2006/2012. Osa 2, tiedonhankinnan menetelmiä. Viitattu 12.4.2017. https://www.thl.fi/documents/966696/1449811/tiedonhankinnan_menetelmia.pdf/9ae697f0-8473-40ee-af00-8e4493ee2129

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2015. Toimeentulotuki 2014. Tilastoraportti. Viitattu 24.4.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121824856>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2015. Toimeentulotuki 2015. Viitattu 27.2.2017. www.thl.fi > tilastos > tilastot aiheittain > aikuisten sosiaalipalvelut > toimeentulotuki > toimeen-

tulotuki 2014. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/aikuisten-sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotuki>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2017. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen. Viitattu 21.4.2017. www.thl.fi > Tutkimus ja asiantuntijatyö > Tutkimukset ja hankkeet > SOSKU kehittää sosiaalista kuntoutusta > Sosiaalinen kuntoutus > Kuntakysely sosiaalihuoltolaista ja sosiaalisesta kuntoutuksesta > Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2017. SOSKU kehittää sosiaalista kuntoutusta. Viitattu 21.4.2017. www.thl.fi > Tutkimus ja asiantuntijatyö > Tutkimukset ja hankkeet > SOSKU kehittää sosiaalista kuntoutusta.

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. 2016. Metadata – Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista (ind. 493). Viitattu 27.2.2017 <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/493>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Tulostaulukko. Viitattu 27.2.2017 <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=M7U2jbQ2Nlp3t05yiTdMtk4KszYssDYuiS80tjb0tTYzsjYujy-2NnayNnaPdwMA&region=s07MBAA=&year=sy4rsy7Q0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Toikko, T. 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampere University Press.

Turun ammattikorkeakoulu (Turun AMK). 2016. Opinnäytetyötyypit. Viitattu 17.4.2017. <https://messi.turkuamk.fi> > Opiskelu > Opinnäytetyö > Opinnäytetyötyypit.

Turun kaupunki. 2016. Työllisyyden kuntakokeilu. Turun kuntakokeilu – Loppuraportti.

Turun kaupunki. 2017. Sosiaalityö. Viitattu 16.4.2017. www.turku.fi > Sosiaali- ja terveystyö > Sosiaalipalvelut > Sosiaalityö

Turun kaupunki. 2017. Turun työllisyyden kuntakokeilu. Viitattu 21.4.2017. www.turku.fi > Työ- ja yrityspalvelut > Työllisyyspalvelut > Turun työllisyyden kuntakokeilu.

Turun kaupunki. Kaupunginhallitus 25.5.2016 – Pöytäkirja – 013/2016. §216 Kaupunginvaltuuston 11.4.2015 hyväksymän työllisyyspalvelukeskuksen lisämäärärahan käyttöesitys.

Väisänen, R. 2007. Sosiaalipedagoginen työote aikuissosiaalityössä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 8.

Turun kaupunki. Kaupunginhallitus 25.5.2016 – Pöytäkirja – 013/2016. §216 Kaupunginvaltuuston 11.4.2015 hyväksymän työllisyyspalvelukeskuksen lisämäärärahan käyttöesitys

Esityslistat/pöytäkirjat

Sivu 1/2

Turun kaupunki	§	Kokouspvm	Asia	1
Kaupunginhallitus	216	25.05.2016	4	

2106-2016 (042)

Kaupunginvaltuuston 11.4.2015 hyväksymän työllisyyspalvelukeskuksen lisämäärärahan käyttöesitys

Tiivistelmä: -

Kh § 216

Johtaja Pekka Sundman ja palvelujohtaja Mika Helva:

Kaupunginvaltuusto hyväksyi 11.4.2016 § 61 lisämäärärahan, jossa kaupunginhallituksen esityksen mukaisesti työllisyyspalvelukeskuksen määrärahaa korotetaan 1.000.000 eurolla, josta 480.000 työllisyyspalvelukeskuksen kustannuspaikalle 22405 käytettäväksi työllistämisen Turkuun lisäksi sekä 120.000 nuorten työllistämiseen kustannuspaikalle 22400. Lisäksi 400.000 euroa jätettiin varausmäärärahaiksi kaupunginhallituksen kustannuspaikalle 11004 suhdannevaraus varaukseksi työmarkkinatuella olevien aktivointiin. Tämän rahan osalta on tehty käyttösuunnitelma, jolla esitetään tämän määrärahan käyttöä siten, että työmarkkinatuen kuntaosuuden kasvun hillitsemiseen voidaan vaikuttaa kokonaisvaltaisemmin.

Rahan avulla on tarkoitus lisätä sekä sosiaali- että terveyspalvelujen ja työllisyyspalvelukeskuksen mahdollisuuksia päästä käsiksi tähän kohderyhmään. Lisäksi esitetään varattavaksi tästä rahasta ja erillisestä maahanmuuttajien kotouttamiseen tarkoitettua määrärahaa kummastakin summa maahanmuuttajataustaisten kelalistalaisten työllistämispalvelujen kilpailutukseen.

Sosiaalipalveluihin ehdotetaan varattavaksi työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien sosiaalityön asiakkaiden palveluohjaukseen sosionomin pätevyydellä olevaa henkilöä viideksi kuukaudeksi (1.8.–31.12.2016). Hänen tehtävänä on pitää huoli, että sosiaalitoimen asiakkuudessa olevat työmarkkinatuen kuntaosuudella olevat turkulaiset ohjataan oikeaan heidän työllistymistä tai eläkeselvitystä edistävään palveluun. Edelleen haetaan tukea työmarkkinatuen kuntaosuudelle olevien sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen. Tätä varten esitetään palkattavaksi viiden kuukauden määräajaksi (1.8.–31.12.2016) sosiaalityöntekijää vetämään ensisijaisesti työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta. Lisäksi esitetään määrärahaa vastaavan sosiaalisen kuntoutuksen 15 asiakkaan kolmen kuukauden ryhmän ostamiseen joltakin tällaista palvelua tuottavalta järjestöltä tai muulta toimijalta. Sosiaalinen kuntoutus on ensivaiheen palvelu, joka on tarkoitettu niille, joiden fyysinen tai henkinen kunto ei vielä riitä varsinaisiin työllistämispalveluihin. Se on sosiaalilain mukaista toimintaa. Sosiaalipalveluihin ehdotetaan edellä mainittuihin tarkoituksiin 110.000 euron määrärahaa.

Terveyspalveluiden osalta halutaan vahvistaa työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien terveystarkastuksia. Nämä ovat sen selvittämiseksi, mikä on henkilön työkuunto ja onko tarvetta käynnistää eläkeselvitysprosessi. Tähän esitetään viideksi kuukaudeksi koordinoivaa terveydenhoitajaa, terveystarkastuksia tekevää terveydenhoitajaa ja lääkärinä (2 pv/viikko). Kaikki tehtävät ovat viiden kuukauden ajan määräajaisia (1.8.–31.12.2016). Edelleen esitetään määrärahaa terveystarkastusten ostopalveluihin. Vastaaaviin palveluihin yli 1000 päivää työmarkkinatuella olleille on varattu resurssit valtakunnallisen Party-hankkeen Turun osahankkeen kautta ja siksi näiden palveluiden kohderyhmänä tulevat olemaan alle 1000 päivää mutta yli 300 päivää työmarkkinatuella olleet. Terveyspalveluihin ehdotetaan edellä mainittuihin tarkoituksiin 125.000 euron määrärahaa.

Työllisyyspalvelukeskukseen ehdotetaan kuntouttavan työtoiminnan vahvistamiseen yksilövalmentajaa kuntouttavan työtoiminnan ohjaajaksi. Lisäksi esitetään kuntouttavan työtoiminnan palvelusetelin valmisteluun pientä määrärahaa. Tähän valmisteluun ja työkirjan laadintaan on tarkoitus irrottaa yksi työllisyyspalvelukeskuksen työntekijä päätoimiseksi valmistelijaksi. Määräraha mahdollistaa benchmarkauksen tekemisen. Kuntouttava työtoiminta on merkittävin kunnan päätösvallassa oleva työllistämistä edistävä työttömien aktivoinnin muoto. Turussa on tarkoitus siirtää tässä palvelussa ensi vuoden alusta palvelusetelin käyttöön, jolla tähdätään laadukkaampiin ja monipuolisempiin kuntouttavan työtoiminnan yhdistyksiltä hankittavaan palveluun. Jatkossakin palvelua tuotetaan lisäksi omana työnä työkeskuksessa ja kaupungin eri toimialoilla. Tätä toimintaa ohjaavat omat ohjaajat. Lisäksi työllisyyspalvelukeskuksessa on aloitettu kelalistan perkuutalkoot, joissa yritetään tavoittaa ja ohjata oikeaan palveluun kelalistalla olevat. Tätä työtä on tehty oman työn ohella. Parempien tulosten aikaan saamiseksi tähän esitetään palkattavaksi korkeakouluharjoittelijoita (ensisijaisesti sosiaalityötä, sosiaalipoliittikkaa tai sosionomiksi opiskelevista). Heitä on tarkoitus palkata kymmenen henkeä siten, että ensin viisi henkeä työskentelee kesäaikana (kesä-elokuu)

<http://ah.turku.fi/kh/2016/0525013x/3397183.htm>

12.4.2017

kolme kuukautta ja sitten toiset viisi (elokuun lopulta marraskuulle) kolmekuukautta. Näihin tarkoituksiin ehdotetaan työllisyyspalvelukeskukselle varattavaksi 90.000 euron määräraha.

Erillisenä haasteena on nähty maahanmuuttajataustaiset (muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat), jolle ei ole ollut Triangeli-hankkeen päätyttyä selkeää työllistymistä tukevaa palvelua. Tämä palvelu on tarkoitus kilpailuttaa vielä kesän aikana. Tähän ehdotetaan varattavaksi oma määräraha työllisyyspalvelukeskuksen käyttöön. Kilpailutettava palvelu olisi määräaikainen, paljon henkilökohtaista tukea antava (sekä yksilö- että ryhmäohjausta tarpeen mukaan) maahanmuuttajien työllisyysprojekti, jossa asiakkaiden erilaisuus otetaan huomioon eritasoisilla kielitaidon huomioon ottavilla ryhmillä. Tästä 400.000 euron valtuuston myöntämästä määrärahasta ehdotetaan varattavaksi tähän 75.000 euroa. Edelleen esitetään varattavaksi tähän samaan tarkoitukseen maahanmuuttoon kohdistuviin erityisoiimiin tarkoitetusta valtuuston talousarvion yhteydessä 16.11.2015 § 197 myöntämästä määrärahasta toiset 75.000 euroa.

Liite 1 Lisämäärärahan käyttösuunnitelma

Kaupunginjohtaja Aleksi Randell:

Ehdotus Kaupunginhallitus päättää myöntää varausmäärärahasta työttömien aktivointiin edellä mainittuihin tarkoituksiin seuraavasti:

- sosiaalipalveluihin 110.000 euroa ensisijaisesti Turun työmarkkinatuella olevien sosiaaliseen kuntoutukseen ja sosiaalityön asiakkuudessa olevien kelalistan palveluohjaukseen.
- terveyspalveluihin 125.000 euroa kelalistaisten terveystarkastuksiin.
- työllisyyspalvelukeskukselle 90.000 euroa työmarkkinatuen kuntaosuudella olevien kuntouttavan työtoiminnan vahvistamiseen sekä korkeakouluharjoittelijoiden palkkaamiseen kelalistan palveluohjaukseen.
- työllisyyspalvelukeskukselle maahanmuuttajataustaisten työllistymistä edistävän palvelun kilpailuttamiseen 75.000 euroa.

Samalla kaupunginhallitus päättää myöntää työllisyyspalvelukeskukselle valtuuston talousarvion yhteydessä myöntämiin maahanmuuton erityisoiimiin tarkoitetuista määrärahoista toiset 75.000 maahanmuuttajataustaisten työllistymistä edistävien palvelujen kilpailuttamiseen siten, että tähän tarkoitukseen varataan yhteensä 150.000 euroa.

Päätös Ehdotus hyväksyttiin.

Jakelu

tpv Konsernihallinto, talous ja rahoitus
tpv Työllisyyspalvelukeskus
tied Työllisyystoimikunta

Liitteet:

Kh § 216

Liite 1: [Lisämäärärahan käyttösuunnitelma](#)

Kelkka-hankkeen verkostokaavio

Palautekyselylomake

Palaute ja mielipide

1 (1)

Hyvinvointitoimiala
Läntinen sosiaalitoimisto
Kelkka-hanke

PALAUTEKYSELY 2016: KELKKA-HANKE

Kelkka-hanke pyytää Sinulta asiakaspalautetta toiminnastaan. Palaute koskee ainoastaan Kelkka-hankkeen palveluja!

1. MITEN SEURAAVAT VÄITTÄMÄT MIELESTÄSI PARHAITEN KUVAAVAT PALVELU-AMME?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen voinut osallistua ryhmätoiminnan suunnitteluun ja arviointiin					
Henkilökunta oli osaavaa ja ammattitaitoista					
Henkilökunta kohteli minua ystävällisesti					
Olen saanut riittävästi neuvoa ja tukea					
Palvelun / ryhmätoiminnan asiasisältö oli oikea					
Palvelu / ryhmätoiminta oli laadukasta					
Olen ollut aktiivinen palvelun / ryhmätoiminnan aikana					
Oma motivaationi on kasvanut palvelun / ryhmätoiminnan aikana					
Olen oppinut uusia asioita					
Palvelu / ryhmätoiminta on vaikuttanut positiivisesti arkeeni					
Koen hyötyneni palvelusta / ryhmätoiminnasta					
Palvelun / ryhmätoiminnan järjestelyt olivat toimivat.					
Voin suositella palvelua / ryhmätoimintaa muille					

2. MINKÄ KOULUARVOSANAN ANTAISIT PALVELUISTA / RYHMÄTOIMINNASTA KOKONAISUUTENA?

4	5	6	7	8	9	10

3. AVOIN PALAUTE PALVELUISTAMME, RYHMÄTOIMINNASTAMME TAI TILOISTAMME (kiitos, ehdotus, moite)

KIITOS PALAUTTEESTA! ☺

Palaute nelikenttään –malli

Ryhmänohjaaja jakaa fläppitaulun paperin nelikenttään ja kirjoittaa jokaiseen kenttään otsikon.

MITÄ SAIN RYHMÄSTÄ?	MITÄ JÄIN VAILLE?
MITÄ JÄÄN IKÄVÖIMÄÄN?	MIKÄ ON HYVÄÄ PÄÄTTYMISES- SÄ?

Annetuista aiheista voidaan puhua ryhmässä yhteisesti avoimena keskusteluna tai vaihtoehtoisesti kysymyksiä voidaan käsitellä ensin pareittain. Keskustelun tulokset kootaan jokaisen otsikon alle. Jos kysymyksiä käsitellään pareittain, pyydetään kutakin paria kertomaan yksi asia otsikoiden alle. Kierroksia voidaan käydä läpi kunnes kaikki palaute on annettu. Nelikentän avulla päästään keskustelemaan siitä, että ryhmän päättämiseen liittyy usein monenlaisia tunteita. (Martin ym. 2012, 121.)

Kelkka-hankkeen tiedote sosiaalityöntekijöille

Tiedote

1 (1)

Hyvinvointitoimiala
Läntinen sosiaalitoimisto

10.8.2016

Kelkka-hanke 1.8. - 31.12.2016

Tervehdys, kollegat

Kelkka-hanke on aloittanut toimintansa 1.8.2016. ☺

Hankkeen tavoitteena on toteuttaa palveluohjausta työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville sosiaalityön asiakkaille yksilöohjauksen ja ryhmätoiminnan keinoin. Hanke toimii ajalla 1.8.–31.12.2016. Hankkeen toiminta on suunnattu jokaisen aluetoimiston aikuis-, lapsiperhe- ja lastensuojelun sosiaalityön asiakkaalle.

Kelkka-hankkeeseen ohjataan työmarkkinatuen kuntaosuudella olevia sosiaalityön ja toimeentulotuen asiakkaita (yli 300 päivää työmarkkinatukea saaneet). Kelkka-hankkeella ei ole vielä käytössänsä ns. kelalistaa, mutta tarkoituksenmukaista on, että asiakaskunta koostuisi kuntaosuudella olevista sosiaalityön ja toimeentulotuen asiakkaista. Tällä hetkellä ohjautuminen hankkeeseen tapahtuu siis "mutu"-tuntumalla, kunnes kelalistat toimitetaan sosiaalityöntekijöille. Jotta yksilöohjaus ja ryhmätoiminta saataisiin käynnistymään mahdollisimman pian, toivomme sosiaalityöntekijöiden ottavan yhteyttä matalalla kynnyksellä hankkeeseen sopivista asiakkaista.

Lyhyessä määräajassa on tarkoitus kehittää ja toteuttaa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta sosiaalityön perustyn rinnalle. Alustavasti syksyn aikana on tarkoitus vetää vähintään kuusi ryhmää kahdessa erässä. Ensimmäiset kolme ryhmää on tarkoitus aloittaa viimeistään viikolla 38 ja toiset kolme ryhmää lokakuun lopulla viikolla 45. Yhden ryhmän koko on 5–10 asiakasta ja ryhmä kokoontuu kerran viikossa noin 3 tuntia kerrallaan. Ryhmätoiminnan kesto on 7 viikkoa/ryhmä. Ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa tuetaan asiakkaan elämänhallintaa ja edistetään mahdollisuuksia työllistymiseen.

Aikoja asiakkaiden yksilöohjaukseen ja alkutapaamisille voi varata suoraan työntekijöiltä puhelimitse. Yksilöohjausta voidaan tarvittaessa ja harkinnan mukaan antaa myös muille kuin Kelalistalla oleville sosiaalityön asiakkaille, joiden sosiaalityöntekijä arvioi hyötyvän yksilöllisestä palveluohjauksesta. Hankkeen työntekijät voivat tarvittaessa toimia vastuusosiaalityöntekijän työparina ja olla mukana myös asiakkaan palvelutarpeen arvioissa, asiakassuunnitelman laadinnassa sekä tarvittavan tuen järjestämisessä asiakkaan vastuusosiaalityöntekijän rinnalla. Hankkeen työskentely voidaan sisällyttää asiakkaalle laadittavaan sosiaalityön palvelutarpeen arvioon ja/tai asiakassuunnitelmaan.

Yhteistyöterveisin,

[Redacted]
sosiaalityöntekijä
Läntinen sosiaalitoimisto
Kelkka-hanke

www.turku.fi

[Redacted]
sosiaalihoaja
Läntinen sosiaalitoimisto
Kelkka-hanke

www.turku.fi

Hyvinvointitoimiala

Käyntiosoite
Kirjaamo
Yliopistonkatu 30, 2. krs
20100 Turku

Postiosoite
PL 670
20101 Turku

Puh. +358 2 330 000
Faksi +358 2 2626 899
www.turku.fi
hyvinvointitoimiala@turku.fi

Esite Kelkka-hankkeen ryhmätoiminnasta

KELKKA-RYHMÄ

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN RYHMÄTOIMINTA

Ryhmätoiminta on tarkoitettu ensisijaisesti työmarkkinatuen kuntaosuudella oleville sosiaalityön asiakkaille. Ryhmätoiminta on sosiaalista kuntoutusta. Ryhmätoiminnan tavoitteena on tukea osallistujan elämänhallintaa ja edistää mahdollisuuksia työllistymiseen. Ryhmätoiminta on vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Tietoa:

- Ryhmätoiminnan kesto on 7 viikkoa.
- Tapaamiset kerran viikossa (3h)
- Ryhmän koko 5-10 henkilöä

Ryhmätoiminnan sisältöön kuuluu mm.

- vierailuja ja tutustumiskäyntejä
- infotilaisuuksia
- palveluohjausta ja neuvontaa
- vertaistoimintaa ja keskustelua

Tapaamisten teemoja ovat mm.

- terveys ja hyvinvointi
- harrastukset
- koulutus
- työllistyminen ja työelämä
- talous

Ryhmätoiminnan sisältöön ja sisällön suunnitteluun vaikuttaa osallistujien omat toiveet, tarpeet ja tavoitteet.

Ryhmätoiminta on osa Kelkka-hanketta. Hanke tarjoaa ryhmätoimintaan osallistujille Kimmoke-rannekkeen (voimassa 6kk) sekä bussikortin ryhmätoiminnan ajaksi.

Tapaamiset ovat sosiaalikeskuksessa (Aninkaistenkatu 1, 20100 Turku). Tarkemmat tiedot ryhmän alkamisesta ja tapaamisten ajankohdista toimitetaan osallistujalle ilmoittautumisen yhteydessä. Ilmoittautuminen ryhmään tapahtuu oman vastuusosiaalityöntekijän kautta.

Ryhmästä vastaavat Kelkka-hankkeen työntekijät sosiaalityöntekijä [REDACTED]

ja sosiaalihoaja [REDACTED]

Ryhmätoiminnan teemat ja sisällöt

1. vko Tutustuminen ja ryhmäytyminen

- Ryhmäytymistä tukevia esittäytymis- ja tutustumisleikkejä ja keskustelutehtäviä
- Tutustumiskäynti Turun pääkirjastoon, jossa opastettu kierros kirjastoon ja infoa kirjaston tarjoamista palveluista ja tapahtumista.

2. vko Arki

- Yksilötehtäviä ja yhteistä keskustelua omien pohdintojen pohjalta
- Tutustumiskäynti Varsinais-Suomen Sininauha ry:n Sinisilta-hankkeeseen. (Ryhmät 1 & 3)
- Tutustumiskäynti Monipalvelukeskus Tsempin ”Vain miehille!”-kohtaamispaikkaan. (Ryhmä 2)

3. vko Työelämä

- TE-palvelujen asiantuntija vierailee ryhmässä. Asiantuntija esittelee TE-toimiston palvelutarjontaa ja vastaa ryhmäläisten kysymyksiin.
- Tutustumiskäynti Turun Seudun Työttömät ry:lle.

4. vko Liikunta

- Ryhmäläisten toiveesta Keilausta Aninkaisten keilahallissa.
- Liikuntapalveluvastaava Turun kaupungin liikuntapalveluista esittelee ryhmäläisille Turun liikuntamahdollisuuksia ja pitää infon Kimmoke-
rannekkeesta.

5. vko Verkostot ja voimavarat

- Yksilö- ja ryhmätehtäviä. Keskustelua tehtävien pohjalta.
- Tutustumiskäynti Nuorten TyöTuki ry:lle. (Ryhmät 1 & 3)
- Nuorten TyöTuki ry:n hankekoordinaattori vierailee ryhmässä ja esittelee yhdistyksen palvelutarjontaa. Tutustumiskäynti Varsinais-Suomen Sininauha ry:n Sinisilta-hankkeeseen. (Ryhmä 2. Ryhmätapaamisen sisältöä räätälöity ryhmäläisten toiveesta.)

6. vko Terveys ja hyvinvointi

- Työttömien terveystieteiden –hankkeen terveydenhoitajat vierailevat ryhmässä. Ryhmälle kerrotaan mm. Turun kaupungin terveystieteiden ja Työttömien terveystieteiden toiminnasta. Terveydenhoitajat vastaavat ryhmäläisten kysymyksiin.

7. vko Kulttuuri

- Palautteen keruu toiminnallisia ryhmätehtäviä apuna käyttäen.
- Opastettu kierros Turun linnassa (Ryhmät 1 & 2. Kohde valittu ryhmäläisten toiveiden pohjalta.)
- Opastettu kierros Wäinö Aaltosen taidemuseoon ja ohjattua taidetyökentelyä grafiikan työpajassa. (Ryhmä 3. Kohde valittu ryhmäläisten toiveiden pohjalta.)